

АЛЕГЗАНДЪР МАККОЛ СМИТ

МОРАЛ ЗА КРАСИВИ

МОМИЧЕТА

Част 3 от „Дамска детективска агенция №1“

Превод от английски: Ирена Петрова, 2005

chitanka.info

На Джейн Денисън и Ричард Денисън

ПЪРВА ГЛАВА

СВЕТЪТ В ЧУЖДИТЕ ОЧИ

Маа Рамотсве, дъщерята на покойния Обед Рамотсве от Мочуди, близо до Габороне, Ботсуана, Африка, беше обявила годеща си с господин Дж. Л. Б. Матекони, син на покойния Пумфамилитсе Матекони от Тлоквенг, фермер и в последните си години главен портиер на Централното управление на железниците. По всеобщо мнение те щяха да бъдат чудесна двойка — тя бе основателка и собственичка на „Дамска детективска агенция № 1“, единствената детективска агенция в Ботсуана, която се занимаваше с проблемите и на дамите, и на всички останали; той бе собственик на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ и имаше репутацията на един от най-добрите автомонтьори в страната. Хората казваха, че различните интереси са хубаво нещо за един брак. Традиционните бракове, в които мъжът взема решенията и управлява повечето от семейното имущество, бяха съвсем в реда на нещата за жени, които искат цял живот само да готвят и да се грижат за децата, но времената вече бяха други и от гледна точка на образованите жени, които искаха да постигнат нещо в живота си, несъмнено и за двамата съпрузи беше по-добре да си имат занимание.

Имаше много примери за такива бракове. Например този на маа Макететсе, която бе отворила малка фабрика за производство на къси панталони за ученици. Тя бе започнала от една тясна и задушна стая в задната част на къщата си, но по-късно бе взела братовчедите си да кроят и шият и цехът ѝ се бе превърнал в една от преуспяващите фирми в Ботсуана, която изнасяше панталони за Намибия въпреки сериозната конкуренция на големите фабрики за облекло в Кейптаун. Тя се бе омъжила за господин Седрик Макететсе, който въртеше два магазина за алкохол в столицата Габороне и наскоро бе отворил трети във Франсистаун. Местният вестник бе публикувал малко смущаваща статия за тях с привличащото внимание заглавие: „Производителка на панталони закопчава търговец на питиета.“ И двамата бяха членове на

Търговската камара и за всички бе ясно, че господин Макететсе безкрайно се гордее с търговските успехи на жена си.

Естествено жената, която има успешен бизнес, трябва да си отваря очите на четири дали мъжът, който я ухажва, не търси всъщност начин до края на живота си да си живее без материални грижи. Такива случаи имаше много и маа Рамотсве беше забелязала, че последиците от подобни съюзи почти неизбежно биваха катастрофални. Мъжът или се пропиваше, или проиграваше печалбите от предприятието на жената, или пък се опитваше да поеме бизнеса в свои ръце и в резултат го съсипваше. Мъжете не са лоши търговци, но жените не им отстъпват, беше мнението на маа Рамотсве. Жените бяха по-пестеливи по природа — налагаше се да бъдат, за да могат да водят домакинство, разполагайки с оскъдни средства, и да изхранват вечно гладните детски гърла. Децата ядяха толкова много, че сякаш човек никога не можеше да сготви достатъчно тиква или овесена каша, за да напълни гладните им стомаси. А що се отнася до мъжете, на тях им дай само да поглъщат огромни количества скъпо месо. Всичко това кара жената да се обезсърчава.

„Това ще бъде добър брак — казваха хората, когато чуеха за годежа на маа Рамотсве с господин Дж. Л. Б. Матекони. — На него може да се разчита, а тя е много добра жена. Ще бъдат щастливи — всеки от тях ще си гледа бизнеса и ще си пият заедно чая.“

Маа Рамотсве бе наясно с ширещите се мнения за годежа си и ги споделяше. След като бракът ѝ с джаз тромпетиста и непоправим женкар Ноте Мокоти завърши катастрофално, тя бе решила никога да не се омъжва повторно, въпреки нееднократните предложения. И наистина, когато господин Дж. Л. Б. Матекони ѝ направи предложение, тя отначало го отхвърли, но шест месеца по-късно все пак се съгласи. Бе осъзнала, че най-добрата проверка на бъдещия съпруг е да си зададеш един-единствен прост въпрос, който може да формулира всяка жена — или поне всяка жена, която е имала добър баща, — въпрос, чийто отговор тя ще разбере интуитивно. Тя си бе задала този въпрос по отношение на господин Дж. Л. Б. Матекони и отговорът бе недвусмислен.

„А какво би си помислил за него моят покоен баща?“ — се бе запитала тя. Това стана в същия ден, когато прие предложението на господин Дж. Л. Б. Матекони, така, както човек, след като завие на

някой кръстопът, се пита дали това е правилната посока. Тя помнеше къде бе, когато си зададе въпроса. Бе излязла на вечерната си разходка близо до дигата, на една от пътеките, криволичещи из бодливите храсти. В един момент спря внезапно и погледна нагоре към небето, към избледнялата синева, която на залез-слънце внезапно се изпъстри с медночервени ивици. Бе тихо и тя бе съвсем сама. И тогава тя изрече въпроса на глас, сякаш някой край нея би могъл да чуе.

Погледна нагоре към небето, донякъде очаквайки да намери там отговора. Но той естествено не бе там, а пък тя и без това си го знаеше, нямаше нужда да гледа. Тя не се съмняваше, че Обед Рамотсве, който бе видял всякакви мъже по време на работата си в ония далечни мини и който бе научил слабостите на всички тях, би одобрил господин Дж. Л. Б. Матекони. И ако това бе така, тогава тя не би трябвало да има никакви опасения за бъдещия си съпруг. Той щеше да се отнася добре с нея.

Сега, докато седеше в офиса на „Дамска детективска агенция № 1“, в компанията на своята помощничка маа Макутси, завършила като първенец на випуска си в Ботсуанския колеж за секретарки, тя размишляваше над решенията, които щеше да й се наложи да вземе поради предстоящия си брак с господин Дж. Л. Б. Матекони. Първият въпрос бе къде щяха да живеят в бъдеще. Проблемът беше разрешен сравнително бързо — къщата на господин Дж. Л. Б. Матекони близо до някогашния Армейски клуб на Ботсуана, безспорно забележителна със старата си веранда в колониален стил и с лъскавия си ламаринен покрив, не бе толкова подходяща, колкото нейният дом на „Зебра драйв“. Градината около неговата къща бе рехава, всъщност направо си беше един гол двор, докато тя притежаваше немалко дървета папая, няколко акации, които хвърляха чудесна сянка, и грижливо гледана леха с пъпеша. Още повече, ако се вземеше предвид обзавеждането, къщата на господин Дж. Л. Б. Матекони със спартанската си мебелировка категорично отстъпваше пред нейната. Тя с мъка би се разделила с дневната си — с хубавия килим върху полирания червен под, с полицата над камината, на която имаше възпоменателна плоча с лика на сър Серетсе Кхама, върховен вожд, държавник и пръв президент на Ботсуана, и дори с крачната шевна машина в ъгъла, която все още работеше толкова добре, дори когато нямаше ток — докато по-новите машини спираха.

Не се стигна до дълго убеждаване. Всъщност, не се наложи решението в полза на „Зебра драйв“ дори да се изрича на глас. След като господин Дж. Л. Б. Матекони бе убеден от маа Потокване, директорката на фермата на сираците, да поеме грижата за едно осиротяло момче и неговата саката сестра, децата се нанесоха в нейната къща и мигновено свикнаха с нея. След това се прие, че като му дойде времето, цялото семейство ще живее на „Зебра драйв“. Засега господин Дж. Л. Б. Матекони щеше да продължи да живее в собствения си дом, но щеше да вечеря на „Зебра драйв“.

Това бе най-лесното от всички неща, които трябваше да се уредят. Оставаше обаче въпросът за бизнеса. Докато седеше зад бюрото си и гледаше как маа Макутси подреждаше някакви документи в шкафа на техния малък офис, маа Рамотсве бе заета с мисълта за трудната задача, която ѝ предстоеше. Не ѝ се беше удало лесно да вземе такова решение, но тя го беше взела и щеше да ѝ се наложи да се стегне и да го изпълни. Нали в крайна сметка това беше същността на един бизнес.

Едно от елементарните правила в света на бизнеса бе да не се дублират излишно помещенията. След като тя и господин Дж. Л. Б. Матекони се оженеха, те щяха да имат два бизнеса и съответно, два офиса. Вярно, те работеха в съвсем различни сфери, но „Тлоквенг роуд спийди моторс“ разполагаше с голяма офисна площ и щеше да бъде много разумно маа Рамотсве да ръководи агенцията си оттам. Тя бе огледала отблизо сградата на господин Дж. Л. Б. Матекони и дори се бе посъветвала с един от местните строители. „Няма да бъде трудно — каза след огледа на сервиза и офиса. — Мога да сложа нова врата на онази стена ей там. Така вашите клиенти могат да влизат, без да се цапат, като преминават през работилницата.“

Съчетаването на двата офиса би позволило на маа Рамотсве да даде под наем сегашния си офис, доходът, от който щеше доста да промени положението. В момента неприятната истина за „Дамска детективска агенция № 1“ бе, че тя не носеше достатъчно пари. Не защото нямаше достатъчно клиенти — всъщност техният поток никога не пресъхваше; но детективската работа отнемаше безкрайно много време, а хората просто не биха могли да си позволят услугите ѝ, ако им поискаше действителния хонорар. Двеста-триста пули, за да се провери информация или да се намери някой изчезнал, беше

поносимо, и обикновено си заслужаваше парите, но няколко хиляди пули щеше да бъде нещо съвсем друго. Съмнението бе за предпочитане пред сигурността, ако разликата между двете биваше голяма сума пари.

Маа Рамотсве би могла да се разори, дори и да не беше заплащането на маа Макутси. Отначало тя бе назначена като секретарка, защото за да вземат насериозно някое начинание, то трябва да си има секретарка, но скоро маа Рамотсве разбра какви дарби се крият зад тези големи очила. Маа Макутси бе повишена в помощник-детектив — пост, който ѝ даваше така желани от нея статут. Маа Рамотсве се бе почувствала длъжна да повиши и заплатата ѝ, стъпка, чрез която агенцията бе излязла още повече на червено.

Тя обсъди въпроса с господин Дж. Л. Б. Матекони, който се съгласи с нея, че не ѝ остава голям избор.

— Ако продължаваш така — каза той мрачно, — ще банкрутираш. Виждал съм това да се случва с други фирми. Назначават им един човек — казва се съдебен надзорник. Той е като лешояд, кръжи ли, кръжи наоколо. Много е лошо, когато такова нещо се случи с някоя фирма.

Маа Рамотсве цъкна с език.

— Не искам това да се случи — каза тя. — Ще бъде много тъжен край за агенцията.

Те се спогледаха мрачно. Тогава господин Дж. Л. Б. Матекони каза:

— Ще ти се наложи да я уволниш. На мен вече ми се е налагало да уволнявам монтьори. Не е лесно, но така е в света на бизнеса.

— Тя беше толкова довольна, когато я повиших — отвърна тихо маа Рамотсве. — Не мога изведнъж да ѝ кажа, че повече няма да е детектив. Тя си няма никого тук, в Габороне. Нейното семейство е на север, в Бобононг. Мисля, че са много бедни.

Господин Дж. Л. Б. Матекони поклати глава. Има много бедни хора — каза той. — Много от тези хора страдат ужасно. Но не можеш да печелиш от въздуха. Това е ясно на всички. Трябва да събереш, каквото си получил, и после да извадиш, каквото си похарчил.

Разликата е печалбата ти. В твоя случай пред тая цифра стои знак минус. Не можеш...

— Не мога — прекъсна го маа Рамотсве. Не мога да я уволня сега. Аз съм ѝ като майка. Тя толкова иска да е детектив и работи толкова много.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна в краката си. Той подозираше, че маа Рамотсве очаква от него да предложи нещо, но не беше съвсем сигурен какво трябва да е то. Дали очакваше да ѝ даде пари? Или искаше той да плаща сметките на „Дамска детективска агенция №1“, макар ясно да бе показала, че очаква той да продължи да ръководи работилницата си, докато тя се грижи за своите клиенти и проблемите, които ги тревожат?

— Не искам ти да плащаш — каза маа Рамотсве с такава твърдост в погледа, че събуди у него едновременно страх и възхищение.

— Разбира се, че не — побърза да отговори той. — Дори не съм си го помислял.

— От друга страна — продължи маа Рамотсве, — ти се нуждаеш от секретарка в сервиза. Сметките ти са в пълен безпорядък, не е ли така? Ти никога не си записваш какво плащаш на тия твои безполезни чираци. Сигурно им даваш пари назаем. Записваш ли си?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се чудеше накъде да погледне. Как бе узнала тя, че всеки от чираците му дължеше по повече от шестстотин пули? И че нямаше изгледи да успеят да му ги върнат?

— Значи искаш тя да дойде да работи при мен? — попита той, изненадан от предложението. — Но какво ще стане с работата ѝ като детектив?

Маа Рамотсве замълча за миг. Тя не бе обмисляла нещата предварително, но в главата ѝ вече започваше да се оформя един план. Ако преместеха агенцията в сервиза, маа Макутси би могла да запази работата си като помощник-детектив и в същото време да върши секретарската работа, от която имаше нужда там. Господин Дж. Л. Б. Матекони би могъл да ѝ плаща за това и по този начин разходите на агенцията щяха да намалеят. А това, заедно с наема, който би могла да взема за сегашния офис, би подобрило значително финансовото ѝ състояние.

Тя обясни плана си на Господин Дж. Л. Б. Матекони. Макар че винаги се бе съмнявал в ползата от маа Макутси, той веднага видя предимствата на идеята на маа Рамотсве, сред които не на последно място бе, че това би я направило щастлива. А той чудесно знаеше, че това е най-важното нещо за него.

Маа Рамотсве прочисти гърлото си.

— Маа Макутси — започна тя, — мислех си за бъдещето.

Маа Макутси, която бе приключила пренареждането на шкафа, бе запарила ройбос и тъкмо се настаняваше удобно за половинчасовата си почивка, която обикновено правеше в единайсет сутринта. Започнала бе да чете списание — стар брой на „Нашънъл джиографик“, дадено ѝ от неин братовчед, който беше учител.

— Бъдещето ли? Да, това е много интересно. Но според мен не е толкова интересно, колкото миналото. В това списание има една много хубава статия, маа Рамотсве — каза тя. — Ще ви го дам, след като го прочета. Тя е за нашите предци горе, в Източна Африка. Говори се за някакъв д-р Лийки. Той е много известен доктор по кости.

— Доктор по кости ли? — озадачи се маа Рамотсве. Обикновено маа Макутси се изразяваше много добре както на английски, така и на сетсуана, но от време на време използваше доста необичайни изрази. Какво ли значеше „доктор по кости“? Звучеше по-скоро като шаман, но едва ли някой шаман би се казвал „д-р Лийки“.

— Да — продължи маа Макутси, той знае всичко за много старите кости. Изравя ги и ни разказва за миналото. Ето, погледнете това тук.

Тя вдигна списанието, отворено на снимка, заемаща цели две съседни страници. Маа Рамотсве присви очи, за да успее да я види. Бе забелязала, че очите ѝ вече не бяха зорки както преди, и се опасяваше, че рано или късно ще свърши като маа Макутси с нейните странни очила с големи стъкла.

— Това ли е д-р Лийки?

Маа Макутси кимна.

— Да, маа, това е той. Държи черепа на много древен човек. На човек, който живял преди много време и бил много стар.

Маа Рамотсве усети, че е заинтригувана.

— И кой е бил този много стар човек? — попита тя.

— В списанието се казва, че е живял по време, когато почти не е имало други хора — обясни маа Макутси. — По онова време ние всички сме живели в Източна Африка.

— Всички ли?

— Да, всички. Моите хора. Вашите хора. Всички хора. Ние всички произлизаме от едни и същи предци. Д-р Лийки е доказал това.

Маа Рамотсве се замисли.

— Значи всички ние в някакъв смисъл сме братя и сестри?

— Да, всички — отвърна маа Макутси. — Ние сме един и същ народ. Ескимоси, руснаци, нигерийци. Те са като нас. Същата кръв, същата ДНК.

— ДНК ли? — попита маа Рамотсве. — Какво е това?

— Това е нещо, което Бог е използвал, за да направи хората — обясни маа Макутси. Всички ние сме направени от ДНК и вода.

Маа Рамотсве помисли за миг над последиците от тези разкрития. Тя нямаше мнение за ескимосите и руснаците, но нигерийците бяха друга работа. Маа Макутси бе права обаче, разсъди тя. Ако хората по цял свят бяха братя и сестри, сред тях би трябвало да са и нигерийците.

— Ако хората знаеха това — каза тя, — ако знаеха, че всички произхождаме от едно семейство, те щяха да са по-добри един към друг, не мислиш ли?

Маа Макутси остави списанието.

— Сигурна съм — каза тя. — Ако знаеха това, би им било доста трудно да постъпват лошо към другите. Вероятно щяха да си помагат повече.

Маа Рамотсве замълча. С думите си маа Макутси много утежняваше положението ѝ, но двамата с господин Дж. Л. Б. Матекони бяха взели решение и нямаше друг избор, освен да съобщи лошата новина.

— Всичко това е много интересно — каза тя, като се стараяше гласът ѝ да звучи твърдо. — Трябва да прочета повече за д-р Лийки, когато ми остане време. Но в момента ми се налага да посветя цялото си време на това, как да запазя фирмата си. Сметките не са в добро състояние, както ти е известно. Нашите сметки не са като тези, които публикуват във вестниците — онези с две колони, приходи и разходи,

като първата винаги е по-голяма от втората. В нашия случай е обратното.

Тя направи пауза, за да види какъв ефект ще окажат думите ѝ върху маа Макутси. Зад тези очила беше трудно да се каже какво мисли тя.

— Така че ще ми се наложи да направя нещо — продължи тя. — Ако не направя нищо, ще бъдем поставени под съдебен надзор или пък управителят на банката ще дойде и ще ни вземе офиса. Това се случва на фирмите, които не печелят, и то е нещо много лошо.

Маа Макутси гледаше в бюрото. След това вдигна глава към маа Рамотсве и за миг клоните на акацията отвън се отразиха в очилата ѝ. За маа Рамотсве това бе смущаващо — все едно да видиш света през очите на друг човек. Докато тя си мислеше това, маа Макутси обърна глава и маа Рамотсве видя за миг отражението на собствената си червена рокля.

— Правя най-доброто, на което съм способна каза тихо маа Макутси. Надявам се, че ще ми дадете шанс. Аз съм много доволна да бъда помощник-детектив тук. Не искам да бъда просто секретарка до края на живота си. Тя млъкна и погледна маа Рамотсве.

Какво ли би било да си маа Макутси, размишляваше маа Рамотсве, да си завършила Ботсуанския колеж за секретарки с резултат 97 на заключителния изпит, но да си нямаш никого, освен някакви роднини далеч оттук, в Бобононг? Тя знаеше, че маа Макутси им праща пари, защото я видя веднъж в пощата да купува пощенски запис за сто пули. Тя си представи как те са били уведомени за повишението ѝ и колко горди са се почувствали от факта, че тяхната племенница, или каквато там им се падаше, се справя толкова добре в Габороне. А истината беше, че племенницата бе държана от съчувствие и човекът, който всъщност издържаше онези хора в Бобононг, бе маа Рамотсве.

Погледът ѝ се премести към бюрото на маа Макутси и към все още отвореното на снимката на д-р Лийки списание. С череп в ръка, д-р Лийки гледаше от снимката право към нея. „Е, маа Рамотсве — сякаш казваше той, — какво ще правите с тази ваша помощничка?“

Тя прочисти гърлото си.

— Няма защо да се безпокоиш — каза тя. — Оставаш си помощник-детектив. Но ще трябва да поемеш и други задължения, след като се преместим в „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Господин

Дж. Л. Б. Матекони има нужда от помощ във воденето на сметките и кореспонденцията. През половината от времето ще бъдеш секретарка, а през другата половина — помощник-детектив.

Тя прекъсна за момент и после бързо добави:

— Но ще запазиш званието помощник-детектив. Това ще бъде официалната ти длъжност.

През остатъка от деня маа Макутси бе по-тиха от обикновено. В мълчание тя запари следобедния чай, а после й подаде чашата, без да каже каквото и да било, но в края на деня, изглежда, вече се бе примирила със съдбата си.

— Предполагам, че в офиса на господин Дж. Л. Б. Матекони царяе пълен хаос — каза тя. — Не мога да си представя да държа документите си в ред. Мъжете не обичат този род работа.

От смяната на тона на маа Рамотсве й олекна.

— Наистина е хаос — потвърди тя. — Ще му направиш голяма услуга, ако сложиш нещата в ред.

— Учили са ни как да правим това в колежа — каза маа Макутси. — Един ден ни изпратиха в офис, който беше в голям безпорядък, и трябваше да въведем ред. Бяхме четири — аз и три хубави момичета. Хубавите момичета прекараха времето с приказки с мъжете в офиса, докато аз вършех работата.

— Мога да си го представя — каза маа Рамотсве.

— Работих до осем вечерта — продължи маа Макутси. — В пет часа другите момичета отидоха на бар с мъжете и ме оставиха там. На следващата сутрин директорът на колежа каза, че всички сме се справили много добре и всички ще получим най-високата оценка за тази задача. Другите момичета бяха много доволни. Те казаха, че макар аз да съм свършила повечето работа, те са имали по-трудна задача да държат мъжете настрана, за да не пречат. И наистина мислеха така.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Тези момичета са безполезни същества — каза тя. — Напоследък в Ботсуана има много като тях. Но поне ти знаеш, че си успяла. Сега си помощник-детектив, а те какво са? Най-вероятно нищо.

Маа Макутси свали големите си очила и внимателно избърса лещите с крайчеца на някаква кърпичка.

— Две от тях се омъжиха за доста богати мъже — каза тя. — Имат големи къщи близо до хотел „Сън“. Виждала съм ги да се разхождат с техните скъпи слънчеви очила. Третата отиде в Южна Африка и стана манекенка. Видях снимката ѝ в едно списание. Омъжена е за фотограф, който работи в същото списание. Той има много пари и тя е много щастлива. Викат му Кумало Полароида. Много е хубав и е известен.

Тя отново си сложи очилата и погледна към маа Рамотсве.

— Някой ден и ти ще си намериш съпруг — каза маа Рамотсве. — И той ще бъде голям късметлия.

Маа Макутси поклати глава.

— Надали ще се омъжа — каза тя. — В Ботсуана няма достатъчно мъже. Това е добре известен факт. Всички мъже вече са се изпоженили, не е останал никой.

— Не е нужно жената непременно да се омъжва — каза маа Рамотсве. — В днешно време неомъжените момичета си живеят много добре. Аз съм сама. Не съм омъжена.

— Но ще се омъжите за господин Дж. Л. Б. Матекони — възрази маа Макутси. — Няма да сте сама задълго. Бихте могли...

— Не ми се налагаше да се омъжвам за него — прекъсна я маа Рамотсве. — Бях си щастлива и сама. Можех да си остана така.

Тя спря. Бе забелязала, че маа Макутси отново е свалила очилата си и за пореден път ги бърше. Стъклата им се бяха замъглили.

Маа Рамотсве се замисли за момент. Тя не беше способна да гледа някого нещастен и да остане бездейна. Вярно, това качество бе доста неподходящо за частен детектив, тъй като работата ѝ беше свързана с безчет чужди нещастия, но тя не можеше да затвори сърцето си за тях, въпреки че се опитваше.

— А, има и още нещо — започна тя. — Не ти казах, че на тази нова работа длъжността ти ще е помощник-управител на „Глоквенг роуд спийди моторс“. Не е просто секретарска работа.

Маа Макутси вдигна поглед и се усмихна.

— Това е много хубаво — каза тя. — Много сте мила към мен, маа.

— А това ще означава и повече пари — каза маа Рамотсве, отхвърляйки всякаква предпазливост. — Не много повече, но все пак

малко отгоре. Ще можеш да пратцаш малко повече на роднините си в Бобононг.

Тази новина доста ободри маа Макутси и последните задачи за деня — напечатването на няколко писма, които маа Рамотсве бе нахвърлила в чернова — бяха изпълнени от нея с жар. Сега маа Рамотсве беше тази, която гледаше мрачно. Д-р Лийки бе виновен, реши тя. Ако не беше се вмъкнал в разговора, тя може би щеше да бъде по-твърда. А сега не само че беше повишила отново маа Макутси, но й бе дала и добавка към заплатата, без да се посъветва с господин Дж. Л. Б. Матекони. Разбира се, щеше да се наложи да му каже за това, но може би не веднага. Има си време да се съобщават лошите новини и това време трябва да се изчака. Мъжете обикновено свалят гарда от време на време и изкуството да успяваш като жена и да побеждаваш мъжете на собствения им терен беше в това, да изчакаш своя миг. Когато той дойде, можеш да манипулираш мъжа много лесно. Но трябва да изчакаш.

ВТОРА ГЛАВА

МОМЧЕТО В НОЩТА

Бивакът им беше разположен край Окаванго, близо до Маун, под короната на внушителните дървета мопани. На север, на няма и половин миля разстояние, се простираше езерото — синя лента сред кафяво-зелените храсти. Тревата в тази част на саваната бе дебела и тучна — добро укритие за животните. Ако някой искаше да види слонове, трябваше да се взира напрегнато, тъй като пищната растителност пречеше да се съзрат дори техните грамадни сиви фигури, влачещи се бавно в търсене на храна.

Бивакът, който през повечето време се състоеше от пет-шест големи палатки, разпънати в полукръг, принадлежеше на мъж, когото всички знаеха като „раа Пула“ — „господин Дъжд“. Това име му бе излязло, след като твърдението, че присъствието му носи многоочаквания от всички дъжд, се потвърди на практика неведнъж. Раа Пула на драго сърце позволяваше това поверие да се разпространява. Дъждът означаваше късмет, оттам произлизаше възклицанието „Пула! Пула! Пула!“, когато се празнува някое щастливо събитие или се измолва сполука. Раа Пула беше с тясно лице, със загрубялата и изпъстрена с лунички кожа, типична за бял човек, прекарал целия си живот под африканското слънце. Петната и луничките вече се бяха слели и това бе направило тена му кафеникав, като на белезникава бисквита, пъхната в печката.

— Той постепенно става като нас — рече един от неговите хора, докато седяха в кръг около огъня една нощ. — Някой ден ще се събуди и ще бъде тсуана, със същия цвят като нас.

— Не се става тсуана просто като си смениш цвета на кожата — отвърна друг. — Един тсуана е тсуана отвътре. Отвън зулусът е същият като нас, но отвътре си е зулус. Също така не можеш да превърнеш зулус в тсуана. Те са различни.

Около огъня настана мълчание, понеже всички се умислиха над този въпрос.

— Има много неща, които те правят това, което си — обади се най-накрая един от следотърсачите. — Но най-важното е майчината утроба. Оттам сучеш млякото, което те прави тсуана или зулус. Мляко от тсуана — дете тсуана. Мляко от зулус — дете зулус.

— В утробата не сучеш никакво мляко — каза един от по-младите мъже. — Не е така.

Възрастният човек го изглежда свирепо.

— Тогава какво ядеш през първите девет месеца, господин умнико, господин бакалавър на науките? Да не искаш да кажеш, че ядеш кръвта на майка си? А?

По-младият поклати глава.

— Не съм сигурен какво ядеш — каза той. — Но не бозаеш мляко, докато не се родиш. Сигурен съм в това.

Възрастният изглеждаше разгневен.

— Какво знаеш ти?! Нямаш деца, нали? Какво знаеш тогава за тия неща? Мъж, който няма деца, да говори за деца, все едно че е имал много. Аз имам пет деца. Пет. — И той вдигна пръстите на едната си ръка. — Пет деца — повтори мъжът. — И всички са направени от млякото на майка им.

Настъпи мълчание. Край другия огън, на столове вместо пънове, седяха раа Пула и двама негови клиенти. Звукът от техните гласове, неразбираемо мърморене, достигаше до мъжете, но сега те се бяха умълчали. Внезапно раа Пула се изправи.

— Там има нещо — каза той. — Може да е чакал. Понякога те идват съвсем близо до огъня. Другите животни се държат на разстояние.

Един от клиентите, мъж на средна възраст с широкопола мека шапка, стана и се вгледа в тъмнината.

— Дали леопард би наближил толкова? — попита той.

— Никога — отвърна раа Пула. — Те са много плашливи създания.

Жената, която седеше на сгъваем платнен стол, рязко обърна глава.

— Там определено има нещо — каза тя. — Чуйте!

Раа Пула остави чашата, която държеше, и се провикна към хората си:

— Саймън! Мотопи! Някой от вас да ми донесе фенер. Бегом!

По-младият мъж се изправи и се затича към палатката с екипировката. Докато прекосяваше разстоянието, което го делеше от неговия работодател, той също чу шума, включи мощния фенер и зашари с лъча из обръча от тъмнина около лагера. Под светлината се видяха силуетите на храстите и ниските дървета, всички странно плоски и едноизмерни в изпитателния лъч на фенера.

— Това няма ли да го подплаши и да го накара да избяга? — попита жената.

— Може и така да стане — каза раа Пула. Но ние не искаме никакви изненади, нали?

Лъчът на фенера обикаляше в кръг, после освети за кратко листата на една акация, спусна се към корените на дървото и тогава те го видяха.

— Но това е дете! — възкликна мъжът с широкополата шапка. — Какво прави тук едно дете?!

Детето стоеше на четири крака. Обляно от светлинния лъч, то приличаше на животно, стреснато от фаровете на кола, замръзнало в нерешителност.

— Мотопи! — извика раа Пула. — Хвани това дете! Доведи го тук!

Мъжът с фенера пъргаво се придвижи през тревата, без да отмества лъча светлина от малката фигурка. Щом го достигна, детето изведнъж рязко се дръпна в тъмното, но изглежда нещо му пречеше да се движи бързо и то се спъна и падна. Мъжът посегна към него, като изпусна фенера. Чу се отчетлив звук, сякаш фенерът бе паднал върху камък, и светлината угасна. Но мъжът вече беше хванал детето и го държеше във въздуха, докато то риташе и се гърчеше.

— Не се бори с мен, малкия — каза той на сетсуана. — Няма да ти направя нищо лошо. Няма да ти направя нищо лошо.

Детето ритна отново и кракът му улучи човека в стомаха.

— Няма да правиш така! — той разтърси детето и го удари през рамото, без да го изпуска с другата ръка. — Ето! Това ще получиш, ако удриш чичо си! Ако не слушаш, ще отнесеш още!

Изненадано от удара, детето спря да се противи и се отпусна.

— Май има и още нещо — мърмореше мъжът, докато се приближаваше към огъня на раа Пула. — Миришеш ми.

Той остави детето на земята, до масата с петромаксовата лампа, но продължи да го държи за китката, в случай че се опита да избяга или да ритне някой от белите.

— Значи това бил нашият малък чакал — рече раа Пула, навеждайки се към детето.

— То е голо — каза жената. — Няма нищо на себе си.

— На колко ли е години? — попита един от мъжете. — Сигурно най-много на шест-седем.

Раа Пула вдигна лампата и я приближи към детето, осветявайки лицето му, което беше цялото в малки белези и драскотини, все едно че някой го беше влачил през трънаците. Коремът му бе хлътнал и ребрата му се брояха, задничето му почти не се виждаше, а на единия му крак, точно през свода на ходилото, зееше отворена рана, обрамчена с бяло.

Момчето погледна нагоре към лампата и сякаш се сви под чуждите изпитателни погледи.

— Кой си ти? — попита раа Пула на сетсуана. — Откъде идваш? Детето гледаше към лампата, но не реагира на въпроса.

— Опитай на каланга — предложи раа Пула на Мотопи. — Опитай на езика на каланга, после на хереро. Може да е хереро. Или пък базарва^[1]. Ти можеш да се разбираш на тези езици, Мотопи. Виж дали ще успееш да измъкнеш нещо от него.

Мъжът приклекна, за да бъде на нивото на очите на детето, и заговори на един от езиците, като внимателно произнасяше думите. Реакция нямаше и той премина на друг. Детето все така мълчеше.

— Това дете май не може да говори — каза той. — Мисля, че не разбира какво казвам.

Жената пристъпи напред и посегна към рамото на детето.

— Горкото — рече тя, — изглеждаш все едно че... — Внезапно тя изписка и рязко дръпна ръката си. Момчето я беше ухапало.

Мъжът сграбчи дясната ръка на детето и го дръпна към себе си. След това се наведе напред и го зашлеви по лицето.

— Не така! — извика той. — Лошо момче!

Жената се разгневи и изблъска мъжа настрана.

— Не го удряй! — извика тя. — Не виждаш ли, че е уплашено?! Не искаше да ме нарани. Просто не биваше да посягам към него.

— Не бива едно дете да хапе хората, маа — тихо каза мъжът. — Ние тук не обичаме такива работи.

Жената уви около ръката си кърпичка, която бързо се просмука с кръв.

— Ще ви дам пеницилин — каза раа Пула. — Ухапването от човек може да направи голяма беля.

Те погледнаха надолу към детето, което беше легнало, сякаш се канеше да заспи, но всъщност ги дебнеше.

— Това дете мирише много странно — каза Мотопи. — Забелязахте ли, раа Пула?

Раа Пула подуши.

— Наистина — каза той. — Може да е от раната. Тя е загноила.

— Не — възрази Мотопи. — Аз имам много чувствителен нос. Мога да помириша раната, но освен нея има и друга миризма. Тази миризма я няма при децата.

— И каква е тя? — попита раа Пула. — Разпознаваш ли я?

Мотопи кимна.

— Да — каза той. — Това е миризма на лъв. Никой друг не мирише така, както лъвът.

Настана мълчание. След това раа Пула се засмя.

— Малко сапун и вода ще решат въпроса — каза той. — Ще сложим нещо и на раната на крака. Малко сулфатиацол.

Мотопи предпазливо вдигна детето. То го гледаше уплашено, но не се възпротиви.

— Изкъпи го и го остави в палатката си — разпoredи раа Пула. — Не му давай да избяга.

Клиентите се върнаха на местата си край огъня. Жената размени поглед с мъжа, който повдигна вежди и сви рамене.

— Откъде, за бога, идва това дете? — попита тя раа Пула, докато той разбутваше огъня с овъглена пръчка.

— Вероятно от някое от околните села — отвърна той. — Най-близкото е на трийсетина километра, ако се върви по оня път. Може би е пастирче, което се е изгубило в пущинаците. Заблудило се е. Случват се от време на време такива неща.

— Но защо няма дрехи?

Той вдигна рамене.

— Понякога пастирчетата носят само по една малка препаска. Може да е загубило своята сред трънаците. Сигурно се е закачила някъде. — Той погледна жената. — Такива неща се случват в Африка. Доста деца изчезват и по-късно се появяват. Нищо лошо не им се случва. Нали не се безпокоите за това дете?

Жената се навъси.

— Разбира се, че се безпокоя. Всичко би могло да му се случи. Какво ще кажете за дивите животни? Би могло да попадне на някой лъв. Всичко е можело да му се случи.

— Да — каза раа Пула, — можело е. Но не се е случило. Утре ще го заведем в Маун и ще го оставим на тамошните полицаи. Те могат да се оправят. Ще разберат откъде е дошло и ще го отведат у дома.

Жената изглеждаше замислена.

— Защо вашият човек каза, че мирише на лъв? Това не е ли много странно?

Раа Пула се засмя.

— Местните хора приказват какви ли не странни неща.

Те виждат нещата по друг начин. Мотопи е много добър следотърсач. Но има навика да приказва за животните, все едно че са човешки същества. Казва, че те му говорели. Твърди, че можел да подуши кога животното се страхува. Такива ги приказва. Просто си е такъв.

Известно време поседяха в мълчание, после жената обяви, че ще си ляга. Казаха си лека нощ и раа Пула и мъжът поседяха още половин час край огъня, разменяйки по някоя и друга дума, гледайки как цепениците бавно догарят и искрите се разлитат нагоре. В палатката Мотопи лежеше неподвижно, беше се изтегнал напърно на входа, за да не може детето да излезе, без да го бутне. Но то, изглежда, не смяташе да прави това — заспа почти незабавно, след като го заведоха в палатката. В момента Мотопи, самият той почти задрямал, го наблюдаваше с едното си полузатворено око. Под лекото одеяло детето дишаше равномерно. Изяде парчето месо, което му дадоха, като го разкъса лакомо, и все тъй ненаситно изпи голямата чаша вода, която му предложиха, като ближеше водата, както правят животните на водопой. Странната миризма не беше изчезнала, осъзна Мотопи — остра миризма на плесен, която толкова му напомняше миризмата на лъва. Но как така едно дете ще мирише на лъв, чудеше се той.

[1] Хереро, базарва — племенни народи, обитаващи Намибия, Ангола и Ботсуана. — Бел.ред. [↑](#)

ТРЕТА ГЛАВА

В СЕРВИЗА

Докато пътуваше към „Глоквенг роуд спийди моторс“, маа Рамотсве реши, че ще каже всичко на господин Дж. Л. Б. Матекони, без да увърта. Знаеше, че е превишила пълномощията си, като направи маа Макутси помощник-управител на сервиза (самата тя щеше да се почувства много засегната, ако той се бе опитал да повиши неин служител), и съзнаваше, че просто ще трябва да му разкаже точно какво се беше случило. Той беше добър човек и макар да смяташе, че да се държи маа Макутси на работа е лукс, който маа Рамотсве не може да си позволи, сигурно щеше да разбере колко важно бе за нея да има някаква важна длъжност. В края на краищата нямаше значение дали маа Макутси щеше да се нарича помощник-управител, стига да си вършеше работата. Оставаше обаче проблемът с увеличението на заплатата. Това вече беше по-трудно за обясняване.

И така, по-късно същия следобед маа Рамотсве се качи в белия микробус, който господин Дж. Л. Б. Матекони наскоро бе поправил, и се отправи към „Глоквенг роуд спийди моторс“. Колата се движеше много добре, след като господин Дж. Л. Б. Матекони прекара доста от свободното си време да човърка двигателя. Той смени доста от частите с нови, които поръча от чужбина. Микробусът имаше нов карбуратор и чисто нови спирачки. За да задейства спирачките, вече беше достатъчно маа Рамотсве само веднъж да натисне педала. В миналото, преди господин Дж. Л. Б. Матекони да се позанимае с колата, на маа Рамотсве ѝ се налагаше да натиска педала три-четири пъти, за да може дори само да намали скоростта.

— Не мисля, че някога отново ще ми се случи да се паркирам в багажника на някоя друга кола — каза с благодарност маа Рамотсве, когато за пръв път изпробва новите спирачки. — Ще мога да спирам, когато си поискам.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я погледна тревожно.

— Много е важно спирачките да са добри — каза той. — Не трябва да допускаш спирачките ти пак да стигнат до такова положение. Само кажи и ще се погрижа да бъдат тип-топ.

— Непременно — обеща маа Рамотсве. Тя слабо се интересуваше от коли, въпреки че обичаше своя мъничък бял микробус, който ѝ служеше вярно. Не можеше да разбере защо хората толкова въздишат по мерцедеси, след като има много други коли, които могат да те закарат до целта и да те върнат обратно, без да се налага да похарчиш цяло състояние. Този интерес към колите е чисто мъжки проблем, смяташе тя. Човек може да проследи как възниква при малките момчета, докато си правят модели на коли от тел, и остава до края на живота им. Защо ли мъжете намираха колите за толкова интересни? Колата беше чисто и просто машина, следователно, би трябвало мъжете да се интересуват и от перални или ютии. Но те не се интересуваха. Никой не е виждал мъже да стоят и да си говорят за перални.

Тя спря пред самия вход на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ и слезе от белия микробус. През прозорчето, което гледаше към предния двор, тя видя, че в кабинета няма никой, което означаваше, че господин Дж. Л. Б. Матекони вероятно лежеше под някоя кола в работилницата или пък надзираваше двамата си некадърни помощници, като се опитваше да им обясни някои тънкости на занаята. Той бе признал пред маа Рамотсве, че вече не се надява да направи каквото и да било от тях двамата, и тя му съчувстваше. Не беше никак лесно да убеждаваш млади хора, че трябва да се работи — те очакваха всичко да им се поднесе на тепсия. Не личеше някой от тях да разбира, че всичко, което имаха в Ботсуана — а то не беше никак малко, — бе постигнато с тежък, упорит труд и себеотрицание. Ботсуана никога не беше вземала заеми и не беше задлъжнявала, както повечето африкански страни. Хората тук пестяха, а когато се наложеше, харчеха много предпазливо, като за всеки цент и даже за всяко тебе се даваше отчет — така нищо не бе отишло в джобовете на политиците. Можем да се гордеем със страната си, помисли си маа Рамотсве, и аз наистина се гордея. Гордея се с това, което постигна баща ми, Обед Рамотсве, гордея се със Серетсе Кхама и с това как той успя да създаде нова държава на една територия, пренебрегвана от британците. Може те пет пари да не даваха за нас, размишляваше тя, но сега вече знаят на какво

сме способни. Възхищават ни се за това. Тя бе чела какво беше казал американският посланик: „Поздравяваме народа на Ботсуана за постигнатото.“ Тези думи я бяха накарали да засияе от гордост. Тя си даваше сметка, че хората в чужбина, хората от онези далечни и доста плашещи страни, имаха високо мнение за Ботсуана.

Да си африканец не беше лошо. Вярно, в Африка ставаха някои страшни неща — неща, при мисълта, за които хората се срамуваха и отчайваха; но в Африка ставаха не само такива неща. Колкото и страдания да изпитваха хората тук, колкото и унищожителни да бяха жестокостта и хаосът, който носеха войниците — повечето просто незрели младежи, нарамили пушки, — в Африка все пак имаше толкова много, неща, с които можеш да се гордееш. Например любезността, способността да се усмихваш, изкуството, музиката.

Тя заобиколи към входа на работилницата. Вътре имаше две коли, едната качена на рампа, другата — паркирана до една от стените, където акумулаторът ѝ бе свързан с малко зарядно устройство, поставено до предното колело. Няколко части се валяха по пода — едната беше ауспук, другата тя не разпозна, — а под колата, вдигната на рампата, имаше отворена кутия с инструменти. Но никъде нямаше и следа от господин Дж. Л. Б. Матекони.

Маа Рамотсве осъзна, че двамата чираци бяха тук едва когато единият от тях се изправи. До този момент те бяха седели на пода, облежнати на един празен варел, заплеснати в традиционната игра на топчета. Сега единият — по-високото момче, чието име тя така и не запомни, — стана и избърса ръце в мръсния си комбинезон.

— Здравейте, маа — поздрави той. — Няма го. Шефа де. Отиде си вкъщи.

И се ухили по начин, който ѝ се стори леко обиден. Беше фамилиарна усмивка, сигурно така се хилеше на момичетата, с които танцуваше. Тя познаваше тоя род младежи. Господин Дж. Л. Б. Матекони ѝ бе казал, че не се интересуват от нищо, освен от момичета, и тя напълно му вярваше. Тъжното беше, че много момичета се заглеждаха по тези млади мъже, със солидно наплескани с гел коси, широко ухилени.

— Защо си е тръгнал толкова рано? — попита тя. — Да не сте свършили работата? Затова ли вие двамата седите и бездействате?

Чиракът се подсмихна. Той сякаш знаеше нещо и тя си зададе въпроса какво може да е то. А може би беше просто от чувство за превъзходство, снисходителна поза, която вероятно беше възприел спрямо всички жени.

— Не — отговори той, като гледаше надолу към приятеля си. — Изобщо не сме я свършили. Остава ни да се справим с оная кола — и той посочи небрежно към автомобила върху рампата.

В този момент се изправи и другият чирак. Явно беше ял нещо, защото около устата му беше останала тънка ивица брашно. Какво ли биха казали момичетата по този повод, помисли си дяволито маа Рамотсве. Тя си представи как той пуска в ход чара си, в блажено неведение, че физиономията му е оплескана с брашно. Може и да изглежда добре иначе, но бялото около устата по-скоро би предизвикало смях, отколкото да ускори нечий пулс.

— Тия дни шефа често го няма — каза вторият чирак. — Някой път си тръгва в два часа. Остава на нас да вършим цялата работа.

— Обаче има проблем — намеси се в разговора другият. — Ние не можем да свършим всичко. Много ни бива с колите, но все още не сме научили всичко, нали така.

Маа Рамотсве хвърли поглед към колата на рампата. Беше едно от ония стари френски комбита, които бяха страшно популярни в някои части на Африка.

— Ето например тая — каза първият чирак. От ауспуха излиза пара. Като голям облак. Това значи, че гарнитурата се е развалила и охлаждащата течност влиза в цилиндрите. Така се образува пара. Ссссс! Много пара.

— Добре де — каза маа Рамотсве, — защо не я поправите? Господин Дж. Л. Б. Матекони не може вечно да ви води за ръчичка, нали така?

По-младият чирак се намуси.

— Да не мислите, че е толкова просто, маа? А? Опитвали ли сте някога да махнете глава на двигател на Пежо? Кажете, маа, пробвали ли сте?

Маа Рамотсве направи успокоителен жест.

— Не ви критикувам — каза тя. — Защо не помолите господин Дж. Л. Б. Матекони да ви покаже какво да правите?

— Така звучи много лесно, маа — възкликна ядосало по-големият, — ама проблемът е, че той не иска. А после си отива вкъщи и ни оставя ние да се обясняваме с клиентите. На тях това не им харесва. Само питат: „Къде ми е колата? Как според вас ще се придвижвам, докато вие дни наред ми поправяте колата? Трябва ли да почна да ходя пеша, като човек, дето няма кола?“ Такива работи говорят, маа.

Маа Рамотсве замълча за миг. Звучеше направо невероятно господин Дж. Л. Б. Матекони, който обикновено беше толкова съвестен, да позволи във фирмата му да стават такива неща. Той си бе спечелил славата на човек, който прави ремонтите не само качествено, но и бързо. Ако някой беше недоволен от работата му, можеше да докара колата обратно и господин Дж. Л. Б. Матекони я ремонтираше повторно без пари. Това беше неговият начин на работа и изглеждаше немислимо да остави кола на рампата на тези двама чираци, които явно нищо не разбираха от двигатели и непременно щяха да претупат нещата.

Тя реши да притисне по-големия малко повече.

— Да не искате да кажете — започна тя тихо, — да не искате да кажете, че господин Дж. Л. Б. Матекони не го е грижа за тия коли?

Чиракът я зяпаше право в очите, което беше проява на лошо възпитание. Ако знаеше как трябва да се държи човек, нямаше да ме гледа в очите, а щеше да сведе поглед, както се полага на младеж в присъствието на по-възрастен от него, помисли маа Рамотсве.

— Да — каза той направо. — През последните десетина дни господин Дж. Л. Б. Матекони май загуби интерес към тоя сервиз. Вчера например ми каза, че мислел да се махне, да отиде в своето село и да ме остави да отговарям за работата тук. Каза да се постарая да покажа най-доброто, на което съм способен.

Маа Рамотсве беше изумена. Беше ясно, че младежът казва истината, но тази истина звучеше направо невероятно.

— Има и още нещо — продължи чиракът, като си бършеше ръцете с омазнен парцал. — Не е плащал на доставчика на резервни части от два месеца. Оня ден се обадиха оттам, точно като си беше тръгнал по-рано, и аз вдигнах телефона. Нали така беше, Силетси?

Другият монтьор кимна.

— Както и да е — продължи първият. — Та те казаха, че ако не им платим до десет дни, няма повече да ни доставят резервни части. Заръчаха да кажа на господин Дж. Л. Б. Матекони и да го накарам да си оправи сметките. Така рекоха. Да съобщя на шефа. Това ми казаха да направя.

— И направи ли го? — попита маа Рамотсве.

— Направих го — отвърна той. — Рекох му: „Само за момент, раа. Само за момент.“ И тогава му го казах.

Маа Рамотсве наблюдаваше изражението му. Ясно беше, че му е приятно да се прави на загрижен служител, роля, която, както тя заподозря, вероятно не беше имал възможност да играе дотогава.

— А после? Какво ти отговори той?

Помощникът подсмръкна и избърса носа си с ръка.

— Каза, че ще се опита да направи нещо по въпроса. Така каза. Но знаете ли какво мисля аз? Знаете ли какво става според мен, маа?

Маа Рамотсве го погледна с любопитство. Той продължи:

— Според мен господин Дж. Л. Б. Матекони вече не го е грижа за този сервиз. Мисля, че му е омръзнало. Мисля, че смята да го прехвърли на нас. След това смята да се върне на село и да отглежда пъпеши. Той е вече стар човек, маа. Омръзнало му е.

Маа Рамотсве си пое дълбоко дъх. Явната наглост на това предположение я изненада — виж го ти той... той негоден чирак, известен най-вече със способността си да досажда на момичетата, които минаваха покрай сервиза, същият този чирак, който господин Дж. Л. Б. Матекони веднъж бе видял да поправя мотор с чук, сега говори, че господин Дж. Л. Б. Матекони бил готов да се пенсионира.

Отне ѝ почти минута да се овладее достатъчно, за да отговори.

— Ти си един много невъзпитан младеж каза тя накрая. Господин Дж. Л. Б. Матекони не е загубил интерес към сервиза. И въобще не е стар. Той е само на четиридесет и няколко години, а това изобщо не значи да си стар, каквото и да си мислите вие. Освен това той няма никакво намерение да прехвърля сервиза на вас двамата. Това би означавало да сложи кръст на бизнеса си. Разбрахте ли ме?

По-големият чирак погледна към приятеля си за потвърждение, но той гледаше упорито към земята.

— Разбрах ви, маа. Извинете.

— Определено има за какво — каза маа Рамотсве. — А сега имам новини за вас. Господин Дж. Л. Б. Матекони тъкмо назначи помощник-управител на сервиза. Новият управител ще започне тук много скоро, така че му мислете и двамата.

Думите ѝ оказаха върху по-големия желания ефект — той изпусна мазния парцал и погледна неспокойно към другия.

— А той кога ще почне? — попита нервно.

— Следващата седмица — отговори маа Рамотсве. — И не е той, а тя.

— Тя ли? Жена ли е?

— Да — каза маа Рамотсве, вече запътена към изхода. — Жена е, казва се маа Макутси и е много строга с чираците. Повече няма да има мързелуване и игри на топчета. Ясно ли е?

Помощниците кимнаха умърлушени.

— В такъв случай, продължавайте да се опитвате да поправите тази кола — каза маа Рамотсве. — Ще се върна след два-три часа да видя как върви.

Тя се запъти обратно към белия микробус и се настани на шофьорското място. Бе успяла да прозвучи много категорично, докато даваше инструкции на чираците, но вътре в себе си не чувстваше особена увереност. Всъщност беше по-скоро загрижена. От опит знаеше, че когато хората почнат да се държат нетипично за тях самите, нещо някъде не е наред. Господин Дж. Л. Б. Матекони беше изключително добросъвестен човек, а добросъвестните хора не разочароваха клиентите си, освен ако нямаха сериозно основание. Но какво беше то? Дали не беше свързано с предстоящия им брак? Дали той не си беше променил мнението? Може би искаше да избяга?

Маа Макутси заключи вратата на „Дамска детективска агенция № 1“. Когато тръгна към сервиза да говори с господин Дж. Л. Б. Матекони, маа Рамотсве я остави да довърши писмата и да ги пусне в пощата. Нищо, което би поискала, нямаше да е прекалено, толкова голяма беше радостта на маа Макутси от повишението и увеличението на заплатата. Беше четвъртък, значи следващият ден беше ден за плащане, пък ако ще и по старата тарифа. Би могла да се поглезе с нещо, докато очаква това, помисли си тя, може би с поничка на път за

вкъщи. Минаваше покрай една сергия, където се продаваха понички и други пържени вкусотици, от които се разнасяше апетитна миризма. Но проблемът беше в парите. Голяма пържена поничка струваше две пули, което я правеше скъпо удоволствие, особено като си помислиш колко ще ти струва вечерята. Животът в Габороне беше скъп, всичко струваше два пъти повече, отколкото в родното ѝ място. В провинцията с десет пули можеш да направиш много нещо, а тук същите тези пари сякаш изтичаха през пръстите.

Маа Макутси наемаше стая в задния двор на една къща на „Лобатсе роуд“. Стаята заемаше половината от малка барака от сиви тухли, която гледаше към задната ограда и към една лъкатушеща уличка, обитавана от кучета с издължени муцуни. Кучетата уж имаха стопани из околните къщи, но май предпочитаха собствената си компания и скитаха наоколо на групи от по две-три. Явно някой ги хранеше, макар и на неравномерни интервали, но въпреки това ребрата им се брояха и изглежда непрекъснато ровеха за храна из боклукчийските кофи. Ако маа Макутси оставеше вратата си отворена, случваше се някое от тези кучета да влезе и да я зяпа с печалните си гладни очи, докато тя не го изгони. Това бе по-голямо накърняване на достойнството ѝ дори от онова, което я сполетя в работата, когато кокошки влизаха в агенцията и започваха да кълват в краката ѝ.

Тя си купи поничка от сергията и я изяде веднага, като накрая дори облиза захарта от пръстите си. След като засити глада си, тя се насочи към къщи. Можеше да се прибере с микробус — това беше достатъчно евтин транспорт, — но тя се наслаждаваше на разходката в хладната вечер, а и обикновено не бързаше да се върне у дома. Зачуди се как ли беше брат ѝ, дали денят бе бил добър за него или кашлицата му го бе изтощила. През последните няколко дни той се чувстваше доста добре, въпреки че беше много отслабнал, и тя успя да се наслади на една-две нощи непрекъсван сън.

Той дойде да живее при нея преди два месеца, след дълго пътуване с автобус от родното им място. Тя отиде да го посрещне на автогарата, която бе до жп гарата, и за момент не можа да го познае сред останалите. Последния път, когато се бяха видели, той беше добре сложен, дори понаедрял; сега бе прегърбен и измършавял, а ризата му се ветрееше свободно около тялото. Когато осъзна, че е той, тя се затича и пое ръката му, която бе гореща и суха, а кожата напукана — и

това я уплаши. Тя вдигна куфара му, макар че той се опита да го стори сам, и го носи по целия път до микробуса, който се движеше редовно по маршрута до „Лобатсе Роуд“.

Настани го да спи на рогозката, която нагласи в другата част на стаята. След това опъна жица от едната стена до другата и окачи на нея завеса, за да може да му осигури някакво пространство лично за него и да му създаде усещането, че притежава собствено жилище — ала въпреки това чуваше хриптенето му, когато той си поемаше въздух, и често се будеше от бълнуването му.

— Ти си добра сестра, щом ме прие — каза ѝ той веднъж. — Късметлия съм да имам сестра като тебе.

Тя възрази; каза, че с нищо не я притеснява и че ѝ харесва той да е край нея, че би могъл да остане тук, като оздравее, и да си намери работа в Габороне, но знаеше, че това няма да стане. Сигурна беше, че той също го знае, но никой не искаше да говори за това, нито пък за жестоката болест, която изсмукваше бавно живота му, както сушата поглъща пейзажа.

И ето че сега можеше да му съобщи добри новини. Той винаги много се интересуваше от това, което става в агенцията, и я разпитваше как е минал денят ѝ. Не беше виждал маа Рамотсве нито веднъж — маа Макутси не искаше тя да знае за неговата болест, — но вече имаше своя представа за нея и постоянно питаше как е.

— Може би някой ден ще се запозная с нея каза той. И ще мога да ѝ благодаря за всичко, което е направила за сестра ми. Ако не беше тя, никога нямаше да станеш помощник-детектив.

— Тя е добър човек.

— Знам, че е така — каза той. — Сякаш я виждам пред себе си — хубава жена, все усмихната, с пълни бузи. Мога да си я представя как пие чай с тебе. Чувствам се щастлив дори само като мисля за това.

Маа Макутси съжали, че не се беше сетила да му купи поничка, но той често нямаше апетит и поничката щеше да отиде нахалост. Той казваше, че устата го боли и че кашлицата му пречи да яде. Често преглъщаше само някоя и друга лъжица супа, която тя му приготвяше на котлона, но след това му призяваше.

Когато се добра до вкъщи, в стаята имаше друг човек. Тя чу непознат глас и за миг се уплаши, че докато я е нямало, се е случило нещо ужасно, но когато влезе, видя, че завесата е дръпната и че край

постелята на брат й, на сгъваем стол, седи някаква жена. Като чу, че вратата се отваря, жената се изправи и обърна лице към нея.

— Аз съм сестра от хосписа към англиканската църква — каза тя. — Дойдох да видя нашия брат. Казвам се сестра Баледже.

Сестрата имаше приятна усмивка и маа Макутси веднага я хареса.

— Много мило от ваша страна да дойдете да го видите — каза тя. — Написах ви онова писмо само за да ви уведомя, че той не е добре.

Сестрата кимна.

— Добре сте направили. Можем да наминаваме да го виждаме от време на време. Можем да донесем храна, ако имате нужда. Да направим нещо, за да помогнем, дори и да не е много. Имаме някои лекарства. Не са много силни, но ще помогнат поне малко.

Маа Макутси й благодари и погледна към брат си.

— Тормози го кашлицата — каза тя. — Тя е най-лошото според мен.

— Не е лесно — рече сестрата. Тя седна отново на стола и пое ръката на брат й в своята. — Трябва да пиеш повече вода, Ричард — каза му. — Не бива да стоиш жаден.

Той отвори очи и погледна към нея, но не каза нищо. Не беше наясно защо е там, мислеше, че може да е приятелка на сестра му или пък съседка.

Сестрата погледна към маа Макутси и я подкани с жест да седне на пода до тях. После, без да пуска ръката му, се наведе и нежно го докосна по бузата.

— Господи наш Исусе — започна тя, — който ни помагаш в нашите страдания, сведи погледа си към този клетник и имай милост към него. Изпълни дните му с радост. Дари го с щастие заради добрата му сестра, която е тук и се грижи за него в болест. И му дари спокойствие на духа.

Маа Макутси затвори очи, прегърна през рамо сестрата и останаха така в мълчание.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

ПОСЕЩЕНИЕ ПРИ Д-Р МОФАТ

Докато маа Макутси седеше край леглото на брат си, маа Рамотсве наближи с белия микробус портата пред къщата на господин Дж. Л. Б. Матекони, която се намираще близо до някогашния Армейски клуб на Ботсуана. Явно той беше вътре — зелената камионетка, която неизменно караше, въпреки че в сервиза имаше далеч по-добра кола, беше паркирана пред предната врата, която зееше заради жегата. Тя остави микробуса отвън, за да си спести отварянето и затварянето на портата, и се отправи към къщата покрай няколкото хилави растения, които господин Дж. Л. Б. Матекони наричаше градина.

— Ко! Ко! — извика тя от прага. — Господин Дж. Л. Б. Матекони, вътре ли си?

Откъм дневната долетя глас:

— Тук съм, маа Рамотсве, вътре съм.

Маа Рамотсве влезе и веднага забеляза колко мръсен и пращен е подът на коридора. След като мързеливата и вечно намусена прислужница на господин Дж. Л. Б. Матекони на име Флорънс беше пратена в затвора за незаконно притежаване на оръжие, къщата остана на самотек и бе занемарена. Тя на няколко пъти напомни на господин Дж. Л. Б. Матекони да наеме заместничка, поне докато двамата се оженят, и той все обещаваще да го направи. Но това така и не стана и маа Рамотсве реши, че някой ден просто ще доведе собствената си прислужница и ще направи „пролетно“ почистване на къщата.

— Ако ги оставиш, мъжете ще живеят като в кочина — отбеляза тя пред една приятелка. — Те не умеят да поддържат нито къща, нито двор — просто не знаят как.

Тя мина през коридора и стигна дневната. Когато влезе, господин Дж. Л. Б. Матекони, който се бе излегнал в цял ръст на неудобния си диван, се изправи и се опита да изглежда не толкова размъкнат.

— Радвам се да те видя, маа Рамотсве — каза той. — Не съм те виждал от няколко дена.

— Така е — каза маа Рамотсве. — Сигурно си бил доста зает.

— Да — каза той, сядайки отново, — бях доста зает. Има много работа за вършене.

Тя нищо не каза, но го наблюдаваше внимателно, докато говореше. Имаше право, нещо не беше наред.

— Много работа ли има в сервиза? — попита тя.

Той сви рамене.

— В сервиза винаги има много работа. През цялото време. Хората непрекъснато докарват коли и казват: „Направи това, направи онова.“ Мислят си, че имам десет чифта ръце.

— Но нали тъкмо това очакваш — хората да си карат колите в твоя сервиз? — нежно попита тя. — Нали сервизът е за това?

Господин Дж. Л. Б. Матекони хвърли към нея бегъл поглед и сви рамене.

— Вероятно. Но въпреки това има твърде много работа.

Маа Рамотсве се огледа и забеляза на пода куп вестници, а на масата бяха струпани неотворени писма.

— Ходих в сервиза — каза тя. — Очаквах да те видя там, но ми казаха, че си тръгнал рано. Казаха, че тия дни често си тръгваш рано.

Господин Дж. Л. Б. Матекони я погледна, а след това сведе очи към пода.

— Трудно ми е да стоя там по цял ден при толкова много работа — каза той. — Тя ще бъде свършена рано или късно. Там са двете момчета. Те могат да я свършат.

— Онези двамата ли? — възкликна маа Рамотсве. — Твоите чираци? Но това са същите момчета, за които винаги си казвал, че не ги бива за нищо. Как можеш да твърдиш, че те ще се справят с всичко, което трябва да се свърши? Как можеш да кажеш такова нещо?

Господин Дж. Л. Б. Матекони не отвърна нищо.

— Е, господин Дж. Л. Б. Матекони — настоя маа Рамотсве, — какво ще отговориш на това?

— Те ще се справят — каза той със странно безизразен глас. — Остави ги да се учат.

Маа Рамотсве стана. Нямаше никакъв смисъл да се говори с него, когато беше в такова настроение — а той явно беше в някакво

странно настроение. Да не би да беше болен? Тя бе дочула, че и грип може да докара някого до летаргия за една — две седмици — може би таква беше простото обяснение на това нетипично за него състояние. В такъв случай трябваше просто да изчака, докато той излезе от него.

— Говорих с маа Макутси — каза тя, като се приготвяше да тръгва, — и мисля, че тя ще може да започне работа в сервиза през следващите дни. Дадох ѝ званието помощник-управител. Надявам се, че нямаш нищо против.

Отговорът му я изуми.

— Помощник-управител, управител, управляващ директор, министър на сервизите — както искаш. Какво значение има?

Маа Рамотсве не можа да измисли подходящ отговор, затова се сбогува и се запъти към вратата.

— А, между другото — каза господин Дж. Л. Б. Матекони, докато тя приближаваше изхода, — мислех да отида до село за малко. Искам да видя как са посевите. Може да поостана там.

Маа Рамотсве го зяпна.

— А какво ще стане със сервиза през това време?

Господин Дж. Л. Б. Матекони въздъхна.

— Управлявайте го вие. Ти и секретарката ти, помощник-управителката. Нека тя да го ръководи. Всичко ще бъде наред.

Маа Рамотсве сви устни.

— Добре, господин Дж. Л. Б. Матекони — каза тя, — ще се грижим за него, докато се почувстваш по-добре.

— Добре съм — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не се безпокой за мен. Добре съм.

Тя не продължи към дома си на „Зебра драйв“, макар да знаеше, че двете деца, за които бе поела грижа, я чакат. Момичето, Мотолели, сигурно беше успяло да пригответи вечерята — то почти не се нуждаеше от надзор или помощ, въпреки инвалидната си количка. Момчето, Пусо, беше доста буйно, но и то сигурно вече се беше изтощило и щеше да е готово за къпане и лягане. Мотолели щеше да се погрижи и за себе си, и за него.

Вместо да си отиде вкъщи, тя зави наляво по „Куду роуд“, мина покрай редицата апартаменти и се насочи към къщата на „Оди уей“,

където живееше приятелят ѝ д-р Мофат. Д-р Мофат, който преди ръководеше болницата в Мочуди, се беше грижил за баща ѝ и винаги бе готов да я изслуша, когато имаше проблеми. Той беше първият, с когото тя сподели за Ноте, и още тогава ѝ каза — възможно най-деликатно, — че съдейки по собствения му опит, такива мъже не се променят.

— Не бива да очакваш от него да стане друг човек — рече той.
— Хората рядко се променят.

Разбира се, той беше зает човек и тя не искаше да му губи времето, затова реши, че само ще погледне дали е вкъщи и ще го попита дали би могъл да хвърли светлина върху поведението на господин Дж. Л. Б. Матекони. Може би върлуваше някаква зараза, която правеше хората изморени и равнодушни. Ако беше така, колко ли се очакваше да продължи това състояние?

Д-р Мофат тъкмо се беше прибрал. Той посрещна маа Рамотсве на вратата и я въведе в кабинета си.

— Безпокоя се за господин Дж. Л. Б. Матекони — обясни тя. — Нека ти разкажа за него.

Той я слуша няколко минути и после я прекъсна.

— Мисля, че знам какво му е — каза той. — Има една болест, казва се депресия. Това си е болест като всяка болест и се среща доста често. По думите ти съдя, че господин Дж. Л. Б. Матекони е изпаднал в депресия.

— Това лекува ли се?

— Обикновено доста лесно — отговори д-р Мофат. — Разбира се, ако наистина става дума за депресия. Ако е така, вече разполагаме с доста добри антидепресанти. Ако всичко мине успешно, както по всяка вероятност ще стане, той ще се почувства значително по-добре в рамките на около три седмици, а може би даже и по-скоро. Трябва време, за да подействат таблетките.

— Ще му кажа веднага да дойде при теб — каза маа Рамотсве.

Д-р Мофат не изглеждаше убеден, че това ще се получи.

— Понякога хората смятат, че им няма нищо — каза той. — Той може да не дойде. Лесно е аз да ти кажа какъв според мен е проблемът, но той е този, който трябва да поиска да се лекува.

— О, аз ще ти го доведа — каза маа Рамотсве. — Разчитай на това. Ще се погрижа да поиска да се лекува.

Докторът се усмихна:

— Внимавай, маа Рамотсве, това може да се окаже не чак толкова лесно.

ПЕТА ГЛАВА

ЧОВЕКЪТ ОТ ПРАВИТЕЛСТВОТО

На следващата сутрин маа Рамотсве пристигна в „Дамска детективска агенция № 1“ още преди маа Макутси. Това беше необичайно — обикновено маа Макутси идваше първа, отваряше пощата и дори запарваше чая, преди маа Рамотсве да пристигне с белия си микробус. Но ето че се очертаваше труден ден и тя искаше да направи списък на нещата, които трябва да се свършат.

— Доста сте подрали, маа — забеляза маа Макутси. — Нещо не е наред ли?

Маа Рамотсве се замисли за миг. В известен смисъл нищо не беше наред, но не й се искаше да обезсърчава маа Макутси, затова си придаде бодро изражение.

— Не, всичко е наред — каза тя. — Но трябва да започнем да се готвим за пренасянето. Освен това ще трябва да отидеш да въведеш ред в сервиза. Господин Дж. Л. Б. Матекони не се чувства много добре и може да замине за малко. Това означава, че ще бъдеш не само помощник-управител, но и изпълняваща длъжността управител. Всъщност това е новата ти длъжност, влиза в сила от тази сутрин.

Маа Макутси засия от радост.

— Ще се постарая максимално като изпълняваща длъжността управител — каза тя. — Обещавам, че няма да ви разочаровам.

— Разбира се, че няма — каза маа Рамотсве. — Знам, че работиш отлично.

Следващият час премина в приятно и за двете мълчание. Маа Рамотсве нахвърли списъка със задачите за вършене, после задраска едни от тях и добави други. Ранната утрин бе най-доброто време да се върши работа, особено през сухия сезон. През горещите месеци, преди да настъпи сезонът на дъждовете, с напредването на деня температурата се покачваше и накрая небето се нажежаваше до бяло. В хладните утрини, когато слънцето едва сгряваше кожата и въздухът още беше свеж, всяка задача изглеждаше решима; по-късно, щом

жегата достигнеше зенита си, и тялото, и умът ставаха лениви. Сутрин беше лесно да се мисли — да се съставят списъци със задачи, — но следобед човек можеше да мисли само за това, кога ще свърши денят и вечерта ще донесе облекчение. Според маа Рамотсве това беше единственият недостатък на Ботсуана. Тя знаеше, че това бе идеалната страна — цяла Ботсуана го знаеше, — но щеше да е още по-идеална, ако температурите през трите най-горещи месеца можеха да бъдат малко по-ниски.

В девет часа маа Макутси направи чаша ройбос за маа Рамотсве и чаша обикновен чай за себе си. Беше се опитала да свикне с ройбоса, който от лоялност пиеше през първите няколко месеца след назначаването си, но накрая призна, че не го харесва. Оттогава се слагаха два чайника — един за нея и един за маа Рамотсве.

— Твърде е силен — каза тя. — Освен това ми мирише на плъхове.

— Изобщо не мирише на плъхове — възрази маа Рамотсве. — Той е за хора, които наистина разбират от чай. Обикновеният чай е за всички.

Най-често спираха работа, когато дойдеше време да се сервира чаят. По традиция това бе почивка за размяна на клюки, а не за обсъждане на сериозни теми. Маа Макутси се осведоми за господин Дж. Л. Б. Матекони и изслуша краткия разказ на маа Рамотсве за незадоволителната среща с него.

— Като че ли не го интересува нищо — разказа тя. — Дори да му бях казала, че къщата му гори, едва ли щеше да се разтревожи особено. Беше много странен.

— Виждала съм хора като него — каза маа Макутси. — Една моя братовчедка я изпратиха в болница в Лобатсе. Ходих да я видя там. Имаше много хора, които просто си седяха и зяпаха слънцето. Имаше и такива, дето крещяха на посетителите някакви странни неща, съвсем неразбираеми. Маа Рамотсве се намръщи.

— Това място е лудница — каза тя, а господин Дж. Л. Б. Матекони не е полудял.

— Разбира се, че не е — побърза да отвърне маа Макутси.

— Той няма да полудее. Разбира се, че няма.

Маа Рамотсве отпи от чая.

— Но все пак трябва да го заведе на лекар — каза тя. — Разбрах, че това състояние се лекува. Нарича се депресия. Лекуват го с хапчета.

— Това е хубаво — каза маа Макутси. — Той ще се оправи. Сигурна съм.

Маа Рамотсве подаде чашата си на маа Макутси да я допълни.

— А какво става с твоето семейство в Бобононг? — запита тя. — Добре ли са всички?

Маа Макутси наля силния чай в чашата.

— Всички са много добре, маа, благодаря, че питате. Маа Рамотсве въздъхна:

— Мисля, че в Бобононг се живее по-лесно, отколкото в Габороне. Тук непрекъснато има някакви проблеми, а в Бобононг — какво? Там няма нищо, само камънаци. — Тя спря.

— Разбира се, това си е едно много хубаво място; да, Бобононг е много хубаво място.

Маа Макутси се засмя.

— Няма нужда да се мъчите да бъдете любезна, като става дума за Бобононг — каза тя. — Това само ме развеселява. Не за всички е добро място. Аз не бих искала да се върна там, след като съм видяла какво е да живееш в Габороне.

— Щеше да си прахосаш способностите на север — каза маа Рамотсве. — Каква е ползата да имаш диплома от Ботсуанския колеж за секретарки, ако живееш в място като Бобононг? Там тая диплома става само за храна на мравките.

Маа Макутси хвърли поглед към стената, където в рамка висеше нейната диплома от Ботсуанския колеж за секретарки.

— Да не забравим да я вземем, като тръгнем да се пренасяме в новия офис — каза тя. — Не искам да я изгубя.

— Естествено — отговори маа Рамотсве, която нямаше дипломи. — Тази диплома е много важна за клиентите. Създава доверие към агенцията.

— Благодаря — каза маа Макутси.

Почивката за чай свърши, така че маа Макутси отиде да измие чашите на чешмата на гърба на сградата, и точно когато се връщаше, пристигна клиентът. Това беше първият клиент за повече от седмица и нито една от тях не беше подготвена да види високия, добре сложен мъж, който почука на вратата по всички правила на етикета в Ботсуана

и възпитано зачака да го поканят. Не бяха подготвени и за факта, че колата, която го бе докарала дотук, заедно с добре облечения правителствен шофьор, бе истински мерцедес.

— Знаете ли кой съм, маа? — попита той маа Рамотсве, докато по нейна покана се настаняваше на стола пред бюрото.

— Разбира се, че зная, раа — отвърна тя любезно. — Вие сте от правителството. Виждала съм ви много пъти във вестниците.

Човекът от правителството направи нетърпелив жест с ръка.

— Да, разбира се, така е. Но знаете ли кой съм извън правителството?

Маа Макутси се покашля леко и човекът от правителството се обърна към нея.

— Това е моята помощничка — поясни маа Рамотсве. — Тя знае много.

— Вие сте също така роднина на един от вождовете — каза маа Макутси. — Баща ви произхожда от това племе. Знам го, тъй като съм родом от същия район.

Човекът от правителството се усмихна:

— Вярно, така е.

— А жена ви — продължи маа Рамотсве — е роднина на краля на Лесото, нали? Виждала съм и нейна снимка.

Човекът от правителството подсвирна.

— Виж ти! Виждам, че съм дошъл на правилното място. Вие, изглежда, знаете всичко.

Маа Рамотсве кимна към маа Макутси и се усмихна.

— Работата ни е да знаем разни неща каза тя. На кого му трябва частен детектив, който нищо не знае? Ние боравим с информация. Това ни е работата. Както вашата работа е да давате заповеди на държавните служители.

— Аз не просто давам заповеди — каза недоволно човекът от правителството. — Аз трябва да изработвам политиката. Трябва да вземам решения.

— Разбира се — побърза да отговори маа Рамотсве. — Сигурно е много важна работа човек да е в правителството.

Човекът от правителството кимна.

— Не е лесно — каза той. — И става още по-трудно, ако има нещо, което те тревожи. Всяка нощ се будя към два-три часа и

тревогата ме кара да се изправям в леглото. След това не успявам да заспя и когато на сутринта трябва да вземам решения, главата ми е мътна и не мога да мисля. Така става, когато се тревожиш за нещо.

Маа Рамотсве знаеше, че вече се доближават до причината за консултацията. Така бе по-лесно да се стигне до същността — като оставиш клиента да подходи със заобикалки към въпроса, вместо да започнеш да го разпитваш веднага. Когато към нещата се пристъпваше по този начин, клиентът не се чувстваше притиснат.

— Ние можем да облекчим тези тревоги — каза тя. — Понякога дори можем да направим така, че да изчезнат.

— И аз така чух — каза човекът от правителството. — Хората разправят, че сте жена, която прави чудеса. Така поне чух.

— Много сте любезен, раа. — Тя направи пауза, докато прехвърляше в ума си различни варианти. Вероятно беше изневеря — най-често срещаният проблем при клиентите особено когато, както в случая с човека от правителството, те бяха доста заети в работата и тя ги откъсваше от семейството им за дълги периоди от време. Или пък беше нещо, свързано с политика — това щеше да е нова област за нея. Тя не знаеше нищо за това, как действаха политическите партии, освен че там се плетяха много интриги. Беше чела за американските президенти и неприятностите, които им създаваха един или друг скандал — неприятности с жени, с взломаджии и какво ли още не. Възможно ли беше нещо подобно да се случва в Ботсуана? Едва ли, а ако все пак се случваше, тя предпочиташе да не се забърква в него. Не можеше да си представи как се крие по ъглите по тайна доба, за да се срещне с някой източник на информация, или как си шепне с журналисти в някой бар. От друга страна, маа Макутси би оценила една такава възможност...

Човекът от правителството вдигна ръка, сякаш да въдвори мълчание. Беше господарски жест, но той все пак произхождаше от високопоставен род и там тези неща сигурно бяха съвсем естествени.

— Приемам, че мога да говоря напълно свободно — каза той, като погледна бегло маа Макутси.

— Помощничката ми е много дискретна — увери го маа Рамотсве. — Можете да й имате доверие.

Човекът от правителството присви очи.

— Дано — каза той. — Знам ги аз жените. Обичат да приказват.

Очите на маа Рамотсве се отвориха широко от възмущение.

— Мога да ви уверя, раа — поде тя със стоманени нотки в гласа, — че „Дамска детективска агенция № 1“ се ръководи от най-строги правила по отношение на дискретността. Възможно най-строги. И това важи не само за мен, но и за тази дама — маа Макутси. Ако се съмнявате в това, по-добре потърсете други детективи. Няма да имаме нищо против. Тя направи пауза. И още нещо, раа. В тази страна наистина се приказва много, но по мое мнение с това се занимават най-вече мъжете. Жените обикновено имат твърде много работа, за да приказват.

Тя скръсти ръце на бюрото. Ето че го каза най-после, така че нямаше да се изненада, ако човекът от правителството станеше и си излезеше. Човек на неговия пост не е свикнал да му говорят така и той едва ли щеше да го изтърпи.

За миг човекът от правителството не каза нищо, а просто гледаше маа Рамотсве.

— Така значи — рече той накрая. — Така значи. Вие сте съвсем права. Съжалявам, задето предположих, че няма да можете да пазите тайна. — След това, обръщайки се към маа Макутси, той добави: — Съжалявам, че предположих за вас такова нещо, маа. Не беше хубаво от моя страна.

Маа Рамотсве почувства как напрежението спада.

— Добре — каза тя. — А сега защо не ни разкажете за тези ваши тревоги? Помощничката ми ще сложи чайника. Ройбос ли ще пиете, или обикновен чай?

— Ройбос — отговори човекът от правителството. — Струва ми се подходящ при тревоги.

— След като знаете кой съм — започна човекът от правителството, — няма нужда да разказвам отначало, или поне не от самото начало. Знаете, че съм син на важен човек. Това ви е известно. Аз съм първородният, което означава, че ще застана начело на семейството, когато Бог повика баща ми при себе си. Надявам се това да не се случи още дълго. Имам двама братя. Единият има някакви проблеми с главата и не говори с никого. Никога не е говорил и не се интересува от нищо още от времето, когато беше малко момче. Затова

го изпратихме на едно от пасищата и той е доволен. Стои там през цялото време и не създава никакви неприятности. Само седи и брои добитъка, а като приключи, пак почва. Това е всичко, което иска да прави в живота си, нищо, че вече е на трийсет и осем. Имам и друг брат. Той е много по-млад от мен. Аз съм на петдесет и четири, а той е само на двайсет и шест. Той ми е брат от друга майка. Баща ми е старомоден човек, така че си взе две жени; майката на този брат беше по-младата. На баща ми му се родиха и много момичета — имам девет сестри от различни майки и много от тях са омъжени и имат свои деца. Така че сме голямо семейство, но не и ако се гледа броят на момчетата, които са важни за рода — това сме само аз и двайсет и шест годишният ми брат. Той се казва Могати. Обичам го много. Понеже разликата ни е толкова голяма, го помня още от бебе. Когато поотрасна, го научих на много неща. Аз му показах как да намира червеите мопани, как да хваща летящи мравки, когато се появят от дупките си при първия дъжд. Аз бях този, който му обясни какво в шубраците става за ядене и какво не. А веднъж той ми спаси живота. Бяхме на пасището, където баща ми държи някои от стадата си. Там имаше няколко базарви, защото пасището на баща ми е недалеч от мястото, откъдето те минават, като идват от Калахари. Този край е много сух, но има вятърна мелница, която баща ми построи, за да изпомпва вода за добитъка. Дълбоко в почвата има много вода, и то добра на вкус. Базарвите обичаха да идват и да пият от тая вода, докато бродеха наоколо, помагаха на баща ми за някои дребни неща в замяна на краве мляко и ако имаха късмет, малко месо. Те харесваха баща ми, защото той никога не ги биеше, за разлика от някои, които ги налагат с камшици от кожа на носорог. Аз също никога не съм одобрявал боя. Бях взел брат ми да види базарви — точно тогава няколко живееха под едно дърво недалеч от пасището. Имаха прашки от щраусова кожа и аз исках да подаря една на брат си. Бях взел малко месо да им дам в замяна. Надявах се, че може да ни дадат и някое щраусово яйце. Беше точно след дъждовния сезон, така че тревата беше зелена и имаше цветя. Нали знаете, маа, какво е за хората в оная област, като падне първият дъжд. Земята изведнъж се размеква и навсякъде никнат цветя, много цветя. Става много красиво и за момент даже забравяш колко горещо, сухо и тежко е било дотогава. Движехме се по пътека, изровена от копитата на животните, аз — отпред, а малкият ми брат —

точно зад мен. Той носеше дълга пръчка и я влачеше по земята край себе си. Бях много щастлив, че съм там, с моето братче, наред с новата трева, която щеше да даде нови сили на добитъка. Внезапно той ми извика и аз спрях. В тревата край нас имаше змия — надигнала глава от земята, тя съскаше, отвори уста. Беше голяма, приблизително толкова дълга, колкото аз съм висок, и се беше изправила почти на една ръка разстояние от земята. Веднага разбрах каква е и сърцето направо ми спря. Стоях неподвижно, защото знаех, че и най-малкото движение може да я накара да скочи, а тя беше току до мене. Страшно близо. Гледаше ме с ония сърдити очи — знаете как гледа мамба — и вече си мислех, че ще ме нападне и че нищо не може да се направи. В този момент се чу стържене и видях, че малкият ми брат, който тогава беше едва дванайсетгодишен, търчи пръчката към змията. Змията се обърна и докато се усетим, вече беше захапала върха на пръчката. Това ми даде време да се обърна, да грабна брат си и да хукна по пътеката. Змията изчезна. Беше захапала пръчката и сигурно беше счупила зъб. Каквото и да се беше случило, тя предпочете да не ни последва. Така той ми спаси живота. Нали знаете, маа, какво става, ако те ухапе мамба. Нямах никакъв шанс. Оттогава знам, че му дължа живота си. Това беше преди четиринадесет години. Сега вече не се разхождаме много често из шубраците, но още много обичам брат си и затова много се натъжих, когато той дойде да ме види в Габороне и ми съобщи, че ще се жени за някакво момиче, с което се е запознал тук, в университета. Учеше за бакалавър на науките и така се натъкнал на това девойче от Махалапие. Познавам баща ѝ, понеже той е чиновник в едно от министерствата. Виждал съм го да седи с другите чиновници под дърветата през обедната почивка и сега той ми маха всеки път, като ме види да минавам оттам с колата. Отначало му махах в отговор, но сега не позволявам да ме безпокоят. Защо непрекъснато трябва да махам на тоя чиновник само защото дъщеря му е срещнала брат ми?

Брат ми си прекарва времето в нашата фермата на север от Пилане. Той се грижи много добре за нея и баща ми е много доволен от него. Всъщност тя е негова — баща ми му я подари. Това го прави богата партия. Аз също имам ферма, дадена ми от баща ми, така че не му завиждам. Преди около три месеца Могоди се ожени за това момиче и то се нанесе в нашата ферма. Там живеят баща ми и майка

ми. Лелите ми идват и гостуват голяма част от времето. Къщата е много голяма и има място за всички.

Майка ми не искаше тази жена да стане съпруга на брат ми. Тя каза, че това момиче няма да бъде добра съпруга и само ще донесе нещастие на семейството. И според мен нищо хубаво нямаше да излезе, понеже предполагах по каква причина тя иска да се омъжи за брат ми. Не защото го обичаше или нещо такова — мислех, че баща ѝ я подтиква да се омъжи за брат ми, защото той произхожда от богато и уважавано семейство. Никога няма да забравя, маа, как баща ѝ оглеждаше къщата, когато дойде да уговаря сватбата с моя баща. Очите му бяха станали ей такива от алчност и направо си личеше как пресмята наум цената на всичко наоколо. Той даже попита брат ми колко глави добитък притежава — и това от човек, който вероятно няма нищо!

Приех решението на брат си, макар според мен да не беше добро, и се опитах да се държа колкото може по-приветливо с новата му съпруга. Но не ми е лесно, когато през цялото време виждам как се опитва да настрои брат ми срещу семейството му. Явно иска да изгони майка ми и баща ми от къщата, освен това се държи грубо с лелите ми. Къщата прилича на капан, в който се е уловила оса и сега непрекъснато жужи и се опитва да ужили другите.

Мисля, че това само по себе си е достатъчно лошо, но се случи и нещо друго, което ме разтревожи още повече. Преди няколко седмици бях в този край и наминах да видя брат си. Когато пристигнах, ми казаха, че той не е добре. Отидох в стаята му и го видях да лежи в леглото и да се държи за корема. Мислеше, че е от храната — може би месото било развалено.

Попитах го дали е викал лекар, но той каза, че не било чак толкова сериозно. Скоро щял да се съвземе, нищо, че в момента се чувствал много зле. След това отидох да видя майка си, която седеше сама на верандата.

Тя ме повика да седна до нея и след като се увери, че наоколо няма никого, ми каза какво мисли.

— Тази жена се опитва да отрови брат ти. Видях я да влиза в кухнята, преди да сервира неговата порция. С очите си я видях. Казах му да не яде от месото, уж че е развалено. Ако не му бях казала това, щеше да изяде цялата порция и да умре. Тя се опитва да го отрови.

Попитах я защо една съпруга би правила това.

— Нали тъкмо се е омъжила за хубав и богат мъж — казах аз, — защо ще се опитва да се отърве от него толкова скоро?

Майка ми се изсмя.

— Защото ще бъде много по-богата като вдовица, отколкото като съпруга — бе нейният отговор. — Ако той умре, преди да им се родят деца, според завещанието му всичко отива за нея. Къщата, фермата, всичко. Веднъж като получи това, ще може да ни изхвърли, нас и лелите. Но най-напред трябва да го убие.

Отначало мислех, че това е абсурдно, но колкото повече разсъждавах над всичко, толкова повече осъзнавах, че това е много сериозен мотив и че може да е истина. Не можах да говоря за това с брат си, тъй като той отказва да слуша каквото и да било против жена си, затова реших, че е по-добре да намеря някой, който не е от семейството, да проучи въпроса и да разбере какво става.

Маа Рамотсве вдигна ръка да го прекъсне:

— За такива неща има полиция, раа. Това ми звучи като за полицията. Те са свикнали да се занимават с отровители и други подобни. Ние не сме такъв вид детективи. Ние помагаме на хората да решават проблеми. Не се занимаваме с разкриване на престъпления.

Маа Рамотсве забеляза как маа Макутси се оклюма при тези нейни думи. Тя знаеше, че помощничката ѝ има различно виждане за ролята им — нямаше как да няма различия, когато едната беше на почти четирийсет, а другата — на двайсет и осем, маа Рамотсве осъзнаваше това. На почти четирийсет — всъщност вече четирийсет, ако трябва да сме съвсем точни — вече не ти се щат много вълнения; на двайсет и осем обаче тъкмо му е времето да ги изпиташ, ако въобще го искаш. Маа Рамотсве разбираше това добре. Когато се омъжи за Ноте Мокоти, тя копнееше за целия блясък, който върви с това, да си жена на известен музикант, на мъж, който само с влизането си в някоя стая привличаше погледите на всички — мъж, чийто глас сякаш бе изпълнен с вълнуващите ноти на джаза, които той изтръгваше от блестящия си тромпет марка „Селмер“. След като бракът им приключи — а той просъществува съвсем кратко, — оставяйки като единствен спомен малкия тъжен надгробен паметник, белег за краткия живот на тяхното преждевременно родено дете, тя закопня за стабилност и ред. Вълненията категорично не бяха това, което търсеше; всъщност

Кловис Андерсън, авторът на нейната професионална библия „Принципи на работата на частния детектив“, предупреждаваше изрично на страница втора, та даже още на първа, че онези, които стават частни детективи, за да търсят живот, пълен с вълнения, грешат много сериозно за същността на работата. „Нашата работа — пишеше той в един пасаж, който бе здраво запечатан в паметта на маа Рамотсве и който тя цитира изцяло на маа Макутси, когато я назначи, е да помагаме на хората в нужда да разрешат неразрешените въпроси в живота си. В нашето призвание няма почти нищо драматично, това е по-скоро един процес на търпеливо наблюдение, дедукция и анализ. Ние сме изкусни наблюдатели, наблюдаваме и съобщаваме в работата ни няма нищо романтично и онези, които търсят романтика, следва да оставят този наръчник и да се заемат с нещо друго.“

Докато маа Рамотсве ѝ рецитираше този пасаж, маа Макутси беше ококорила очи от изненада. Очевидно тя възприемаше работата по друг начин. И сега, когато не друг, а човек от правителството седеше и говореше за семейни интриги и евентуално отравяне, тя почувства, че най-накрая пред тях се очертава разследване, които би им позволило да се захванат с нещо, което си струва. Но възможността едва се подаде на хоризонта, а маа Рамотсве вече изглеждаше решена да отпрати клиента!

Човекът от правителството гледаше втренчено маа Рамотсве. Прекъсването от нейна страна го бе подразнило и той, изглежда, трябваше да положи усилия, за да не покаже неудоволствието си. Маа Макутси забеляза, че горната му устна леко трепери, докато слуша маа Рамотсве.

— Не мога да се обърна към полицията — каза той, като се стараеше гласът му да звучи нормално. — Какво мога да им кажа? Полицията би поискала доказателства, дори и от мен. Ще кажат, че не могат да влязат в къщата и да арестуват една жена, която отрича да е направила каквото и да е, при това в присъствието на мъжа ѝ, който повтаря: „Тази жена не е направила нищо. Какво си въобразявате?“ — Той спря и погледна към маа Рамотсве, след като се бе обосновал. — Е? — каза той рязко. — Щом не мога да отида в полицията, работата е за частен детектив. Вие сте затова, нали? Кажете, маа.

Маа Рамотсве отвърна на погледа му, което само по себе си бе предизвикателство. В едно общество, което спазва традицията, тя не

би трябвало да гледа човек от неговия ранг право в очите. Това би било сметнато за грубост. Но времената се бяха променили и тя беше гражданка на Република Ботсуана, където имаше Конституция и тя гарантираше достойнството на всички граждани, а между тях — и на жените — частни детективи. Тази конституция се спазваше от онзи ден през 1966 година, когато на стадиона английското знаме бе свалено, а вместо него, сред виковете на тълпата, бе издигнато сегашното чудесно синьо знаме. Това беше рекорд, който нито една друга страна в Африка, не би могла да оспори. И най-накрая, тя беше Прешъс Рамотсве, дъщеря на покойния Обед Рамотсве, човек, чието чувство за собствено достойнство не отстъпваше на това на никой друг, независимо дали е от семейство на вождове, или не. Той можеше да гледа в очите всякакви хора до самия ден на смъртта си, така че и тя би трябвало да може да го прави.

— Аз решавам дали да поема някой случай, раа — каза тя. — Не мога да помогна на всички. Опитвам се да помогна на хората, доколкото ми е възможно, но ако не мога да направя нищо, тогава казвам: „Съжалявам, но не мога.“ Така се работи в „Дамска детективска агенция № 1“. Във вашия случай просто не виждам как бихме могли да узнаем това, което трябва да узнаем. Това е вътрешен проблем в семейството. Не виждам как чужд човек би могъл да узнае каквото и да било.

Човекът от правителството мълчеше. Той погледна към маа Макутси, но тя сведе поглед.

— Разбирам — каза той след няколко мига. — Мисля, че просто не искате да ми помогнете, маа. Е, какво да се прави, това е много тъжно. — Той направи пауза. — Имате ли лиценз за бизнеса си, маа?

Дъхът на маа Рамотсве секна.

— Лиценз ли? Има ли закон, който изисква лиценз за частните детективи?

Човекът от правителството се усмихна, но очите му останаха студени.

— Вероятно не. Не съм проверявал. Но може да се появи. Нали знаете как е — бизнесът трябва да се регламентира. Затова има такива неща като лицензи за улична търговия или за обща търговия, за да можем да прекратяваме дейността на хората, които не са подходящи за търговци. Знаете как става.

Самият Обед Рамотсве отговори на това, Обед Рамотсве през устата на дъщеря си, неговата Прешъс:

— Не чувам какво говорите, раа. Не мога да чуя.

Изведнъж маа Макутси се разшумя, като прелистваше документите на бюрото си.

— Разбира се, че сте права, маа — каза тя. — Не може просто да отидете при тази жена и да я попитате дали смята да убие съпруга си. Това няма да свърши работа.

— Няма — каза маа Рамотсве. — Затова в този случай нищо не можем да направим.

— От друга страна — бързо прибави маа Макутси, — имам една идея. Мисля, че знам как може да се получи.

Човекът от правителството се извърна, за да погледне маа Макутси в лицето.

— Каква е вашата идея, маа?

Маа Макутси преглътна. Големите ѝ очила сякаш заблестяха от силата на идеята.

— Ами — започна тя, — важно е да се влезе в къщата и да се послуша какво говорят хората там. Важно е да се наблюдава жената, която планира всички тия злонамерени неща. Важно е да се надникне в сърцето ѝ.

— Да — каза човекът от правителството. — Точно това искам от вас да направите. Надникнете в сърцето ѝ и открийте злото. След това го осветете с факла и кажете на брат ми: „Погледни! Погледни злото сърце на жена си. Виж как тя неспирно плете интриги!“

— Не може да е толкова просто — каза маа Рамотсве. Животът не е толкова прост. Не става така.

— Моля ви, маа — каза човекът от правителството, — нека изслушае тази умна жена с очила. Тя има много добри идеи.

Маа Макутси намести очилата си и продължи:

— В къщата има слуги, нали?

— Петима — отговори човекът от правителството. — Освен това има и външна прислуга. Хора, които се грижат за добитъка. А също и старите слуги на баща ми. Те вече не са в състояние да работят, но се препичат на слънце вън от къщата и баща ми ги храни добре. Доста са дебели.

— Виждате ли? — каза маа Макутси. — Прислужниците в къщата виждат всичко. Камериерката вижда леглото на съпруга и съпругата. Готвачът вижда техните стомаси. Слугите са винаги там и наблюдават ли, наблюдават. После клюкарстват с другите слуги. Ето как слугите знаят всичко.

— Значи ще отидете и ще поговорите със слугите? — попита човекът от правителството. — Но дали те ще искат да говорят с вас? Ще се страхуват да не изгубят работата си. Ще си мълчат и ще твърдят, че нищо не се случва.

— Обаче маа Рамотсве знае как да говори с хората не се предаде маа Макутси. Виждала съм как хората споделят с нея. Не можете ли да направите така, че тя да отседне в бащината ви къща за няколко дни? Не можете ли да го уредите?

— Разбира се, че мога — каза човекът от правителството, — мога да кажа на родителите си, че това е жена, която ми е оказала политическа услуга. А сега има нужда да бъде извън Габороне за няколко дни заради някакви проблеми. Те ще я приемат.

Маа Рамотсве хвърли поглед към маа Макутси. Не беше работа на помощничката ѝ да прави подобни предложения, особено когато в резултат я принуждаваше да поеме случай, който тя не искаше да поеме. Щеше да се наложи да поговори с маа Макутси за това, но по-късно, тъй като не желаше да я засрамва пред този човек с неговите господарски маниери и неговата гордост. Щеше да се наложи да поеме случая: не защото неговата слабо завоалирана заплаха бе действала — тя явно ѝ бе устояла, като каза, че не го чува, — а защото ѝ бе показано как да разкрие това, което трябваше да бъде разкрито.

— Добре — каза тя. — Ще поемем този случай, раа. Не поради което и да било от нещата, които ми казахте, и особено не заради онези, които не чух. — Тя направи пауза, за да се усети ефектът от думите ѝ. — Но аз ще решавам какво да правя, след като веднъж стигна там. Вие не бива да се месите.

— Човекът от правителството кимна ентусиазирано.

— Това е чудесно, маа. Много съм доволен. И съжалявам, че казах неща, които не биваше да казвам. Трябва да знаете, че брат ми е много важен за мен. Не бих продумал, ако не се страхувах за брат си. Това е всичко.

Маа Рамотсве го погледна. Той наистина обичаше брат си. Не му беше лесно да го гледа със съпруга, към която изпитваше такова недоверие.

— Вече забравих какво бе казано, раа — рече тя. — Няма за какво да се тревожите.

Човекът от правителството стана.

— Ще можете ли да започнете утре? — попита той. — Ще уредя всичко.

— Не — каза маа Рамотсве. — Ще започна след няколко дни. Имам много работа тук, в Габороне. Но не се безпокойте — ако може с нещо да се помогне на горкия ви брат, аз ще го направя. Щом веднъж поемем някой случай, ние не се отнасяме лекомислено към него. Обещавам ви това.

Човекът от правителството се пресегна през бюрото и пое ръката ѝ в своята.

— Вие сте много любезна жена, маа. Това, което се говори за вас, е вярно. До последната дума. — После се обърна към маа Макутси: — А вие, маа, сте умна жена. Ако някога ви омръзне да бъдете частен детектив, елате да работите за правителството. Правителството се нуждае от жени като вас. Повечето от жените, които работят в правителството, не са стока. Виждал съм ги как само седят и си лакират ноктите. Вие бихте работили усърдно, така ми се струва.

Маа Рамотсве понечи да каже нещо, но човекът от правителството вече излизаше. През прозореца те видяха как шофьорът сръчно отвори вратата пред него и после я затвори с трясък.

— Ако наистина отида да работя в правителството... — започна маа Макутси и бързо добави: — Но аз не смятам да го правя, разбира се. Чудя се само колко ли време би минало, докато получа кола като тази, с шофьор.

Маа Рамотсве се засмя:

— Не вярвай на всичко, което приказва. Хора като него обещават какво ли не. Но той е един доста глупав мъж. И много горд при това.

— Обаче каза истината за жената на брат си, нали? — попита разтревожено маа Макутси.

— Вероятно — каза маа Рамотсве. — Едва ли си го е измислил. Но не забравяй какво казва Кловис Андерсън. Всяка история си има две страни. Досега чухме само едната. Глупавата.

Животът започва да се усложнява, мислеше си маа Рамотсве. Тя току-що се бе съгласила да поеме случай, който би могъл да се окаже всичко друго, но не и лесен, и при това щеше да я отведе далеч от Габороне. Това само по себе си беше проблем, но положението ставаше още по-трудно, като се вземеше предвид господин Дж. Л. Б. Матекони и „Тлоквенг роуд спийди моторс“. Освен това съществуваше и въпросът за децата — сега, след като се бяха настанили на „Зебра драйв“, тя би следвало да им създаде някакъв режим. Роуз, нейната домашна прислужница, ѝ бе от голяма помощ в това отношение, но не би могла да се нагърби сама с цялото бреме.

Начело на списъка, който започна да съставя по-рано същата сутрин, стоеше задачата за преместването на агенцията. Сега обаче тя помисли, че трябва да прехвърли най-напред въпроса за сервиза, а офисът да остане на второ място. След това може да постави децата — и тя написа „УЧИЛИЩЕ“ с главни букви и добави телефонен номер отдолу. Последва „ТЕХНИК ЗА ПОПРАВКА НА ХЛАДИЛНИКА“, „ДА ЗАВЕДА НА ЛЕКАР СИНА НА РОУЗ ЗАРАДИ АСТМАТА“ и накрая „ДА СЕ НАПРАВИ НЕЩО ЗА ЗЛАТА ЖЕНА“.

— Маа Макутси — каза тя, — мисля да те закарам до сервиза. Не можем да разочароваме господин Дж. Л. Б. Матекони, дори той да се държи странно. Трябва начаса да се захванеш със задълженията си на изпълняваща длъжността управител. Ще те откарам с микробуса.

— Готова съм, маа — кимна маа Макутси. — Готова съм да управлявам.

ШЕСТА ГЛАВА

ПОД НОВОТО РЪКОВОДСТВО

Тлоквенг роуд спийди моторс се намираше наблиз до пътя и на по-малко от километър зад два големи магазина, построени на края на района в Габороне, известен като Селцето. Получаваше се нещо като триъгълник от сгради: магазин, който предлагаше всичко, като се почне от евтино облекло и се стигне до парафин и меласа, двор, който служеше като строителен склад за дървесина и гофрирана ламарина за покриви, и накрая, в източния му край — сервизът, обграден от няколко храста, със стара бензинова колонка отпред. От петролната компания бяха обещали да доставят по-нова, но понеже това щеше да конкурира техните по-модерни бензиностанции, все забравяха за обещанието. Продължаваха да доставят бензин, както бяха длъжни по договор, но без никакъв ентузиазъм и често пропускаха уговорените дни за доставка. В резултат цистерните за гориво често бяха празни.

Нито едно от тези неща обаче нямаше кой знае какво значение. Клиентите идваха в „Тлоквенг роуд спийди моторс“ не толкова, за да заредят с бензин, а защото искаха колите им да бъдат поправени от господин Дж. Л. Б. Матекони. Това бяха хора, които знаеха каква е разликата между добрия автомонтьор и човек, който просто поправя коли. Добрият автомонтьор разбираше колите — той можеше да определи проблема дори само по звука на двигателя, така, както опитният лекар вижда какво не е наред с пациента само като го погледне.

— Двигателите говорят — обясняваше той на помощниците си. — Слушайте ги. Те ви казват какво не е наред, само слушайте.

Както можеше да се очаква, момчетата не разбираха какво има предвид. Те гледаха на машините по съвсем друг начин и за нищо на света не биха могли да разберат, че една машина може да има своите настроения и дори чувства, че един двигател може да изпитва стрес и напрежение или пък облекчение и лекота. Присъствието на чираците в сервиза бе акт на благотворителност от страна на господин Дж. Л. Б.

Матекони, който бе загрижен за това в Ботсуана да има достатъчно добре обучени автомонтьори, за да заменят неговото поколение, когато то излезе в пенсия.

— Африка доникъде няма да го докара, докато не се сдобие с автомонтьори — отбеляза той веднъж пред маа Рамотсве. — Автомонтьорите са крайъгълният камък в постройката. После идват останалите. Лекарите. Сестри. Учители. Но цялото се крепи на автомонтьорите. Затова е толкова важно да се обучат млади хора за автомонтьори.

И сега, докато караха към „Глоквенг роуд спийди моторс“, маа Рамотсве и маа Макутси видяха един от чираците зад волана на някаква кола, докато другият я буташе бавно към работилницата. Докато те приближаваха, чиракът, който буташе, заряза работата си, за да ги види, и колата тръгна обратно.

Маа Рамотсве паркира белия микробус под едно дърво и двете с маа Макутси тръгнаха към входа на сервиза.

— Добро утро, бомаа^[1] — каза по-високият от двамата чираци. — Окачването на микробуса ви е много зле. Много сте тежки за него. Вижте как подкляква на една страна. Можем да ви го поправим.

— Нищо му няма — отвърна маа Рамотсве. — Самият господин Дж. Л. Б. Матекони се грижи за този микробус. Той никога не е споменавал нищо за окачването.

— Ами напоследък той не споменава нищо за каквото и да било — каза чиракът. — Доста е мълчалив.

Маа Макутси спря и изгледа момчето.

— Аз съм маа Макутси — каза тя, втренчена в него през големите стъкла на очилата си — и ще изпълнявам длъжността управител тук. Ако искате да говорите за окачване, можете да дойдете при мен в офиса. Междувременно, какво правите в момента? Чия е тази кола и какво вършите по нея?

Младежът се огледа през рамо, търсейки подкрепа от приятеля си.

— Тая кола е на жената, която живее зад полицейския участък. Мисля, че е нещо като лека жена — изсмя се той. — В тая кола тя качва мъже, но сега колата не ще да пали. Така че тя не може да си намери мъже. Ха!

Маа Макутси настръхна.

— Не ще да пали, така ли?

— Да — отвърна помощникът. — Не ще да пали. Така че на нас с Чарли ни се наложи да отидем с камиона да я довлечем тук. Сега я бутаме към сервиза, за да погледнем двигателя. Сигурно ще е голям ремонт. Може би нов стартер... нали знаете как е. Такива неща струват доста и добре, че мъжете дават на тая жена толкова пари, за да може да плати. Ха!

Маа Макутси смъкна очилата върху носа си и изглежда момчето над тях.

— А какво ще кажете за акумулатора? — каза тя. — Може да е акумулаторът. Опитайте ли да вземете ток от друга кола?

Чиракът спря да се усмихва.

— Е? — попита маа Рамотсве. — Вързахте ли го към друга кола? Пробвахте ли?

Той поклати глава.

— Това е стара кола. Все нещо няма да е наред с нея.

— Глупости — отсече маа Макутси. — Отворете предния капак. Имате ли работещ акумулатор в работилницата? Вържете кабелите към него и пробвайте.

Младият монтьор погледна към другаря си, но той само вдигна рамене.

— Хайде — подкани ги маа Макутси, — че ме чака много друга работа. Размърдайте се, ако обичате.

Маа Рамотсве не каза нищо, само гледаше как чираците заедно с маа Макутси избутаха колата последните метри до работилницата и свързаха кабелите на акумулатора към нов акумулатор. После, намусен, единият от тях се настани на шофьорската седалка и опита да запали. Двигателят тръгна веднага.

— Заредете го — каза маа Макутси. — След това сменете маслото и закарайте колата на жената. Кажете ѝ, че съжалявате, задето поправката е отнела повече време от необходимото, но за компенсация сме ѝ сменили маслото безплатно. — Тя се обърна към маа Рамотсве, която стоеше и се усмихваше зад нея. Лоялността към клиентите е много важно нещо. Ако направиш нещо за клиента, той винаги ще идва при теб. Това е много важно за бизнеса.

— Така е — потвърди маа Рамотсве. Каквито и съмнения да бе имала дали маа Макутси ще се справи с ръководенето на сервиза, те

бяха на път да се разсеят напълно.

— Какво знаеш за колите? — попита тя помощничката си сякаш между другото, когато започнаха да подреждат нещата по отрупаното бюро на господин Дж. Л. Б. Матекони.

— Не кой знае какво — отговори маа Макутси. — Но добре се оправям с пишещите машини, а от една машина до друга няма голяма разлика, не смятате ли?

Първата им задача беше да установят кои коли трябва да бъдат прегледани веднага и кои са записани за по-нататък. Чарли, по-големият от двамата помощници, бе повикан в офиса и помолен да даде списък на изостаналата работа. Стана ясно, че осем коли бяха паркирани зад сервиза и чакаха за части. Някои от тези части вече бяха поръчани, други — все още не. След като бе направен списък, маа Макутси се обади на всеки от доставчиците да го попита за частите.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони е много сърдит — каза тя остро. — И няма да сме в състояние да ви платим миналите поръчки, ако не ни дадете възможност да продължим да работим. Разбирате ли това?

В отговор ѝ дадоха обещания, повечето от които бяха спазени. Частите започнаха да пристигат няколко часа по-късно, като доставчиците ги докарваха лично. Те биваха надлежно описвани — нещо, което, както признаха чираците, не било правено никога дотогава — и нареждани на един тезгях по реда, в който щяха да бъдат необходими. Междувременно под ръководството на маа Макутси чираците усърдно сменяха части, изпробваха двигатели и накрая предаваха всяко возило на маа Макутси за последна проверка. Тя ги разпитваше какво е направено, като понякога искаше да инспектира лично работата, след което, понеже не можеше да кара, предаваше колата на маа Рамотсве за пробна обиколка, преди да се обади на собственика да му каже, че ремонтът е приключен. Сметката е намалена наполовина като компенсация за забавянето, обясняваше тя. Това укротяваше гнева на всеки, с изключение на един, който обяви, че в бъдеще ще ходи другаде.

— В такъв случай няма да можете да се възползвате от нашата оферта за безплатно обслужване — каза спокойно маа Макутси. — Колко жалко. Естествено, след тези думи събеседникът ѝ размисли; в

края на деня „Тлоквенг роуд спийди моторс“ бе върнал шест коли на техните притежатели и всеки от тях явно бе простил за забавянето.

— Беше един добър първи ден — каза маа Макутси, докато с Маа Рамотсве гледаха как изтощените чираци се отдалечават по пътя. — Тези момчета работиха много усърдно и им дадох извънредно възнаграждение от по петдесет пули. Останаха много доволни и съм сигурна, че ще станат по-добри работници. Ще видите.

Това развесели маа Рамотсве.

— Мисля, че си права, маа — каза тя. — Ти си отличен управител.

— Благодаря ви — каза маа Макутси. — Но вече трябва да се прибираме, утре ни чака доста работа.

Когато Маа Рамотсве и помощничката ѝ потеглиха с белия микробус към дома на маа Макутси, улиците вече бяха пълни с хора, прибиращи се от работа. Минаха покрай претоварени микробуси, килнали се застрашително на една страна, велосипеди с пътници, кацнали на багажниците, и просто пешеходци, размахващи ръце, подсвиркващи, унесени в размисъл, изпълнени с надежда. Тя познаваше пътя добре, тъй като беше карала маа Макутси до дома ѝ много пъти ѝ бе виждала паянтовите къщи и скупчените зяпаци, любопитни деца, които явно обитаваха тези райони. Тя остави помощничката си пред входа и продължи да я гледа как заобикаля към гърба на сградата, към бараката от сиви тухли, в която живееше. Стори ѝ се, че вижда на вратата някаква фигура, вероятно сянка, но точно тогава маа Макутси се обърна и маа Рамотсве, която не искаше да се разбере, че я наблюдава, трябваше да потегли.

[1] Госпожи тсуана. — Б.ред. ↑

СЕДМА ГЛАВА

МОМИЧЕТО С ТРИТЕ ЖИВОТА

Разбира се, не всички държаха прислужничка, но ако имаш добре платена работа и къща, голяма колкото къщата на маа Рамотсве, да не си вземеш прислужничка — или даже няколко — се оценяваше като проява на егоизъм. Маа Рамотсве знаеше, че съществуват държави, където хората нямат прислуга, дори да са много добре финансово. Това ѝ се струваше необяснимо. Ако онези, които можеха да си позволят слуги, решаваха да не държат такива, тогава какво им оставаше да правят на тези хора?

В Ботсуана във всяка къща на „Зебра драйв“ — всъщност във всяка къща с повече от две спални, — обикновено държаха прислуга. Съществуваха закони за това, колко трябва да се плаща на прислугата, но те често се нарушаваха. Имаше хора, които се държаха много лошо с домашните прислужници, плащаха им мизерно и очакваха от тях да работят цял ден, и тези хора, доколкото беше известно на маа Рамотсве, бяха мнозинство. Тази експлоатация беше тъмната тайна на Ботсуана, която никой не искаше да обсъжда. Никой не желаше да говори за това, какво беше в миналото отношението към базарва — като към същински роби, — и ако някой го споменеше, хората се чудеха накъде да гледат и бързаха да сменят темата. Но това наистина се бе случвало и все още се случваше тук и там, доколкото някой можеше изобщо да знае. Разбира се, такива неща ставаха из цяла Африка. Робството беше голямо зло, сторено на Африка, но винаги бе имало африкански търговци на роби, които на драго сърце продаваха собствения си народ, и все още милиони африканци работеха срещу символично заплащане в почти робски условия. Това бяха покорните хора, слабите хора и домашните прислужници също се нареждаха между тях.

Маа Рамотсве беше изумена, че хората могат да се държат към слугите си коравосърдечно. Веднъж тя гостува в дома на приятелка, която доста между другото спомена, че нейната прислужница има пет

дни отпуска на година, при това неплатени. Тази приятелка се похвали, че наскоро успяла да намали възнаграждението на прислужницата, защото решила, че е мързелива.

— А тя защо не си тръгна, след като ти го направи? — попита маа Рамотсве.

Приятелката ѝ се изсмя.

— Къде ще отиде? Има много хора, които чакат за мястото ѝ, и тя много добре го знае. Знае, че мога да намеря жена, която да върши нейната работа за половината от парите, които ѝ давам.

Маа Рамотсве не каза нищо, но в този момент мислено сложи край на приятелството. Това обаче ѝ даде храна за размисъл. Може ли да бъдеш приятел на човек, който се държи лошо? Или лошите хора могат да имат само лоши приятели, защото само другите лоши хора имат достатъчно общо с тях, за да им бъдат приятели? Маа Рамотсве се замисли за пословично лошите хора. Да вземем Иди Амин^[1] например или Хендрик Ферворд^[2]. Иди Амин, разбира се, не беше съвсем в ред и може би не беше лош по същия начин, както господин Ферворд, който изглеждаше съвсем в ред, но сърцето му беше от лед. Дали някой някога беше харесвал господин Ферворд? Дали някой беше държал ръката му в своята? Сигурно да — нали на погребението му имаше хора и те дори ридаеха, точно както хората ридаят на погребенията на добрите хора. Господин Ферворд имаше близки и може би не всички от тях бяха лоши. Нещата отвъд границата, в Южна Африка, вече се бяха променили и тези хора трябваше да продължат да живеят. Може би те вече бяха разбрали какво зло са причинявали, но дори да не бяха, вече им беше простено, или поне повечето неща. Обикновените хора в Африка не бяха склонни да се отдават на омразата. Понякога биваха неразумни, каквито са хората навсякъде, но нямаха зъб на никого, както беше показал на света господин Мандела. Както бе направил и Серетсе Кхама, помисли маа Рамотсве, макар че май вече никой не помнеше за това извън Ботсуана. Но той беше един от големите мъже на Африка и се беше здрависал с баща ѝ, Обед Рамотсве, когато преди време бе посетил Мочуди, за да говори с хората. И тя, Прешъс Рамотсве, тогава още малко момиче, го бе видяла да излиза от колата си и хората да се трупат около него, а между тях, стиснал в ръка старата си омачкана шапка, беше баща ѝ. Когато Кхама пое ръката на баща ѝ, сърцето ѝ се изпълни с гордост и сега тя си

спомняше за това всеки път, когато погледнеше към снимката на големия държавник, сложена на полицата над камината.

Приятелката, която се държеше зле към прислужницата си, всъщност не беше лош човек. Тя се отнасяше много добре към семейството си и винаги беше мила с маа Рамотсве, но щом работата опреше до прислужницата — а маа Рамотсве я бе виждала и тя ѝ се стори много приятна и трудолюбива жена от Молепололе, — тя явно не се интересуваше кой знае колко от чувствата ѝ. На маа Рамотсве ѝ хрумна, че причината за такова поведение е само невежеството, неспособността да разбираш надеждите и стремежите на другите. А това според маа Рамотсве стоеше в основата на всеки морал. Ако знаеш какво чувства някой, ако съумееш да се поставиш на негово място, тогава вероятно не би могъл да продължиш да му причиняваш болка. Да причиняваш болка при тези обстоятелства би било все едно да нараняваш самия себе си.

Маа Рамотсве знаеше колко дискусии има по въпроса за морала, но според нея всичко беше много просто. На първо място, съществуваше старият морал на Ботсуана, който беше неоспоримо правилен. Ако човек се придържа към него, той постъпва правилно и няма нужда да се безпокои за нищо. После, разбира се, идваха другите видове морал: Десетте Божии заповеди, които тя още като малка научи наизуст в неделното училище в Мочуди — и те също бяха правилни по същия абсолютен начин. Тези морални кодекси бяха като Наказателния кодекс на Ботсуана — трябваше да се изпълняват буквално. Не бива да се правиш на Върховния съд на Ботсуана и да решаваши кои части можеш да спазваш, а кои — не. Правилата на морала не съществуват, за да подхождаш към тях избирателно, нито пък за да ги поставяш под въпрос. Не можеш да кажеш, че ще спазваш тази забрана, а онази — не. *Не бива да крада — в никакъв случай, — но прелюбодеянието е нещо друго, може да е лошо за броите, но за мен не е.*

Повечето видове морал, смяташе маа Рамотсве, казваха как да постъпваш правилно, защото кое е правилно, беше определено чрез продължително приемане и спазване. Не можеш просто да си създадеш свой собствен морал, защото твоят опит никога няма да е достатъчен за това. Какво ти дава право да кажеш, че знаеш повече от предците си? Моралът важи за всички и това означава, че за да бъде създаден, са необходими вижданията на повече от един човек. Това беше слабото

място на съвременния морал, с неговото наблягане върху отделния човек и върху изработването на индивидуална позиция. Ако дадеш на хората възможност да си изработят собствен морал, те ще си направят версия, която да им е най-изгодна и която да им позволява да правят онова, което им изнася, за възможно най-дълго време. По мнението на маа Рамотсве, това бе просто егоизъм, независимо какво импозантно име му даваха.

Един ден маа Рамотсве чу по радиото предаване, което я изуми. Разказваха за философи, които се наричали екзистенциалисти и които, доколкото разбра маа Рамотсве, живеели във Франция. Тези французи казвали, че трябва да живееш по начин, който те кара да се чувстваш истински, и че всичко, което те кара да се чувстваш така, е правилно. Маа Рамотсве слушаше удивена. Не се налага да ходиш до Франция, за да видиш екзистенциалисти, мислеше тя, тук в Ботсуана е пълно с екзистенциалисти. Например Ноте Мокоти. Излизаше, че тя самата е била омъжена за екзистенциалист, без въобще да подозира. Ноте, този егоист, който дори веднъж не се трогна за друг — най-малко пък за жена си, — би одобрил екзистенциалистите, а и те него. Наистина, много беше екзистенциалистко да ходиш всяка вечер по барове, докато бременната ти жена си стои вкъщи, и още по-екзистенциалистко — да излизаш с момичета, млади момичета-екзистенциалистки, които си срещнал в баровете. Не беше зле да си екзистенциалист, макар околните неекзистенциалисти да не споделяха това мнение.

Маа Рамотсве не се отнасяше към прислужницата си Роуз по екзистенциалистки. Тя работеше за нея от деня, в който се нанесе на „Зебра драйв“. Понеже Роуз се появи пред къщата само час след маа Рамотсве, маа Рамотсве заключи, че безработните си имат своя мрежа, която известява всички, щом някой се нанесе в нова къща и може да има нужда от прислуга.

— Ще ви трябва прислужница, маа — каза Роуз. — А аз съм много добра прислужница. Ще работя здраво и няма да ви създавам неприятности, докато сте жива. Готова съм да започна начаса.

Маа Рамотсве веднага си състави мнение. Тя виждаше почтена на вид жена, спретната, някъде около трийсетте. Но виждаше и майка, чието дете по всяка вероятност я беше посрещнало при портата сред

останалите зяпачи. И тя се запита какво ли е казала майката на детето си. *Ако тази жена ме вземе за прислужница, ще имаме какво да ядем довечера. Да се надяваме. Чакай ме тук и стой на пръсти. Да застанеш на пръсти.* Така се казваше на сетсуана, като се молиш нещо да стане. Беше същото като израза на белите „стискай палци“.

Маа Рамотсве хвърли поглед към портата, видя, че детето наистина стои на пръсти, и разбра, че може да отговори само по един начин.

Тя погледна жената и каза:

— Да, трябва ми прислужница и вие получавате работата, маа.

Жената плесна с ръце в знак на благодарност и махна на детето. Късметлийка съм, реши маа Рамотсве. Наистина имам късмет, че мога да направя някого толкова щастлив само с няколко думи.

Роуз се нанесе веднага и бързо успя да докаже думите си. Къщата на „Зебра драйв“ не беше стопанисвана добре от предишните собственици, които се бяха оказали немарливи хора, и всяко ъгълче тънеше в прах. Тя мете и лъска повече от три дни, докато накрая къщата почна да мирише на паркетин и всички повърхности заблестяха. Не само това — тя беше опитна готвачка и чудесна гладачка. Маа Рамотсве ходеше добре облечена, но трудно събираше сили да оглади някоя блуза така добре, както ѝ се искаше. Роуз правеше това със страст, която си личеше по колосаните шевове и липсата и на най-малката гънка.

Тя се настани да живее в помещенията за прислугата в задния двор. Те се състояха от две стаи, с душ и тоалетна от едната страна и покрита веранда, на която можеше да се пали огън и да се готви на открито. Тя спеше в едната от стаите, а в другата бяха двете ѝ малки деца. Имаше и други, по-големи деца, единият от които бе дърводелец — той печелеше добре. Но дори и така, разходите за живот бяха толкова големи, че ѝ оставаше много малко, особено откакто по-малкият ѝ син се разболя от астма и му трябваха скъпи инхалатори, за да диша.

След като остави маа Макутси, маа Рамотсве се прибра вкъщи и завари Роуз в кухнята да изстъргва една загоряла тенджерата. Тя

любезно запитва как е минал денят на прислужницата и чу в отговор, че е бил доста добър.

— Помогнах на Мотолели да се изкъпе — каза тя. Тя вече е отгавък и чете на братчето си. Той търча през целия ден насам-натам и здравата се измори. Всеки момент ще заспи. Май само мисълта за вечерята го държи буден.

Маа Рамотсве ѝ благодари и ѝ се усмихна. Беше станал месец, откакто децата бяха дошли от фермата на сираците с посредничеството на господин Дж. Л. Б. Матекони, но тя все още не беше свикнала с присъствието им в къщата. Това беше негова идея — всъщност той не се бе посъветвал с нея, преди да се съгласи да стане техен приемен родител, — но тя прие положението и скоро ги хареса. Мотолели, която беше в инвалидна количка, се оказва много полезна вкъщи и прояви силен интерес към поправянето на коли — нещо, което особено поласка господин Дж. Л. Б. Матекони. Нейният брат, който беше доста по-малък, бе по-голяма загадка. Той беше доста буен, а когато го заговореха, отвърщаше любезно, но изглежда предпочиташе собствената си компания и тази на сестра си пред компанията на другите деца. Мотолели вече си бе създала приятели, но момчето, изглежда, се стесняваше.

Мотолели посещаваше средното училище в Габороне, което не беше далече, и там ѝ харесваше. Всяка сутрин някое момиче от нейния клас пристигаше на вратата и я буташе с количката до училище.

Маа Рамотсве бе впечатлена.

— Учителите ли ви карат да го правите? — попита тя едно от момичетата.

— Не, маа — отвърна то. — Ние сме нейни приятелки. Затова го правим.

— Вие сте добри момичета — каза маа Рамотсве. — И ще станете добри жени, като му дойде времето. Много добре постъпвате.

За момчето се бе намерило място в местното основно училище, но маа Рамотсве се надяваше, че господин Дж. Л. Б. Матекони ще плати, за да го приемат в „Торнхил“. Щеше да струва много пари и тя вече се чудеше дали този план изобщо някога ще се осъществи. А и въпросът за училището беше само едно от многото неща, които тя искаше да бъдат изяснени. Сред тези неща бяха сервизът, чираците, къщата близо до Армейския клуб на Ботсуана, децата. Оставаше и

въпросът за сватбата, независимо кога щеше да се състои тя — макар че в настоящия момент маа Рамотсве не се осмеляваше и да помисли за нея.

Тя прекоси дневната и видя момчето да седи край инвалидната количка на сестра си и да я слуша как чете.

— Е — каза маа Рамотсве, — виждам, че четеш нещо на братчето си. Някоя хубава приказка ли?

Мотолели се обърна към нея и се усмихна.

— Това не е приказка, маа — каза тя. — Или по-точно, не е история от книга. Това е разказ, който аз написах в училище, и сега му го чета.

Маа Рамотсве се присъедини към двамата, присядайки на облегалката на дивана.

— Защо не почнеш отначало? — каза тя. — Бих искала да чуя твоя разказ.

— Казвам се Мотолели и съм на тринайсет години, всъщност почти на четиринайсет. Имам брат, който е на седем. Майка ми и баща ми са умрели. Това доста ме натъжава, но много се радвам, че аз съм жива и че си имам братче.

Аз съм момиче, което е имало три живота. Моят първи живот беше, когато живеях с майка ми, лелите и чичовците ми на север, в Макадикади, близо до Ната. Това беше много отдавна, тогава бях много малка. Те бяха бушмени и се местеха от място на място. Знаеха как да намират храна в гората, като изравят корени. Бяха много умни хора, но никой не ги харесваше.

Майка ми даде гривна, направена от щраусова кожа, с парчета от черупка на щраусово яйце. Още я пазя. Това е единственото нещо, което ми е останало от нея, сега, когато вече е покойница.

След като тя умря, аз спасих малкия си брат, който бе погребан в пясъка заедно с нея. Той беше заровен съвсем плитко, така че махнах пясъка от лицето му и видях, че още диша. Помня как го вдигнах и побягнах през шубраците, докато накрая попаднах на някакво шосе. Един мъж с камион се зададе по пътя, а когато ме видя, спря и ме закара до Франсистаун. Не помня какво стана там, но ме дадох на една жена, която каза, че мога да живея в двора ѝ. Имаха малък навес,

който страшно се нагорещяваше, когато го напечеше слънцето, но изстиваше през нощта. Спях там заедно с братчето ми — още бебе.

Хранех го с храната, която ми даваха в къщата. Започнах да помагам на онези добри хора. Перях и простирах прането на въжетата навън. Понякога миех съдовете, понеже те нямаха слуги. Имаше едно куче, което също живееше в двора, и един ден то ме ухапа по крака. Като разбра, съпругът на жената много се ядоса на кучето и го преби с дървена тояга. И кучето умря след всичкия бой, дето изяде, понеже беше зло.

После се разболях тежко и жената ме заведе в болница. Сложиха ми някакви игли и ми взеха кръв. Но не можах да ме оправят и след известно време вече не можех да ходя. Дадоха ми патерици, но с тях ходех трудно. Намериха ми инвалидна количка, тоест можех да се прибера у дома. Но жената каза, че не може да остави момиче в инвалидна количка в двора си, защото няма да изглежда добре и хората ще приказват разни работи от рода на: „Как така ще държиш момиче в инвалидна количка в двора си? Това е много жестоко.“

Тогава мина един мъж, който каза, че търси сираци, за да ги прибере във фермата на сираците. С него беше една госпожа от правителството, която ми обясни, че е голям късмет да намеря място в такава хубава ферма. Можело да взема и брат си, който щял да бъде много щастлив да живее там. Но не бивало да забравям да обичам Исус. Отговорих, че съм готова да обичам Исус и че ще направя така, че и братчето ми да го обича.

Така свърши моят първи живот. Моят втори живот почна в деня, когато пристигнах във фермата на сираците. Дойдохме от Франсистаун с камион и на мен ми беше много горещо и неудобно да се возя отзад. Не можех да сляза да отида по нужда, понеже шофьорът на камиона не знаеше какво да прави с момиче в инвалидна количка. Така че когато пристигнахме във фермата на сираците, роклята ми беше мокра и аз се срамувах страшно, най-вече защото всички други сираци се бяха строили да ни гледат как пристигаме. Една от жените каза на децата да ходят да си играят, вместо да ни зяпат, но те се отдалечиха съвсем малко и ме наблюдаваха иззад дърветата.

Всички сираци живеят в къщи. Във всяка къща има по десетина сираци и майка, която се грижи за тях. Майката на моята къща беше мила жена. Даде ми нови дрехи и гардероб да си държа нещата в него.

Никога дотогава не бях имала гардероб и бях много горда с това. Дадох ми и няколко специални фиби, с които да си хвана косата. Никога не бях имала такива красиви неща и ги държах под възглавницата, за да бъдат на сигурно място. Понякога се будех през нощта и мислех какъв късмет имам. Но понякога плачех, докато си мислех за моя първи живот и за моите чичовци и лели и се чудех къде ли са сега. От леглото си можех да виждам звездите през една дупка в завесата и си мислех, че ако те погледнат нагоре, ще видят същите звезди и така ще ги гледаме едновременно. Но се чудех и дали ме помнят, понеже бях само едно момиче и бях избягала от тях.

Бях много щастлива във фермата на сираците. Работех много и маа Потокване, която ни беше ръководителка, каза един ден, че ако имам късмет, ще намери някой, който да ни стане нов родител. Не мислех, че това е възможно, понеже никой не би желал да вземе момиче в инвалидна количка, след като има толкова много първокласни момичета сираци, които могат да вървят много добре и които също си търсят дом.

Но тя беше права. Не предполагах, че господин Дж. Л. Б. Матекони ще е този, който ще ни вземе, но бях много доволна, като чух, че можем да отидем да живеем в неговата къща. Ето как започна третият ми живот.

Когато напускахме фермата на сираците, ни направиха специална торта и ние я изядохме заедно с майката на нашата къща. Тя каза, че винаги ѝ било много тъжно, когато някой от сираците си тръгвал било като да си отиде член от семейството. Но каза, че много добре познавала господин Дж. Л. Б. Матекони, той бил един от най-добрите хора в Ботсуана. Щяла съм да бъда много щастлива в неговата къща, така каза.

Ето как заедно с братчето ми отидохме в неговата къща заедно и скоро се запознахме с неговата приятелка маа Рамотсве, която ще се омъжва за господин Дж. Л. Б. Матекони. Тя каза, че била моята нова майка и ни взе в нейната къща, която е по-подходяща за деца от къщата на господин Дж. Л. Б. Матекони. Тук имам много хубава спалня и ми дадох много дрехи. Много съм щастлива, че има такива хора в Ботсуана. Живях много щастливо досега и благодаря на маа Рамотсве и господин Дж. Л. Б. Матекони от цялото си сърце.

Когато порасна, искам да стана автомонтьор. Ще помагам на господин Дж. Л. Б. Матекони в сервиза му, а вечер ще поправам дрехите на маа Рамотсве и ще ѝ готвя. После, когато те остареят, ще се гордеят с мен и ще казват, че съм добра дъщеря и добра гражданка на Ботсуана.

Това е историята на моя живот. Аз съм едно най-обикновено момиче от Ботсуана, но е голям късмет да имаш три живота. Повечето хора имат само един.

Тази история е истинска. Не съм измислила нищо в нея. Всичко е истина.

След като момичето свърши да чете, всички останаха смълчани. Момчето погледна нагоре към сестра си и се усмихна. То си мислеше: „Щастлив съм да имам такава умна сестра. Надявам се, че някой ден Бог ще ѝ върне краката.“ Маа Рамотсве погледна момичето и нежно сложи ръка на рамото ѝ. Тя си мислеше: „Ще се грижа за това дете. Сега аз съм нейната майка.“ Роуз, която беше слушала от коридора, сведе поглед към обувките си и си помисли: „Какво странно определение: три живота.“

[1] Държавен ръководител на Уганда (1971–1979), дошъл на власт с преврат, чието управление се характеризира с убийства на политически противници. — Б.ред. ↑

[2] Южноафрикански държавник, един от архитектите на политиката на апартейд. — Б.ред. ↑

ОСМА ГЛАВА

НИСКО НИВО НА СЕРОТОНИН

Първото нещо, което маа Рамотсве направи на следващата сутрин, беше да се обади на господин Дж. Л. Б. Матекони в дома му, който се намираше близо до стария Армейски клуб на Ботсуана. Те често си говореха по телефона рано сутрин — поне, след като се бяха сгодили, — но обикновено се обаждаше господин Дж. Л. Б. Матекони. Той изчакваше маа Рамотсве да си изпие чашата ройбос, което тя обичаше да прави в градината, преди да набере номера и да се представи официално, както му беше редът: „Господин Дж. Л. Б. Матекони се обажда, маа. Добре ли спяхте?“

Телефонът звъня повече от минута, преди някой да вдигне.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони? Аз съм. Как си? Добре ли спа?

Гласът на другия край прозвуча объркано и маа Рамотсве осъзна, че го е събудила.

— А, да. Ами... буден съм. Аз съм.

Маа Рамотсве не се отказа от официалния поздрав. Важно беше да попиташ човек дали е спал добре — това беше стар обичай, който според нея трябваше да се съхрани.

— А добре ли спа, раа?

Тонът на господин Дж. Л. Б. Матекони беше безизразен:

— Не бих казал. Прекарах цялата нощ в мислене, а сънят така и не дойде. Успях да заспя едва когато всички останали се събуждат. Сега съм много уморен.

— Много жалко, раа. Съжалявам, че те събудих. Върни се в леглото и поспи. Не може да се живее без сън.

— Знам това — каза господин Дж. Л. Б. Матекони раздразнено. — Напоследък все се мъча да заспя, но не успявам. Все едно че в стаята ми има някакво странно животно, което не иска да спя и непрекъснато ме побутва.

— Животно ли? — запита маа Рамотсве. — Какво животно?

— Няма никакво животно. Поне когато запаля лампата. Само дето аз си мисля, че е там и не ми дава да спя. Това искам да кажа. Всъщност няма никакво животно.

Маа Рамотсве замълча, а после попита:

— Добре ли се чувстваш, раа? Може би си болен?

Господин Дж. Л. Б. Матекони изсумтя.

— Не съм болен. Сърцето ми бие силно вътре в мен. Дробовете ми се пълнят с въздух. Просто ми е дошло до гуша от всички проблеми, които имам. Тревожа се, че ще ме разкрият. Че всичко ще приключи.

Маа Рамотсве се намръщи.

— Да те разкрият ли? Кой ще те разкрие и защо?

Господин Дж. Л. Б. Матекони понижи глас:

— Знаеш за какво говоря. Много добре знаеш.

— Нищо не знам, раа. Разбирам само, че говориш много странни неща.

— Ха! Така твърдиш, маа, но много добре знаеш за какво говоря. Извършил съм много грехове през живота си и сега ще ме разкрият и ще ме арестуват. Ще бъда наказани ти страшно ще се срамуваш от мен, маа, казвам ти.

Маа Рамотсве занемя, докато се опитваше да възприеме току-що чутото. Можеше ли наистина господин Дж. Л. Б. Матекони да е извършил ужасно престъпление, което да е крил от нея? И сега да е разкрит? Изглеждаше невъзможно — той беше чудесен човек, неспособен да извърши нещо нечестно, но точно такива хора понякога криеха в миналото си мрачни тайни. Всеки поне веднъж извършва нещо, от което го е срам, поне така беше чувала да се говори. Веднъж самият епископ Макхулу държа сказка за това в Женския клуб и заяви, че никога, дори и в Църквата, не бил срещал човек, който да не бил направил нещо, за което после да съжалява. Дори светците били правили лоши неща — може би свети Франциск бил настъпил гълъб — е, едва ли го бил направил, но сигурно бил извършил нещо друго, за което после бил съжалявал. Що се отнася до нея, имаше много неща, които ѝ се искаше да не е правила, като се започне от времето, когато, едва шестгодишна, заля със захарен сироп най-хубавата рокля на едно друго момиче само защото тя нямаше такава. От време на време срещаше въпросното момиче — то живееше в Габороне и беше

омъжено за човек, който работеше в сградата на „Даймънд сортинг“. Маа Рамотсве се чудеше дали не трябва да си признае, макар и с тридесетгодишно закъснение, да каже на тази жена какво е извършила, но някак не можеше да си наложи да го направи. Ала всеки път, когато тази жена я поздравяваше дружелюбно, маа Рамотсве си спомняше как беше взела консервата със сироп и я бе изляла върху розовия плат, когато веднъж момичето си забрави роклята в тяхната класна стая. Все пак трябваше да ѝ каже някой ден — или може би да помоли епископ Макхулу да напише писмо от нейно име.

„Една жена от моето паство моли за прошката ви, маа. Тя много страда от лошата постъпка, която е извършила спрямо вас преди много години. Помните ли любимата си розова рокля...“

Ако господин Дж. Л. Б. Матекони беше извършил нещо такова — например беше излял моторно масло върху някого, — тогава няма нужда да се тревожи. Ако не смятаме убийството, малко лоши постъпки не могат да бъдат поправени. Много от тях всъщност бяха далеч по-маловажни, отколкото се струваше на прегрешилия, и спокойно можеха да си останат в миналото. А дори и по-сериозните можеха да бъдат простени, след като веднъж се признаят. Трябваше да вдъхне увереност у господин Дж. Л. Б. Матекони — беше много лесно от мухата да стане слон, ако човек цяла нощ се тревожи за нещо.

— Всички сме постъпвали лошо през живота си, раа — каза тя. — Ти, аз, маа Макутси, дори папата. Никой от нас не може да каже, че е съвършен. При хората това просто не се случва. Не бива да се тревожиш за това. Само ми кажи какво е. Сигурна съм, че ще мога да ти върна спокойствието.

— О, не мога да направя това, маа. Дори не мога да почна да ти го разказвам. Ще ти дойде като гръм от ясно небе. Никога повече няма да искаш да ме видиш. Разбираш ли, аз просто не съм достоен за теб. Ти си твърде добра за мен, маа.

Маа Рамотсве почувства, че започва да губи търпение:

— Не говориш смислено. Разбира се, че си достоен за мен. Аз съм най-обикновен човек. Ти си един наистина добър мъж. Добър си в

работата си и хората имат високо мнение за теб. Къде си кара колата на ремонт британският върховен комисар? При теб. Към кого се обръщат от фермата на сираците, когато нещо трябва да се поправи? Към теб. Имаш много добър сервиз и аз съм поласкана, че се омъжвам за теб. Няма какво повече да се каже.

Речта ѝ бе посрещната с мълчание. А след това той рече:

— Но ти не знаеш колко съм лош. Никога не съм ти разказвал за тези ужасни неща.

— Тогава ми разкажи. Разкажи ми сега. Аз съм силна.

— О, не мога да направя това, маа. Много ще се изненадаш.

Маа Рамотсве осъзна, че този разговор не води доникъде, и смени тактиката.

— Като стана дума за твоя сервиз — каза тя, — ти не беше там вчера, нито предишния ден. Маа Макутси го ръководи вместо теб. Но това не може да продължава вечно.

— Доволен съм, че тя го ръководи — каза равнодушно господин Дж. Л. Б. Матекони. — Не се чувствам особено здрав в момента. Мисля, че трябва да си стоя вкъщи. Тя ще се погрижи за всичко. Моля те, благодари ѝ от мое име.

Маа Рамотсве пое дълбоко дъх:

— Не си добре, господин Дж. Л. Б. Матекони. Мисля, че мога да ти уредя час при лекар. Говорих с д-р Мофат. Той каза, че на драго сърце ще те прегледа. Смята, че е добра идея.

— Не съм болен — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Няма нужда да ходя при д-р Мофат. С какво може да ми помогне той? С нищо.

Разговорът не беше много успокоителен и след като затвори телефона, маа Рамотсве прекара няколко тревожни минути, като кръстосваше кухнята от единия край до другия. Ясно беше, че д-р Мофат е прав, че господин Дж. Л. Б. Матекони страда от някаква болест — докторът я бе нарекъл депресия, — но сега тя се тревожеше повече за ужасното нещо, което приятелят ѝ твърдеше, че е сторил. Нямаше по-невероятен кандидат за убиец от господин Дж. Л. Б. Матекони, но какво ще стане, ако се окаже, че той е точно такъв? Щяха ли чувствата ѝ към него да се променят, ако разбереше, че е убил

някого, или щеше да се залъгва, че вината не е била негова, че той просто се е защитавал, докато е удрял жертвата по главата с гаечен ключ? Жените и приятелките на убийците неизменно постъпваха така. Те никога не приемаха, че техният мъж е способен да убие. Същото беше с майките. Майките на убийците винаги настояваха, че синовете им не са толкова лоши, колкото твърдят хората. Естествено, за една майка мъжът си остава малко момче, независимо колко е пораснал, а малките момченца никога не могат да бъдат виновни за убийство.

Разбира се, Ноте Мокоти би могъл да бъде убиец. Той беше напълно способен хладнокръвно да убие някого просто защото нямаше никакви чувства. Беше лесно да си представи как Ноте пробожда някого и си тръгва небрежно, все едно че само се е здрависал с жертвата. Когато я биеше, което се случваше неведнъж, той не показваше никаква емоция. Веднъж, след като разцепи кожата ѝ над веждата с един особено жесток удар, той спря, за да се полюбува на произведението си, както прави лекар, когато разглежда рана.

— Ще се наложи да отидеш в болницата — каза той с пълно безразличие. — Доста лошо порязване. Трябва да бъдеш внимателна.

По време на цялата история с Ноте Мокоти тя беше благодарна само за това, че баща ѝ бе още жив, когато го напусна. Той доживя да види, че дъщеря му се е разделила с този мъж, макар че вече бе изстрадал двете години на тяхното съжителство. Когато отиде при него да му каже, че Ноте си е тръгнал, той не ѝ натякна колко глупава е била да се омъжва за него, даже и да си го мислеше. Просто каза, че тя трябва да се върне при него, че той винаги ще се грижи за нея и се надява сега животът ѝ да тръгне по-добре. Прояви обичайното за него достойнство. Тя се разплака, когато отиде при него, а той просто ѝ каза, че е в безопасност с него и вече не трябва да се страхува от онзи мъж.

Но Ноте Мокоти и господин Дж. Л. Б. Матекони бяха напълно различни хора. Именно Ноте беше вършил престъпления, а не господин Дж. Л. Б. Матекони. Защо тогава той твърдеше, че е направил нещо ужасно, ако това не беше вярно? Маа Рамотсве бе озадачена и — както обикновено правеше в такива ситуации — реши да се обърне за информация и утешение към най-доброто място по всички спорни въпроси — Ботсуанския книжен център.

Тя закуси набързо и остави децата на грижите на Роуз. Искаше ѝ се да им обърне малко внимание, но в момента животът ѝ изглеждаше прекалено усложнен. Въпросът с господин Дж. Л. Б. Матекони излезе на първо място в нейния списък от задачи, следван от сервиза, разследването на проблемите с брата на човека от правителството и преместването в новия офис. Беше труден списък: всяка от задачите в него бе спешна в някаква степен, но денят имаше краен брой часове.

Тя влезе в града и не след дълго намери добро място за паркиране на малкия бял микробус — зад „Стандарт банк“. После, като поздрави един-двама познати, които срещна на площада, се отправи към Ботсуанския книжен център. Той беше любимият ѝ магазин в целия град и преди да купи и най-дребното нещо, тя с наслаждение разглеждаше стоките в него поне час. Тази сутрин обаче умът ѝ беше зает от точно определена тревожна мисия, затова тя събра всички сили, за да устои на изкушенията на рафтовете със списания, пълни със снимки на префасонирани къщи и блестящи дрехи.

— Бих искала да говоря с управителя — обърна се тя към една служителка.

— Можете да говорите с мен — отвърна младата помощничка.

Маа Рамотсве остана непреклонна. Помощничката беше учтива, но много млада и щеше да бъде по-добре да се говори с човек, който знае повече за книгите.

— Не — отговори тя. — Бих искала да говоря с управителя, маа. Въпросът е важен.

Управителят дойде и поздрави маа Рамотсве любезно.

— Радвам се да ви видя — каза той. — В качеството си на детектив ли сте тук, маа?

Маа Рамотсве се засмя:

— Не, раа. Но бих искала да намеря книга, която да ми помогне да се справя с един много деликатен проблем. Мога ли да говоря с вас поверително? Мога ли да ви се доверя?

— Разбира се, маа — каза той. Няма да намерите книжар, който да разправя какви книги четат клиентите му, ако те искат това да остане в тайна. Ние сме много дискретни.

— Добре — каза маа Рамотсве. — Търся книга за една болест, наречена депресия. Чували ли сте за такава книга?

Управителят кимна.

— Не се безпокойте, маа. Не само съм чувал за такава книга, но дори имам една в магазина. Мога да ви я продам. — Той направи пауза. — Съжалявам, маа. Депресията не е приятна болест.

Маа Рамотсве се огледа.

— Не става дума за мен каза тя. Става дума за господин Дж. Л. Б. Матекони. Мисля, че той е в депресия.

Управителят я заведе до една полица в ъгъла и извади тънка червена книжка, а лицето му изразяваше съчувствие.

— Ето една много добра книга по въпроса — каза той, докато ѝ подаваше книгата. — Ако прочетете какво е написано на корицата отзад, ще видите колко хора са казали, че тази книга им е била от голяма помощ в борбата с болестта. Прочее, много съжалявам за господин Дж. Л. Б. Матекони. Надявам се тази книга да го накара да се чувства по-добре.

— Много ми помогнахте, раа — каза тя. — Благодаря ви. Имаме късмет, че държите такъв хубав магазин в тази страна. Благодаря.

Тя плати книгата и се отправи към белия микробус, като продължи да прелиства страниците по пътя. Едно изречение особено я заинтересува и тя спря, за да го прочете:

„Една от характерните черти на депресията в остра форма е чувството, че сте извършили нещо ужасно, например направили сте дългове, които не можете да върнете, или пък сте извършили престъпление. Обикновено то се съпровожда от чувство за малоценност. Излишно е да се казва, че въображаемата лоша постъпка изобщо не е била извършвана, но никакви доводи не могат да разубедят страдащия, че това не е така.“

Маа Рамотсве препрочете пасажа и с всяка дума все повече се обнадеждаваше. Човек не очаква подобен ефект от книга за депресията, но сега се получи точно така. Разбира се, че господин Дж. Л. Б. Матекони не бе направил нищо страшно — както тя винаги бе знаела, той беше мъж с неопетнена репутация. Сега оставаше само да го накара да отиде на лекар и да се подложи на лечение. Тя затвори книгата и насочи поглед към резюмето на гърба. *„Тази лесно лечима*

болест...“, започваше текстът. Това я ободри още повече. Знаеше какво трябва да направи и списъкът ѝ, който тази сутрин ѝ се бе сторил дълъг и заплетен, сега не бе така грамаден и заплашителен.

От Ботсуанския книжен център тя отиде направо в „Глоквенг роуд спийди моторс“. За нейно облекчение сервизът беше отворен и маа Макутси стоеше пред офиса и пиеше чай. Двамата млади монтьори се бяха разположили върху празни варели; единият пушеше цигара, а другият пиеше безалкохолно от една кутия.

— Малко е рано за почивка — каза маа Рамотсве, хвърляйки бегъл поглед към тях.

— О, маа, ние всички заслужаваме почивка — каза маа Макутси. — Тук сме вече от два часа и половина. Всички дойдохме в шест и оттогава не сме спирали.

— Да — потвърди единият чирак. — Нито за миг. И успяхме да свършим доста добра работа, маа. Вие ѝ кажете, маа. Вие ѝ кажете какво направихте.

— Изпълняващата длъжността управител е автомонтьор номер едно — вмъкна другият чирак. — Май е по-добра и от шефа.

Маа Макутси се засмя.

— Момчета, вие сте свикнали да говорите приятни неща на жените, но това няма да свърши работа при мен. Аз съм тук като изпълняваща длъжността управител, не като жена.

— Ама това е вярно, маа — каза по-големият от двамата. — Ако тя не ще да ви каже, аз ще ви кажа. Една от колите седеше тук четвърти или пети ден. На старшата сестра е — от болницата „Принцеса Марина“. Тя е много силна жена и дано не ми се налага да танцувам с нея. Бррр!

— Тази жена никога не би танцувала с теб — сопна се маа Макутси. — За какво ѝ е да танцува с някакъв мърляв младеж като тебе, като може да танцува с хирурзи и други важни хора?

Чиракът пренебрегна обидата.

— Все едно... Като докара колата, тя каза, че била спирала от време на време на сред път и се налагало да чака, докато тръгне наново. После по някое време пак така спирала и пак тръгвала. Огледахме я. Аз я пробвах и тя запали. Карах до старото летище и после по

„Лобатсе роуд“. Нищо. Нито веднъж не спря. Но тая жена разправяше, че спирала постоянно. Така че смених свещите и пробвах отново. Тоя път спря точно на кръговото движение близо до голф клуба. Просто си спря и после по някое време запали отново. И стана нещо много странно, за което жената ни беше разказала. Чистачките се включиха, когато колата спря. А аз не ги бях докосвал. Та рано тая сутрин казвам на маа Макутси: „Тая кола тук, маа, е много странна. Спира и после тръгва.“ Маа Макутси дойде и погледна колата. Погледна двигателя и видя, че свещите са нови и че е сложен и нов акумулатор. След това отвори вратата и се качи вътре, а после направи ей такава физиономия... точно такава, с вирнат нос. И каза: „Тая кола мирише на мърша. Това е миризма на мишки.“ И почна да се оглежда. Погледна под седалките, ама там не намери нищо. После погледна под арматурното табло и тогава повика брат ми и мене. И ни вика: „Тук има цяло мише гнездо. Прегризали са изолацията на тези жици. Вижте.“ Погледнахме ги тия жици, а това са много важни жици за една кола, защото са вързани към запалването, и видяхме, че две от тях се допират или почти се допират, точно на мястото, където мишките са изгризали покритието. Та значи, когато тия жици се допрат, двигателят си мисли, че запалването е изключено, и токът отива към чистачките. Това ставало всъщност. В това време мишките, като ги открихме, избягаха от колата. Маа Макутси взе гнездото им и го изхвърли. После залепи жиците с изолирбанд, който ние й дадохме, и така поправихме колата. Вече няма проблем с мишките само защото тая жена е такъв добър детектив.

— Тя е детектив-автомонтьор — каза другият чирак. — Може да направи един мъж много щастлив, ама и много ще го изтощи, така ми се струва. Ох!

— Млъкнете — каза маа Макутси шеговито. — Вие, момчета, трябва отново да се залавяте за работа. Аз съм изпълняваща длъжността управител тук. Не съм ви някое от момичетата, дето ги сваляте по баровете. Обратно на работа.

Маа Рамотсве се засмя:

— Явно имаш дарба да откриваш разни неща, маа. Може би работата на детектива и работата на автомонтьора не се различават чак толкова.

Влязоха в офиса. Маа Рамотсве веднага забеляза, че маа Макутси е успяла да остави своя отпечатък върху хаоса, който бе заварила. Въпреки че бюрото на господин Дж. Л. Б. Матекони все още беше покрито с документи, те изглеждаха сортирани. Сметките, които трябваше да бъдат изпратени на клиентите, бяха в една купчина, сметките, които трябваше да се платят от сервиза — в друга. Каталозите от доставчиците бяха поставени върху един шкаф, а наръчниците бяха върнати на мястото им на лавицата над бюрото. А в единия край на стаята, на стената, бе подпряна лъскава бяла дъска, на която маа Макутси бе начертала две колони, озаглавени „Влезли коли“ и „Излезли коли“.

— В Ботсуанския колеж за секретарки — обясни маа Макутси — ни учеха, че е много важно да имаш система. Ако имаш система, която ти показва къде точно се намиращ, никога няма да се загубиш.

— Така е — съгласи се маа Рамотсве. — Явно там знаят как се прави бизнес.

Маа Макутси засия от удоволствие.

— И още нещо — каза тя. — Мисля, че ще ви бъде от полза, ако ви приготвям списък със задачи.

— Списък ли?

— Да — каза маа Макутси, като ѝ подаде голяма червена папка. — Сложила съм списъка за вас вътре. Ще го актуализирам всеки ден. Виждате, че има три колони: „спешно“, „не е спешно“, „по някое време в бъдеще“.

Маа Рамотсве въздъхна. Тя не искаше друг списък, но и не желаше да обезкуражава маа Макутси, която несъмнено знаеше как да ръководи сервиз.

— Благодаря ти, маа — каза тя и отвори папката. — Виждам, че вече си започнала списъка ми.

— Да — рече маа Макутси. — Маа Потокване от фермата на сираците се обади. Искаше да говори с господин Дж. Л. Б. Матекони, но аз ѝ казах, че той не е тук. Тогава тя каза, че всъщност се опитва да се свърже с вас и ако може, да ѝ позвъните. Виждате, че съм го сложила в графата „не е спешно“.

— Ще ѝ позвъня — каза маа Рамотсве. — Сигурно е нещо, свързано с децата. Най-добре да ѝ звънна веднага.

Маа Макутси се върна в работилницата, където маа Рамотсве я чу да дава указания на чираците. Тя вдигна слушалката — цялата омаслена — и набра номера, който маа Макутси й бе написала на листа със списъка. Докато телефонът звънеше, тя постави голяма червена отметка срещу тази задача.

Маа Потокване вдигна.

— Много мило, че се обаждате, маа Рамотсве. Надявам се, че децата са добре.

— Добре са, настаниха се вече — каза маа Рамотсве.

— Добре. Маа, мога ли да ви помоля за една услуга?

Маа Рамотсве знаеше, че това е начинът, по който действа фермата на сираците. Тя се нуждаеше от помощ и естествено, всеки беше готов да помогне. Никой не можеше да откаже на маа Силвия Потокване.

— Ще ви помогна, маа. Само ми кажете за какво става дума.

— Бих искала да дойдете при мен на чай — каза маа Потокване.

— Ако е възможно, днес следобед. Има нещо, което трябва да видите.

— Можете ли да ми кажете за какво става дума?

— Не, маа — каза маа Потокване. — Трудно е да се опише по телефона. Най-добре да видите сама.

ДЕВЕТА ГЛАВА

ВЪВ ФЕРМАТА НА СИРАЦИТЕ

Фермата на сираците се намираше на двайсетина минути път с кола. Маа Рамотсве бе ходила там няколко пъти по различни поводи, макар и не толкова често, колкото господин Дж. Л. Б. Матекони, който я посещаваше редовно, за да поправа всички машинарии там — а те сякаш непрекъснато се разваляха. Особено една от водните помпи изискваше редовни грижи; както и старият микробус на фермата, чиито спирачки вечно не бяха в ред. Времето никога не му се свидеше за такива неща и затова хората във фермата го ценяха високо, както и всички останали.

Маа Рамотсве харесваше маа Потокване, с която бяха далечни роднини по майчина линия. Не беше необичайно да си роднина с някого в Ботсуана — урок, който чужденците бързо научаваха, щом установяха, че са разкритикували някого пред негов далечен братовчед.

Когато маа Рамотсве пристигна, маа Потокване стоеше пред канцеларията и разговаряше с човек от персонала. Тя упъти гостенката към паркинга за посетители под сянката на едно дърво и после я покани да влезе.

— Толкова е горещо тия дни, маа Рамотсве — каза тя. — В кабинета си обаче имам много мощен вентилатор. Ако го включа на най-високата степен, може направо да издуха човек от стаята. Много полезно оръжие.

— Надявам се, че няма да го приложите срещу мен — каза маа Рамотсве. За миг тя си представи как бива издухана от кабинета на маа Потокване, полите ѝ се веят наоколо и тя се издига към небето, откъдето може да види как долу дърветата, пътищата и животните я гледат изумени.

— Разбира се, че не — каза маа Потокване. — Вие сте от типа посетители, които обичам да посрещам. Хората, които не обичам, са тези, дето все се месят. Дето се опитват да ми кажат как се ръководи ферма със сираци. Понякога идват такива хора. Хора, които си пхат

носа навсякъде. Мислят, че знаят всичко за децата, а не е така. Тези, които знаят най-много за сираците, са онези госпожи ей там. — Тя посочи през прозореца към мястото, където две от майките, пълни жени в сини домашни роби, водеха малки деца на разходка по пътеките; държаха ги здраво за тънките ръчички, за да могат нежно да подкрепят колебливите им стъпки. — Да — продължи маа Потокване, — тези жени разбират. Те умеят да се справят с какви ли не деца. С много тъжни деца, които непрекъснато плачат за починалите си майки. С лоши деца, които са били научени да крадат. С много нахални деца, които не са били възпитани да уважават възрастните и говорят лоши думи. Тези жени могат да се справят с всички тия деца.

— Те са много добри жени — каза маа Рамотсве. — Двете сирачета, които взехме с господин Дж. Л. Б. Матекони, казват, че са били много щастливи тук. Тъкмо вчера Мотолели ми прочете едно разказче, което написала в училище. Историята на живота си. Там пише за вас, маа.

— Радвам се, че е била щастлива тук — каза маа Потокване. — Тя е едно много смело момиче. — Тя спря за момент. — Но не ви помолих да дойдете тук, за да говорим за тези деца, маа. Искях да ви разкажа нещо много странно, което се случи тук. Толкова странно, че дори майките ни не могат да се справят с него. Затова си помислих да се посъветвам с вас. Търсих господин Дж. Л. Б. Матекони, за да взема от него вашия телефон.

Тя се пресегна през бюрото и наля на маа Рамотсве чаша чай. После отрязва парче от голям плодов сладкиш, сложен предварително на една чиния до таблата с чая.

— Сладкишът е дело на по-големите момичета във фермата — каза тя. — Учим ги да готвят.

Маа Рамотсве пое голямото парче и разгледа изобилието от плодове вътре. Има поне седемстотин калории, помисли си тя, но нямаше значение — тя беше дама с традиционно телосложение и не й се налагаше да се тревожи за такива неща.

— Знаете, че приемаме всякакви деца — продължи маа Потокване. — Обикновено ни ги водят, когато почине майката, а бащата е неизвестен. Често бабата не може да се справя сама заради болест или немотия и децата остават без никого. Понякога ги вземаме

от социалните работници, друг път — от полицията. Някой път се случва да ги оставят някъде и тогава случаен минувач се свързва с нас.

— Имат късмет да попаднат при вас — каза маа Рамотсве.

— Така е. И обикновено, каквото и да им се е случвало преди, ние вече сме го виждали тук. Нищо не ни изненадва. Но от време на време се случва да не знаем как да постъпим.

— И сега имате точно такова дете?

— Да — каза маа Потокване. — Като приключите с това голямо парче сладкиш, ще идем да видите момчето, което ни доведоха. Това момче си нямаше име. В такива случаи ние винаги им даваме. Вземаме някое хубаво ботсуанско име и им го даваме. Но така се случва само при бебетата. По-големите деца обикновено ни казват имената си. А това момче не го направи. Всъщност, изглежда, въобще не са го учили да говори. Затова решихме да го кръстим Матайла.

Маа Рамотсве довърши сладкиша и чая си. След това, заедно с маа Потокване, се запъти към една от крайните къщи в групата сгради, където живееха сираците. Там растеше боб, а дворчето пред вратата беше грижливо пометено. Това е майка, която умее да върти къща, помисли си маа Рамотсве. Но щом беше така, как тогава се бе оставила да я победи едно обикновено момче?

Майката, маа Кериленг, се намираше в кухнята. След като избърса ръце в престилката си, тя поздрави топло маа Рамотсве и покани двете жени в дневната. Стаята беше украсена с рисунки на децата, закачени върху голяма дъска, които създаваха настроение. В единия ъгъл имаше кутия, пълна с играчки.

Маа Кериленг изчака гостите да се настанят и след това се отпусна на свой ред в едно от неудобните кресла, наредени около ниската маса в средата на стаята.

— Чувала съм за вас, маа — каза тя на маа Рамотсве. — Виждала съм снимката ви във вестниците. И, разбира се, срещала съм се с господин Дж. Л. Б. Матекони, когато идва тука да поправя всички тия машини, дето вечно се развалят. Късметлийка сте, че ще се жените за мъж, който умее да поправя разни неща. Повечето мъже само чупят.

Маа Рамотсве сведе глава при комплимента.

— Той е добър човек — каза тя. — Не се чувства добре в момента, но се надявам да се оправи много скоро.

— И аз се надявам — каза маа Кериленг. Тя погледна очаквателно към маа Потокване.

— Искаше ми се маа Рамотсве да види Матайла — рече маа Потокване. — Може би ще може да ни посъветва. Как е той днес?

— Както и вчера — отвърна маа Кериленг. — И оня ден. При това момче няма промяна.

Маа Потокване въздъхна.

— Много тъжно. Спи ли сега? Можеш ли да отвориш вратата?

— Мисля, че е буден — каза майката. — Все пак нека да видим.

Тя стана от стола си и ги поведе по един безупречно излъскан коридор. Маа Рамотсве с одобрение забеляза каква чистота цари в къщата. Даваше си сметка колко много работа има тази жена; из цялата страна имаше жени, които работеха ли, работеха, но рядко някой оценяваше труда им. Политиците имаха претенции, че градят Ботсуана. Как смееха?! Как смееха да си присвояват целия тежък труд на хора като маа Кериленг и безбройните жени като нея?

Спряха пред една врата в края на коридора и маа Кериленг извади ключ от джоба на робата си.

— Не мога да си спомня кога за последен път сме заключвали дете — каза тя. — Всъщност май не се беше случвало досега. Не ни се беше налагало да правим такова нещо.

Забележката сякаш накара маа Потокване да се чувства неудобно.

— Няма друг начин — каза тя. — Иначе той ще избяга в гората.

— Така е — потвърди маа Кериленг. — Само че е много тъжно.

Тя бутна вратата и зад нея се откри стая, обзаведена само с един матрак. Прозорецът беше не остъклен, а покрит с голяма решетка от ковано желязо — като онези, които се използват срещу крадци. На матрака, с разтворени напред крака, седеше едно съвсем голо момче, на вид около пет-шестгодишно.

Момчето погледна влизащите жени и за един кратък миг маа Рамотсве видя отпечатък на страх по лицето му — такъв, какъвто се вижда в очите на изплашено животно. Но само след миг на мястото му се появи безразличие.

— Матайла — започна маа Потокване, като говореше много бавно на сетсуана. — Матайла, как си днес? Тази госпожа се казва маа Рамотсве. Рамотсве. Виждаш ли я?

Докато маа Потокване говореше, момчето гледаше към нея и не сведе очи, докато тя не спря. След това отново се загледа в пода.

— Не мисля, че разбира — каза маа Потокване. — Но ние все пак му говорим.

— Опитвали ли сте на друг език? — попита маа Рамотсве.

Маа Потокване кимна.

— На всички, които се сетихме. Повикахме хора от Факултета по африкански езици към университета. Те опитаха някои от по-редките, да не би случайно да е дошъл от Замбия. Ние пробвахме на хереро, на сан^[1], макар че, като го гледаш, явно не е базарва. Абсолютно нищо.

Маа Рамотсве пристъпи напред, за да погледне момчето отблизо. То леко вдигна глава, но не направи нищо повече. Тя пристъпи още малко.

— Внимавайте — каза маа Потокване. — Той хапе. Невинаги, но доста често.

Маа Рамотсве застана неподвижно. Хапането не беше необичаен метод на защита в Ботсуана и нямаше да е изненадващо да попаднеш на дете, което хапе. Наскоро в Ммеги бяха съобщили за случай на нападение с хапане. Сервитель ухапал клиент, понеже се скарали, че му връща по-малко ресто, и това бе довело до дело в съда на Лобатсе. Сервительът бил осъден на един месец затвор, след което незабавно ухапал полица, който го водел към килията — пореден пример, според маа Рамотсве, за късогледството на хората, склонни към насилие. Това второ ухапване му бе струвало още три месеца затвор.

Маа Рамотсве наведе глава към детето.

— Матайла?

Детето не помръдна.

— Матайла? — тя протегна ръка към момчето, готова да я отдръпне всеки момент, ако се наложи.

Момчето изръмжа. Няма как да се определи по друг начин, реши тя. Това беше ръмжене — нисък, почти гърлен звук, който сякаш идваше от гърдите.

— Чухте ли това? — попита маа Потокване. Не е ли извънредно странно? И ако се чудите защо е голо, това е, защото раздра дрехите, които му дадохме. Разкъса ги със зъби и ги хвърли на земята. Дадохме му два чифта къси гащи и той направи едно и също и с двата.

Сега маа Потокване се приближи.

— Слушай, Матайла — каза тя, — стани и излез навън. Маа Кериленг ще те изведе малко на чист въздух.

Тя се протегна към момчето и го хвана предпазливо за ръка. За миг то обърна глава и маа Рамотсве помисли, че ей сега ще я захване, но това не стана и то покорно се повдигна и позволи да бъде изведено от стаята.

Навън маа Кериленг го хвана за ръка и го поведе към група дървета в единия край на двора. Маа Рамотсве забеляза, че походката на момчето бе необичайна, нещо средно между тичане и ходене, сякаш то се готвеше за внезапен скок.

— Ето това е нашият Матайла — каза маа Потокване, Докато гледаха как майката се отдалечава с повереника си. — Какво мислите за него?

Маа Рамотсве направи гримаса.

— Това е много странно. Нещо ужасно трябва да се е случило с това дете.

— Без съмнение — рече маа Потокване. — Казах това на доктора, който се грижи за него. Той отвърна, че може и да е така, а може и да не е. Каза, че има деца, които просто са си такива. Необщителни са и никога не се научават да говорят.

Маа Рамотсве наблюдаваше как маа Кериленг пуска за секунда ръката на детето.

— Трябва да го наблюдаваме през цялото време — каза маа Потокване. — Ако го оставим, той бяга към гората и се крие. Миналата седмица изчезна за четири часа. Накрая го намериха там, където изтича канализацията. Явно не разбира, че голо дете, бягащо толкова бързо като него, лесно привлича вниманието.

Маа Потокване и маа Рамотсве се запътиха обратно към кабинета. Маа Рамотсве бе потисната. Чудеше се как някой може да направи каквото и да било за дете като това. Беше лесно да се отзовеш, когато симпатични сираци имат нужда от теб, като тези например, които бяха дошли да живеят на „Зебра драйв“, но имаше толкова много други деца, които бяха увредени по един или друг начин и които имаха нужда от търпение и разбиране. Тя си представи живота си, с всичките списъци и изисквания, и се запита как изобщо би намерила време да бъде майка на подобно дете. Нали не беше възможно маа Потокване да беше планирала тя и господин Дж. Л. Б. Матекони да вземат и това

дете? Тя знаеше, че главната домакиня на фермата има славата на решителен човек, който не приема отрицателен отговор — което я правеше силен защитник на каузата на сираците, наистина, — но не би могла да очаква да се наложи по този начин, защото, както и да се погледне, да ѝ натрапи това дете, щеше да си бъде груба принуда.

— Аз съм доста зает човек — започна тя, като наближиха офиса, — съжалявам, но не мога да взема...

Няколко сираци минаха покрай тях и учтиво поздравиха главната домакиня. С тях имаше малко недохранено кутре, което едно момче носеше на ръце — един сирак помага на друг, каза си маа Рамотсве.

— Внимателно с това кутре — предупреди маа Потокване. — Колко пъти съм ви казвала, че не бива да прибирате бездомни кучета. Няма ли да чуете най-последно... — Тя се обърна към маа Рамотсве. — Но моля ви се, маа Рамотсве! Надявам се, не сте помислили, че... Естествено, че не очаквам от вас да вземете това момче! Ние едва се оправяме с него тук, с всичките средства, които имаме на разположение.

— Притесних се — каза маа Рамотсве. — Винаги съм готова да помогна, но има граница на нещата, които мога да направя.

Маа Потокване се засмя и после докосна успокоително ръката на гостенката си.

— Разбира се, така е. Вие вече ни помагате, като взехте онези две деца. Но сега исках само да ви помоля за съвет. Знам, че ви се носи славата, че много ви бива да откривате изчезнали хора. Дали бихте могли да ни кажете — само да ни кажете — как да разберем нещо за това момче? Ако успеем да научим нещо за миналото му, например откъде идва, може да успеем да общуваме с него.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Ще бъде много трудно. Ще трябва да говорите с хората, които са били близо до мястото, където е намерен. Трябва да зададете доста въпроси и не мисля, че хората ще искат да отговорят на тях. Ако е имало какво да кажат, вече са щели да го направят.

— Имате право — каза тъжно маа Потокване. — Полицията е разпитала всички на север, отвъд Маун. Разпитвали са във всички селища, но никой не бил чувал за такова дете. Показали снимката му, но хората просто отговаряли отрицателно. Не знаели нищо за него.

Маа Рамотсве не се изненада. Ако някой от тези хора бе искал детето, той би го казал. Всеобщото мълчание значеше, че това дете е било нарочно изоставено. Съществуваше и вероятност да има някаква магия, свързана с него. Ако някой местен шаман е казал, че детето е обладано от духове или е токолоси^[2], нищо не би могло да се направи за него — то просто имаше късмет, че още беше живо. Такива деца често ги постигаше доста по-различна участ.

Сега те стояха край белия микробус. Няколко листа бяха паднали от дървото върху покрива на колата и маа Рамотсве ги махна. Бяха толкова деликатни — клонките на това дърво с техните стотици дребни листенца, растящи на едно централно стъбло, досущ като сложната плетеница на някоя паяжина. Зад тях се разнесоха гласовете на децата — пееха песен, която маа Рамотсве помнеше от своето детство, и това я накара да се усмихне:

*Животните се връщат, раз, два, три,
животните се връщат у дома —
големи, малки и такива с рога.
А аз живея с тях, раз, два, три,
о, мамо, ела ме потърси.*

Тя се вгледа в лицето на маа Потокване, лице, по което всяка бръчка казваше: „Аз ръководя ферма със сираци.“

— Тази песен още се пее — каза маа Рамотсве.

Маа Потокване се усмихна.

— И аз я пея. Песните от детството никога не се забравят, нали?

— Кажете — поде маа Рамотсве, — какво ви разказаха за това момче? Хората, които са го намерили, споменали ли са нещо?

Маа Потокване се замисли за момент.

— Казали на полицията, че са го намерили в тъмното. Казали, че било много диво и буйно. И още, че миришело много странно.

— На какво е миришело?

Маа Потокване пренебрежително махна с ръка.

— Един от мъжете казал, че детето мирише на лъв. Полицаят го запомнил, понеже му се сторило много странно. Написал го в доклада

си, който ни бе предаден от племенната администрация, когато накрая пратиха детето при нас.

— На лъв ли? — попита маа Рамотсве.

— Да — каза маа Потокване. — Пълен абсурд.

Маа Рамотсве мълчаливо се качи в белия микробус и благодари на маа Потокване за гостоприемството.

— Ще помисля по въпроса за момчето — каза тя. — Може би ще успея да измисля нещо.

Те си махнаха за довиждане и маа Рамотсве потегли по прашния път и мина през портата на фермата с голямата метална табела, на която пишеше:

„ТУК ЖИВЕЯТ ДЕЦА.“

Караше бавно, понеже на пътя имаше магарета и добитък, а край тях бяха пастирчетата, които се грижеха за животните. Някои от децата бяха съвсем малки, на не повече от шест-седем години, като горкото безмълвно момче в малката стая във фермата.

Какво би станало, ако невръстно пастирче се загуби? — запитва се маа Рамотсве. Ако се загуби в гората, далече от някое пасище? Дали би загинало? Или нещо друго би могло да се случи с него?

[1] Друго наименование на народността, известна като базарва, или бушмени. — Б.ред. ↑

[2] Или токолош (ю.афр.) — зъл и похотлив космат воден дух в африканския фолклор. — Б.пр. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

РАЗКАЗЪТ НА ЧИНОВНИКА

Маа Рамотсве осъзна, че нещо трябва да се направи за „Дамска детективска агенция № 1“. Пренасянето на нещата от стария офис в новия, зад работилницата на „Глоквенг роуд спийди моторс“, не отне много време; нямаше кой знае какво, като се изключи шкафа с документи, няколко метални кутии за все още неподредените документи, старият чайник и двете нащърбени чаши — и, да, да не забравяме старата пишеща машина, която ѝ бе подарена от господин Дж. Л. Б. Матекони и сега се връщаше у дома. Двамата му помощници пренесоха всички неща до багажника на белия микробус, след като се оплакаха проформа, че това не им влиза в задълженията. Изглежда обаче бяха готови да направят всичко, каквото поиска от тях маа Макутси — тя трябваше само да подсвирне от кабинета си, за да се затича някой от тях да попита от какво има нужда.

Отстъпчивостта им изненада маа Рамотсве и тя се запита с какво маа Макутси държи двамата младежи. Маа Макутси не беше красавица в общоприетия смисъл на думата. Кожата ѝ бе твърде тъмна за съвременните вкусове, установи маа Рамотсве, а и избелващият крем, който ползваше, бе оставил петна по лицето ѝ. А пък и косата ѝ — тя често беше сплетена, но по доста необичаен начин. И най-накрая, очилата ѝ бяха с толкова големи стъкла, че зад тях можеха да се скрият два чифта очи. Но ето че тази личност, която никога не би се промъкнала дори до първи тур на някой конкурс за красота, сега разполагаше с цялото угодническо внимание на двама пословично несговорчиви младежи. Това беше загадка.

Разбира се, зад това може би се криеше нещо повече от простата външност. Маа Макутси може и да не беше красавица, но със сигурност бе силна личност и вероятно тези младежи бяха осъзнали това. Кралиците на красотата обикновено бяха лишени от характер и мъжете вероятно се уморяваха от тях след известно време. Ужасните конкурси, които се провеждаха — като например „Мис Влюбена“ или

„Мис Животновъдство“, — изкарваха на преден план най-празноглавите момичета. Тези глупачки се опитваха да се произнасят по всякакви въпроси — нещо, което маа Рамотсве абсолютно не можеше да проумее — и дори се намираха хора, които да ги слушат.

Тя знаеше, че двамата чираци следят конкурсите за красота, тъй като бе чувала да ги обсъждат. Но сега главната им грижа бе да впечатлят маа Макутси и да ѝ се подмазват. Единият дори се опита да я целуне и бе отблъснат от нея с насмешливо негодувание.

— Откога един монтьор целува шефа си? — попита го маа Макутси. — Залавяй се за работа, докато не съм натупала безполезния ти задник с някоя дебела тояга.

С помощта на младите монтьори времето за пренасяне бе съкратено значително — багажът беше натоварен в микробуса за половин час. След това двамата се качиха отзад, за да придържат шкафа с документите, и „Дамска детективска агенция № 1“, заедно с табелата си, се отправи към новото си седалище. Това беше тъжен момент и маа Рамотсве и маа Макутси едва не се просълзиха, когато заключиха входната врата за последен път.

— Това е просто едно преместване, маа — каза маа Макутси в опит да утеши работодателката си. — Не е, като да затваряме.

— Знам — каза маа Рамотсве и хвърли последен поглед към гледката пред сградата, над покривите на града и короните на акациите. — Бях много щастлива тук.

Да, не закриваха фирмата, но само толкова. През последните няколко дни с всичките им вълнения и списъци маа Рамотсве можа да посвети съвсем малко време на делата на агенцията. Всъщност почти никакво, като се замисли човек. Имаше само един висящ случай, а нови не се бяха появявали, макар че сигурно и това щеше да стане скоро. Тя би могла да поиска на човека от правителството нелош хонорар за изразходваното време, но това щеше да зависи от резултата от нейното разследване. Би могла да му изпрати сметка, дори и нищо да не открие, но тя винаги се притесняваше да иска пари, ако не бе успяла да помогне на клиента. В този случай обаче щеше да се наложи да се стегне и да поиска дължимото, понеже човекът от правителството беше заможен и можеше да плати без проблем. Сигурно е много лесно, мислеше си тя, да притежаваш детективска агенция, която се занимава само с проблемите на богатите —

„Детективска агенция за богаташи № 1“, — тогава лесно щяха да ѝ плащат за услугите. Но нейната агенция не беше такава, а и иначе надали би ѝ харесала. Маа Рамотсве обичаше да помага на всички, без значение какво е общественото им положение. Тя често работеше на загуба просто защото не можеше да откаже на човек в нужда. Това е моето призвание, си казваше тя. Дължна съм да подам ръка на всеки, който поиска помощта ми. В това се състои дългът ми — да помагам на другите, които имат проблеми. Макар че не би могла да помогне на всеки. Африка беше пълна с хора с проблеми, така че трябваше да има граница. Просто не можеш да помогнеш на всеки, но можеш да го направиш поне за тези, които се появяват в живота ти. Такъв принцип ти дава възможност да се бориш със страданията, които виждаш. Това е твоето страдание. А нека останалите се борят със страданията, които те, на свой ред, срещат по пътя си.

Но какво да се направи тук и сега за проблемите на агенцията? Маа Рамотсве реши да преразгледа списъка си и да премести случая на човека от правителството най-отгоре. Тоест налагаше се незабавно да започне да го разследва, а какво по-добро начало от бащата на заподозряната? За това имаше няколко причини — най-важната бе, че ако наистина кроят да се отърват от брата на човека от правителството, това по всяка вероятност ще да е идея на бащата, а не на съпругата. Маа Рамотсве бе убедена, че хората, които се решават на истински тежко престъпление, много рядко действат по своя собствена инициатива. Обикновено участваше още някой, който имаше изгода, или пък някой близък, който биваше въввлечен за морална подкрепа. В този случай най-вероятният съучастник беше бащата на онази жена. Ако този мъж осъзнаваше какво издигане в обществото му носеше такъв брак и ценеше такава промяна, както твърдеше човекът от правителството, тогава той сигурно щеше да покаже амбицията си да я постигне. В такъв случай за него щеше да е много удобно да премахне зет си, за да може чрез дъщеря си да сложи ръка върху значителна част от семейното богатство. Колкото повече маа Рамотсве разсъждаваше над това, толкова по-вероятно ѝ се струваше отравянето да е идея на чиновника.

Тя сякаш чуваше мислите му, докато седи на тясното служебно бюро и размишлява над властта и силата, които го заобикалят отвсякъде и от които до него стигат само трошици. Колко ли унизително е за подобен човек да гледа как мъжът от правителството, който всъщност се пада девер на дъщеря му, го подминава в служебния си автомобил. Колко ли трудно му е да се примири с факта, че не получава полагащото му се повишение — което би се осъществило лесно, ако повече хора знаеха за връзките му с такова семейство. Ако парите и добитъкът станат негови или на дъщеря му, което бе все същото, той би могъл да зарече уронващия достойнството му пост в обществената администрация и да заживее като заможен фермер. От човек, който няма никакви животни, щеше да се превърне в богаташ с много глави добитък. От човек, който трябва да пести от всичко, за да си позволи да отиде до Франсистаун един път в годината, щеше да стане човек, който може да яде месо всеки ден и да пие „Лайън светло“ с приятелите си в петък вечер и даже да ги черпи. И всичко, което го делеше от тази мечта, беше едно нищо и никакво биещо сърце. Ако можеше да спре това сърце, щеше да преобрази живота си.

Човекът от правителството беше дал на маа Рамотсве фамилията на съпругата и бе казал, че баща ѝ обича да прекарва обедната си почивка под едно дърво край сградата на министерството. Това бе всичко, което ѝ трябваше, за да го намери — името и дървото му.

— Смятам да започна работа по новия случай — каза тя на маа Макутси, докато седяха двете в новата канцелария. — Ти си заета със сервиза. Аз ще се върна към детективската работа.

— Добре — каза маа Макутси. — Наистина, ръководенето на сервиза изисква време. Мисля, че ще бъда все така заета в бъдеще.

— Радвам се да видя, че помощниците работят здраво — каза маа Рамотсве. — Направо си ги опитомила.

Маа Макутси се усмихна съзаклятнически.

— Те са двама много глупави младежи — каза тя. — Но ние, жените, сме свикнали да си имаме работа с глупави младежи.

— Наистина — каза маа Рамотсве. — Сигурно си имала много приятели, маа. Тези момчета май те харесват.

Маа Макутси поклати глава.

— Не съм имала почти никакви приятели. Не мога да разбера защо тези момчета се държат така към мен, след като има толкова

много хубави момичета в Габороне.

— Подценяваш се, маа каза маа Рамотсве. Явно си жена, която привлича мъжете.

— Така ли мислите? — попита маа Макутси, лъчезарно усмихната.

— Да — отвърна маа Рамотсве. — Някои жени стават по-привлекателни за мъжете с възрастта. Виждала съм това с очите си. Докато младите момичета, всички тия кралици на красотата, стават все по-малко привлекателни, колкото повече остаряват, другият тип жени стават все по-харесвани. Това е интересно явление.

Маа Макутси се замисли. Тя нагласи очилата си и маа Рамотсве забеляза как поглежда крадешком към отражението си в стъклото на прозореца. Тя не беше сигурна дали това, което каза, е истина, но дори и да не бе, тя щеше да бъде доволна, ако така успееше да повдигне самочувствието на маа Макутси. Нямаше да ѝ навреди никак, ако тия две некадърни лекомислени момчета ѝ се възхищаваха, стига да не се забърка с тях, а за маа Рамотсве бе ясно, че няма почти никаква вероятност това да стане — поне засега.

Тя остави маа Макутси в офиса и потегли с белия си микробус. Беше дванайсет и половина, щеше да ѝ отнеме десет минути да стигне, след това щеше да има време да намери място за паркиране и да се отправи към министерството. После щеше да потърси бащата на съпругата — господин Кгоси Сиполели, чиновник в министерството, и ако интуицията ѝ не я подвеждаше, евентуален убиец.

Тя паркира белия микробус близо до католическата църква, понеже градът беше пълен и нямаше свободни места по-наблизо. Налагаше са да походи, но тя нямаше нищо против, защото така щеше да срещне познати и да размени някоя и друга дума с тях.

Не се разочарова. Още на първия завой се натъкна на маа Глория Бопеди, майката на Чемба Бопеди, която бе съученичка на маа Рамотсве в Мочуди. Чемба се беше омъжила за Пайлът Матаниани, който наскоро бе станал директор на училище в Селиби-Пикве. Тя имаше седем деца, най-голямото, от които наскоро стана шампион по спринт на Ботсуана в категорията под петнадесет години.

— Как е вашият бързоног внук, маа? — попита маа Рамотсве.

Възрастната жена се усмихна лъчезарно. Маа Рамотсве забеляза, че ѝ бяха останали съвсем малко зъби и май щеше да е по-добре да ѝ

ги извадят и да ги заменят с изкуствени.

— О, той наистина е много бързоног — каза маа Бопеди. — Но е и палав. Затова се научи да тича така бързо — за да може да се измъква от неприятностите. Така се превърна в бърз бегач.

— Е — каза маа Рамотсве, — поне нещо добро е произлязло от това. Някой ден може да участва в Олимпийските игри, да тича за Ботсуана. Така светът ще види, че не само Кения има добри бегачи.

И тя отново си даде сметка, че това, което казва, не е истина. А истината беше, че най-добрите бегачи наистина бяха от Кения, където хората са много високи и имат дълги крака, много подходящи за бягане. Проблемът беше, че тсуана не бяха много високи. Мъжете бяха по-скоро набити, което беше много добре, ако трябва да се грижиш за добитъка, но не толкова добре, ако се занимаваш с лека атлетика. И наистина, повечето южноафриканци не бяха добри спринтьори, макар че понякога сред зулусите и суазите се срещаха такива, които оставяха имената си в историята на бягането, като например големият бегач суази Ричард Мавусо, по прякор Конкорда.

Естествено, бурите бяха добри спортисти. Мъжете бяха едри, с налети бедра и дебели вратове, като на индийски бикове. Играеха ръгби и изглежда доста ги биваше в този спорт, макар иначе да не бяха много умни. Тя предпочиташе мъжете тсуана, които може и да не бяха толкова едри като играчите на ръгби, нито толкова бързоноги като кенийците, но поне на тях можеше да се разчита и бяха проникателни хора.

— Не мислите ли така, маа? — попита тя маа Бопеди.

— Какво да мисля, маа? — отвърна маа Бопеди.

Маа Рамотсве осъзна, че се е унесла в разсъждения, и се извини.

— Просто си мислех за нашите мъже — каза тя.

Маа Бопеди вдигна вежди.

— Наистина ли, маа? Е, да ви кажа право, и аз си мисля за нашите мъже от време на време. Не много често, но понякога. Знаете как е.

Маа Рамотсве се сбoguва с маа Бопеди и продължи разходката си. Пред оптиката тя се натъкна на господин Мотети Пилаи, който стоеше неподвижно и гледаше нагоре към небето.

— Думела^[1], раа — каза тя учтиво. — Добре ли сте?

Господин Пилаи сведе поглед.

— Маа Рамотсве каза той, нека ви погледна. Тъкмо ми дадохатия нови очила и за пръв път от години мога да виждам ясно. Ах, чудесно е! Бях забравил какво е да не виждаш размазано. И ето ви и вас, маа. Изглеждате много добре, много дебела.

— Благодаря ви, раа.

Той премести очилата по към края на носа си.

— Жена ми все разправяше, че ми трябват нови очила, но аз се страхувах да дойда тук. Не я обичам тая машина, дето я използват да ти светят право в очите. Нито оная, дето ти духа право в очните ябълки. Затова отлагах ли, отлагах. Бил съм много глупав.

— Не е хубаво да се отлага, раа — каза маа Рамотсве, като си мислеше как тя бе отлагала случая на човека от правителството.

— Знам, знам — отговори господин Пилаи. — Но проблемът е, че дори да знаеш кое е най-добре да се направи, често не го правиш.

— Това е много любопитно — каза маа Рамотсве. — Но е вярно. Все едно че има двама души вътре в тебе. Единият казва: направи това. Другият казва: направи онова. Но и двата гласа са вътре в един и същ човек.

Господин Пилаи се вторачи в маа Рамотсве.

— Много е горещо днес — каза той.

Тя се съгласи с него и двамата продължиха, всеки по пътя си. Няма да спирам повече, реши тя — вече бе почти един часа, а й трябваше достатъчно време да намери мястото на господин Сиполели и да започне с него разговор, който да даде тласък на нейното разследване.

Не беше трудно да се открие дървото. То бе съвсем близо до входа на министерството — голямо акациево дърво с разлистена корона, която хвърляше широка сянка върху прашната земя. Току до дънера му имаше няколко стратегически разположени камъка, които служеха като удобни места за сядане на тези, които биха искали да постоят под дървото и да погледат как върви работният ден в Габороне. В момента, в един без пет, камъните бяха празни.

Маа Рамотсве избра най-големия и се настани върху него. Беше си донесла голям термос с чай, две алуминиеви канчета и четири сандвича — дебели филии хляб с консервирано говеждо. Сега тя извади едно от канчетата и го напълни с ройбос. След това се облегна на дънера и зачака. Приятно беше да седи на сянка, с чаша чай в ръка,

и да наблюдава движението. Никой не ѝ обръщаше и най-малко внимание — все едно че беше напълно нормално явление да видиш добре сложена жена да седи под дърво.

Малко след един и десет, когато маа Рамотсве вече бе изпила чая си и почти щеше да задреме на удобното си място, една фигура се появи от входа на министерството и тръгна към дървото. Докато човекът се приближаваше, маа Рамотсве разтърси глава, за да се ободри. Беше на служба и трябваше максимално да се възползва от възможността да разговаря с господин Сиполели, в случай че човекът, който се приближаваше, бе той — а тя мислеше, че е.

Мъжът носеше добре огладени сини панталони, бяла риза с къси ръкави и тъмнокафява вратовръзка. Точно така би трябвало да се облича младши служител в обществената администрация, който работи в някоя канцелария. Сякаш за да потвърди диагнозата, той носеше няколко писалки, спретнато защипани на джоба на ризата. Това определено беше униформата на младши чиновник, макар че в случая я носеше над четирийсетгодишен мъж. Следователно това бе чиновник, заседнал на ниско стъпало на йерархичната стълбица.

Мъжът предпазливо се приближи към дървото. Втрепен в маа Рамотсве, той сякаш искаше да заговори, но нещо му пречеше.

Маа Рамотсве му се усмихна.

— Добър ден, раа — каза тя. — Горещо е днес, а? Затова седя под дървото. Добро място в жегата.

Мъжът кимна.

— Да. Обикновено аз седя тук.

Маа Рамотсве си даде вид на изненадана.

— А, така ли? Да не би да съм седнала на вашия камък, раа? Намерих го тук и на него нямаше никой...

Той направи нетърпелив жест с ръце.

— Мой камък ли? Всъщност, така е. Това е моят камък. Но тук е обществено място и мисля, че всеки може да седи на него.

Маа Рамотсве стана.

— Не, раа, вие трябва да си заемете мястото. Аз ще седна на онзи там от другата страна.

— Не, маа — каза той припряно с променен тон. — Не искам да ви причинявам неудобство. Аз мога да седна на онзи камък.

— Не, седнете на този. Това си е вашият камък. Нямахте да седна на него, ако знаех, че е на друг човек. Мога да седна на онзи, той също е хубав. Вие седнете на този.

— Не — отказа той категорично. — Върнете се, където си бяхте, маа. Аз мога да седя на тоя камък всеки ден, а вие — не. Аз ще седна на онзи.

Маа Рамотсве отново седна с показно нежелание, докато господин Сиполели се настаняваше на другия камък.

— Донесла съм си чай, раа — каза тя. — Но има достатъчно и за вас. Нека ви почерпя, след като седя на вашия камък.

— Много сте мила, маа. Обичам чай. Пия много на работното си място. Аз съм чиновник.

— Така ли? — попита маа Рамотсве. — Това е хубава работа. Сигурно сте важна личност.

Господин Сиполели се разсмя.

— Не — каза той. — Никаква важна личност не съм. Аз съм младши чиновник. Но и това е късмет. На такъв пост обикновено назначават хора с диплома. Аз само си взех изпитите за сертификата на Кеймбридж, нищо повече. Мисля, че добре съм се справил.

Маа Рамотсве слушаше всичко внимателно, докато му наливаше чай. Бе изненадана от това, което чу — очакваше по-различен човек, дребен чиновник, възгордял се от себе си и жаден за по-висок пост. А ето че пред нея беше човек, който изглеждаше съвсем доволен от себе си и постигнатото.

— Не е ли възможно да ви повишат, раа? Не е ли възможно да се издигнете по-нагоре?

Господин Сиполели старателно обмисли въпроса й.

— Предполагам, че да — каза той след известен размисъл. — Проблемът е, че ще трябва да положа усилия да съм, където трябва, да се подмазвам, на когото трябва. Трябва да говоря каквото трябва и да критикувам подчинените си в докладите. Не ми харесва да правя такива неща. Не съм амбициозен. Доволен съм от това, което съм, наистина съм доволен.

Ръката на маа Рамотсве се поколеба, докато му подаваше чая. Изобщо не бе онова, което очакваше да чуе, и изведнъж тя си спомни съветите на Кловис Андерсън. Никога не си изграждай заключения

предварително, пишеше той. Никога не решавай предварително за някого кой е и какъв е. Това може да те отклони от правия път.

Тя реши да му предложи сандвич и извади храната от найлоновата торбичка. Той беше приятно изненадан, но си избра най-малкия — още един признак на скромност. Господин Сиполели от нейните представи щеше да вземе най-големия сандвич без никакви колебания.

— Имате ли семейство в Габороне, раа? — невинно попита тя.

Преди да отговори, господин Сиполели сдъвка хапка говеждо.

— Имам три дъщери — каза той. — Две от тях са медицински сестри, едната е в „Принцеса Марина“, а другата — в Молепололе. А първородната ми дъщеря се справяше много добре в училище и отиде в университета. Много се гордеем с нея.

— Тя в Габороне ли живее? — попита маа Рамотсве, като му подаде още един сандвич.

— Не — отвърна той. — Тя живее другаде. Омъжи се за един младеж, докато следваше. Живеят извън Габороне, в ей онази посока.

— А вашият зет — запита Маа Рамотсве се замисли за миг, а после каза:

— Сигурно най-хубавото нещо, когато ожениш децата си, е да знаеш, че ще могат да те гледат, като остарееш.

Господин Сиполели се усмихна.

— Ами, сигурно е така. Но ние с жена ми имаме други планове. Смятаме да се върнем в Махалапие. Там имам малко добитък само няколко глави и парче земя. Там ще сме щастливи. Това е всичко, което искаме.

Маа Рамотсве замълча. Този очевидно добър човек явно казваше истината.

Подозрението й, че стои зад заговор за убийството на собствения си зет, явно беше абсурдно и тя се срамуваше от себе си. За да скрие объркването си, му предложи нова чаша чай, която той прие с благодарност. След още петнайсет минути разговор на всекидневни теми тя стана, изтупа трохите от полата си и му благодари, че е споделил обедната си почивка с нея. Вече знаеше, каквото искаше да знае, поне за него. Но срещата с бащата я накара да се усъмни и в предположенията си за дъщерята. Ако тя поне малко приличаше на баща си, тогава не би могла да е отровителка. Беше невероятно такъв

добър и непретенциозен човек да е отгледал дъщеря, която би могла да постъпва така. Или пък не беше? Беше напълно възможно от добри родители да се пръкват лоши деца — не ти трябваше кой знае какъв житейски опит, за да знаеш това. Но в същото време това не беше много правдоподобно, което значеше, че следващата фаза на разследването щеше да изисква много по-голяма непредубеденост, отколкото беше проявила в началната.

Ето че научих един урок, каза си маа Рамотсве, докато се връщаше към белия микробус. Тя се бе замислила дълбоко и едва забеляза господин Пилаи, който все още стоеше пред оптиката и съзерцаваше клоните на дървото над главата си.

— Мислех си за това, което ми казахте, маа — отбеляза той, когато тя мина покрай него. — Думите ви ме накараха да се замисля.

— Да — каза маа Рамотсве, изненадана наред мислите си, — но се страхувам, че не знам отговора. Просто не го знам.

Господин Пилаи поклати глава.

— Значи ще трябва още да помислим за това — каза той.

— Да — отвърна маа Рамотсве, — ще трябва.

[1] Добър ден (сетсуана). — Б.ред. ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

МАА ПОТОКВАНЕ ПРАВИ УСЛУГА

Човекът от правителството беше дал на маа Рамотсве телефонен номер, който да може да използва по всяко време, без да минава през неговите секретарки и помощници. Същия следобед тя най-сетне реши да се възползва от него и успя да се свърже с клиента си от първия път. Той бе приятно изненадан от обаждането и веднага изрази задоволство от факта, че разследването вече е започнало.

— Бих искала да отида в къщата следващата седмица — каза маа Рамотсве. — Говорихте ли вече с баща си за това?

— Да, вече го направих — отговори човекът от правителството. — Казах му, че отивате да си починете. Казах му, че ви се отплащам, задето сте ми осигурили много гласове сред жените. Ще се грижат добре за вас.

Уточниха подробностите и маа Рамотсве получи указания как да стигне до фермата, която бе разположена на север от Пилане, край пътя за Франсистаун.

— Сигурен съм, че ще намерите доказателства за престъпление — каза човекът от правителството. — И тогава ще можем да спасим горкия ми брат.

Маа Рамотсве отговори уклончиво:

— Ще видим. Не мога да гарантирам нищо. Трябва да видя.

— Разбира се, маа — припряно рече човекът от правителството. — Имам пълно доверие в способността ви да откриете какво става. Знам, че ще успеете да намерите доказателства срещу тази зла жена. Нека само се надяваме, че ще стигнете навреме.

След разговора маа Рамотсве гледа известно време замислено стената срещу бюрото си. Току-що беше отписала цяла седмица от тефтера си, което означаваше, че всички други задачи от списъка ѝ се отлагат за неопределено време. Поне не се налагаше засега да се безпокои за сервиза, нито пък за евентуалните нови случаи, които биха били поверени на агенцията. Маа Макутси можеше да се справи с

всичко това, а ако в този момент лежеше под някоя кола, както често се случваше напоследък, помощниците щяха да вдигнат телефона — вече ги беше обучила.

Но какво да се прави с господин Дж. Л. Б. Матекони? Това бе наистина труден въпрос, по който засега не успя да направи нищо. Осъзнаваше, че трябва да действа бързо. Вече бе прочела книгата за депресията и сега се чувстваше по-спокойна пред лицето на загадъчните симптоми. Но винаги съществува опасност страдащият от тази болест да направи нещо необмислено — книгата изрично предупреждаваше за това — и тя се ужасяваше от мисълта, че господин Дж. Л. Б. Матекони би могъл да бъде тласнат към някоя крайност заради убедеността си, че е недостоеен за нея. Трябваше някак да го заведе при д-р Мофат, за да може лечението да започне. Но когато му каза, че трябва да отиде на лекар, той твърдо отказа. Ако опитахше пак, вероятно щеше да получи същия отговор.

Тя се запита дали нямаше начин да му дава лекарствата с хитрост. Не ѝ харесваше идеята да използва нечестни средства спрямо господин Дж. Л. Б. Матекони, но когато става дума за разума на някого, според нея всички средства бяха оправдани, за да му се помогне. Все едно че някой е отвлечен от зли хора и го държат в плен. Кой би се поколебал, разсъждаваше тя, да използва някоя хитрина, за да победи злото? Според нея това бе напълно в съгласие със стария морал на Ботсуана, а също и с всеки друг морал.

Почуди се дали да не скрие таблетките в храната му. Това щеше да свърши работа, ако тя присъстваше на всяко негово хранене, но не беше така. Той спря да идва в дома ѝ за вечеря и щеше да е много странно да нахлуе внезапно в къщата и му занесе ядене. А пък и той сигурно не ядеше много в това състояние — книгата предупреждаваше и за това — и май доста беше отслабнал напоследък. В такъв случай щеше да е невъзможно да му се дават лекарства, дори тя да решеше, че е редно това да се прави скришом.

Тя въздъхна. Не беше обичайно за нея да седи и гледа стената и за миг се запита дали и нея не я хваща депресия. Но тази мисъл отмина бързо — не можеше да става и дума да се разболява сега. Всичко разчиташе на нея — сервизът, агенцията, децата, господин Дж. Л. Б. Матекони, маа Макутси, да не споменаваме и роднините на маа Макутси в Бобононг. Просто не можеше да си позволи да се разболее.

Така че тя стана и оправи роклята си, а после се запъти към телефона в другата част на стаята и взе в ръка тефтерчето, където си записваше номерата. Потокване, Силвия, Главна домакиня, Фермата на сираците.

Когато маа Рамотсве стигна там, маа Потокване разговаряше с потенциална приемна родителка за своите сираци. Докато седеше в чакалнята, маа Рамотсве имаше възможност да наблюдава как дребен и блед на цвят гефон дебне една муха на тавана, точно над главата ѝ. И двамата висяха надолу с главата — гефонът разчиташе на миниатюрни смукателни възглавнички на всяко от крачетата си, мухата — на пипалата си. Внезапно гефонът се спусна напред, но бе твърде бавен за мухата, която се измъкна и се впусна в победна обиколка, а накрая се настани на перваза на прозореца.

Маа Рамотсве се захвана със списанията, пръснати по масата. Имаше брошура на правителството със снимки на високопоставените му членове. Тя разгледа лицата им — познаваше много от тях, а в един или два случая знаеше за тях повече, отколкото някой някога би публикувал в официално издание. Сред снимките беше и нейният познат от правителството, който се усмихваше уверено срещу фотоапарата, докато през цялото време отвътре го ядеше тревогата за малкия му брат и подозрението, че кроят заговор срещу живота му.

— Маа Рамотсве?

Маа Потокване бе изпроводи́ла кандидат-родителката и сега наблюдаваше маа Рамотсве.

— Съжалявам, че ви накарах да чакате, маа, но мисля, че успях да намеря дом за едно много трудно дете. Трябваше да се уверя, че тази жена е правилен избор.

Двете влязоха в кабинета на домакинята, където чиния с трохи свидетелстваше за последната порция плодов сладкиш.

— Дошла сте заради момчето ли? — попита маа Потокване. — Явно имате някаква идея.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Съжалявам, маа. Нямах време да помисля за това момче. Бях много заета с други неща.

Маа Потокване се усмихна.

— Вие винаги сте заета.

— Дойдох да ви помоля за услуга — каза маа Рамотсве.

— Аха — маа Потокване бе поласкана. — Обикновено аз моля за услуги. Този път е различно и това наистина ме радва.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони е болен — обясни маа Рамотсве.
— Мисля, че страда от болест, наречена депресия.

— Ох — прекъсна я маа Потокване, — знам всичко за нея. Не забравяйте, че съм била медицинска сестра. Прекарах цяла година в клиниката за душевноболни в Лобатсе. Виждала съм до какво може да доведе тази болест. Но в днешно време поне може да се лекува. Човек може да се оправи от депресия.

— И аз четох така — каза маа Рамотсве. — Но трябва да се пият лекарства. Господин Дж. Л. Б. Матекони не иска дори да отиде на лекар. Казва, че не бил болен.

— Това са глупости каза маа Потокване. Трябва веднага да отиде на лекар. Непременно му кажете.

— Опитах — отвърна маа Рамотсве. — Но той каза, че нищо му нямало. Трябва ми някой, който да успее да го заведе на лекар. Някой...

— Някой като мен? — прекъсна я маа Потокване.

— Да — призна маа Рамотсве. — Той винаги прави това, което го помолите. Няма да посмее да ви откаже.

— Но ще трябва да пие лекарствата — каза маа Потокване. — Няма да съм край него, за да следя за това.

— Ами — мислеше на глас маа Рамотсве, — ако го доведете тук, — бихте могли да се грижите за него. Можете да следите да си взема лекарствата и така да се оправи.

— Имате предвид да го доведе във фермата на сираците?

— Да — каза маа Рамотсве. — Да го вземете тук, докато се подобри.

Маа Потокване почука по бюрото с пръсти.

— А ако каже, че не иска да дойде?

— Няма да посмее да ви противоречи, маа — каза маа Рамотсве.
— Ще бъде твърде уплашен.

— О — възкликна маа Потокване, — толкова ли съм страшна?

— Донякъде — деликатно потвърди маа Рамотсве. — Но само за мъжете. Мъжете уважават домакините.

Маа Потокване размисли за момент и рече:

— Господин Дж. Л. Б. Матекони винаги е бил добър приятел на фермата. Много ни е помагал. Ще направя това за вас, маа. Кога трябва да отида да го видя?

— Днес — каза маа Рамотсве. — Заведете го при д-р Мофат. След това го доведете тук.

— Много добре — каза маа Потокване, вече въодушевена от задачата. — Ще отида да видя какви са тези работи. Да не иска да отиде на лекар! Ама че глупости! Ще уредя това вместо вас, маа. Имайте ми доверие.

Маа Потокване изпрати маа Рамотсве до колата ѝ.

— Нали няма да забравите за момчето, маа? — попита тя. — Ще помислите ли за него?

— Не се тревожете, маа — отвърна тя. — Вие снехте огромен товар от душата ми. Ще се опитам и аз да сторя същото за вас.

Докато д-р Мофат преглеждаше господин Дж. Л. Б. Матекони в кабинета си до верандата, маа Потокване пиеше чай в кухнята с госпожа Мофат. Жената на доктора, която беше библиотекарка, знаеше много неща и маа Потокване се консултираше с нея от време на време по различни въпроси.

Беше вечер и насекомите в кабинета на лекаря, които бяха успели да преминат през мрежите на прозорците, замаяно кръжаха около крушката на настолната лампа, хвърляха се срещу абажура и след това, опърлени от топлината, отлитаха назад с наранени криле. На бюрото имаше стетоскоп и апарат за измерване на кръвното налягане с гумена сфера, висяща от края му, а на стената висеше стара гравюра на мисията Куруман от средата на XIX век.

— Не съм ви виждал от известно време, раа — каза д-р Мофат. — Колата ми върви много добре.

Господин Дж. Л. Б. Матекони понечи да се усмихне, но усилието сякаш го изтощи.

— Не се... — гласът му замря. Д-р Мофат почака, но нищо повече не последва.

— Не се чувствате много добре ли?

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна.

— Много съм уморен. Не мога да спя.

— Това е много сериозно. Когато не можем да спим, винаги се чувстваме зле. — Докторът направи пауза. — Има ли нещо определено, което ви безпокои? Нещо, които ви тревожи?

Господин Дж. Л. Б. Матекони се замисли. Челюстите му се движеха, като че се опитваше да произнесе някакви невъзможни думи и най-накрая той проговори:

— Боя се, че някои лоши неща, които съм извършил преди време, ще излязат наяве. Това ще ме опозори. Ще започнат да хвърлят камъни по мене. Това ще бъде краят.

— А тези лоши неща — какви са те? Знаете, че можете да говорите за тях с мен и че аз няма да кажа на никого.

— Това са лоши неща, които извърших преди време. Много лоши неща. Не мога да говоря за тях с никого, дори и с вас.

— Това ли е всичко, което бихте искали да ми кажете за тях?

— Да.

Д-р Мофат се вгледа в господин Дж. Л. Б. Матекони. Забеляза, че копчетата на яката му са закопчани накриво, връзките на обувките му са изпокъсани, видя очите му, насълзени от постоянни терзания, и разбра.

— Ще ви дам лекарство, което да ви помогне да се почувствате по-добре — каза той. — Маа Потокване казва, че ще се грижи за вас, докато състоянието ви се подобри.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна безмълвно.

— Но ще ми обещаете, че ще си пиете хапчетата — продължи д-р Мофат. — Ще ми дадете ли дума, че ще го правите?

Господин Дж. Л. Б. Матекони, забил поглед в пода, не вдигна глава.

— Моята дума не струва нищо — промълви той.

— Болестта говори така — кротко каза д-р Мофат. — Вашата дума струва много.

Маа Потокване го отведе до колата и отвори вратата. После погледна д-р Мофат и жена му, които стояха край портата, и им помахаша. Те махнаха в отговор, преди да си влязат вкъщи. След това тя потегли обратно към фермата на сираците, като подмина „Тлоквенг роуд спийди моторс“, който ѝ бе на път. Пуст и изоставен в тъмнината,

сервизът не бе удостоен дори с един поглед от собственика и създателя му, докато минаваха край него.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

СЕМЕЙНИ РАБОТИ

Тя тръгна рано сутринта по хлад, макар че пътуването нямаше да отнеме повече от час. Роуз бе приготвила закуска, която изядоха заедно с децата, седнали на верандата на къщата на „Зебра драйв“. Утринта беше спокойна — преди седем, когато повечето хора отиваха на работа, по този път не минаваше почти никой. Няколко души минаха покрай тях — един висок мъж в износени панталони, който ядеше печена царевица, една жена, която беше привързала бебе на гърба си с един шал, а бебето клюмаше глава в съня си. Едно от кльошавите, недохранени съседски кучета с жълтеникава козина се промъкна край тях, заето с някакви свои тайнствени кучешки работи. Маа Рамотсве понасяше кучета, но изпитваше силна антипатия към лошо миришещите жълти твари, които живееха в съседство. Техният вой през нощта ѝ пречеше, а те виеха постоянно — срещу сенките, срещу луната, срещу поривите на вятъра — и тя бе убедена, че именно те прогонваха от градината ѝ птиците, които толкова обичаше. Изглежда всяка от къщите, с изключение на нейната, имаше своя дял кучешка популация и понякога животните се отърсваха от принудата на лоялността, преодоляваха взаимната враждебност и хукваха по улицата в глутница, преследвайки коли и плашейки велосипедисти.

Маа Рамотсве наля на себе си и на Мотолели ройбос; Пусо отказваше да свикне с чая и получи чаша топло мляко, в която маа Рамотсве сипа две пълни лъжици захар. Той обичаше сладко, може би в резултат на храненето със сладки неща, докато сестра му се бе грижила за прехраната му в оня двор на север, във Франсистаун. Трябваше да се опита да го приучи към по-здравословна храна, но такава промяна изискваше време. Роуз бе направила овесена каша и сега тя стоеше на масата, насипана в купички, тъмна меласа украсяваше повърхността им, а в отделна чиния имаше нарязана папая. Това е наистина пълноценна закуска за едно дете, помисли маа Рамотсве. Какво ли щяха да ядат тия деца, ако бяха останали при

племето си, запита се тя. Онези хора живееха от нищо — от корени, изровени от земята, ларви, яйца на птици, — но пък ги биваше да ловуват, както никой друг, и си набавяха месо от щрауси и антилопи, неща, които хората в градовете рядко можеха да си позволят.

Тя си спомни как веднъж, като пътуваше на север, спря край пътя да се наслади на чаша чай. Мястото беше отбивка край шосето и избеляла табела съобщаваше, че точно там се пресича Тропика на рака. Тя мислеше, че е съвсем сама, и много се изненада, когато иззад едно дърво се показва един базарва, или бушмен, както ги наричаха преди. Той бе облечен в кожена препаска и носеше кожена торба. Приблужи я, като издаваше странното свиркане, характерно за неговия език. За момент тя се изплаши — наистина, беше два пъти по-едра от него, но пък тези хора имаха стрели, отрова и бяха пъргави по природата.

Тя несигурно се изправи на крака, готова да зареже термоса и да потърси закрилата на белия микробус, ала той просто посочи към устата си с няма молба. Маа Рамотсве реши, че разбира, и му подаде чашата си, но в отговор той показва, че търси нещо за ядене, а не за пиене. Маа Рамотсве носеше само два-три сандвича с яйца, които той грабна лакомо и веднага ги захапа. Като се наяде, облиза пръсти и се обърна да си ходи. Тя го гледаше как изчезва сред храсталаците, сливайки се с тях толкова естествено, все едно бе диво животно. Зачуди се какво ли си е помислил за яйчените сандвичи, дали те са му се сторили по-вкусни от това, което му предлагаше Калахари, с нейните грудки и гризачи.

Към този свят бяха принадлежали и децата, но нямаше връщане назад. Това бе начин на живот, към който не можеш да се върнеш, понеже това, което някога си приемал за даденост, ще ти се стори непосилно сега, когато вече нямаш необходимите умения. Мястото им бе при Роуз, при маа Рамотсве, в къщата на „Зебра драйв“.

— Ще отсъствам четири — пет дни — каза им тя на закуска — Роуз ще се грижи за вас. Всичко ще бъде наред.

— Чудесно, маа — отвърна Мотолели. — Аз ще ѝ помагам.

Маа Рамотсве ѝ се усмихна окуражително. Тя беше отгледала братчето си и явно бе в характера ѝ да помага на по-малките. От нея ще стане чудесна майка, като му дойде времето, помисли си тя, но после се върна към действителността. Можеше ли тя да стане майка, след като беше в инвалидна количка? Сигурно е невъзможно да родиш

дете, ако не можеш да ходиш, предположи маа Рамотсве, а дори и да е възможно, надали някой мъж би поискал жена в инвалидна количка за съпруга. Това не беше честно, но човек не бива да се отвърща от лицето на истината. За това момиче винаги щеше да бъде по-трудно, винаги. Естествено, нямаше да липсват и добри мъже, които да мислят, че такова нещо няма значение и да поискат да се оженят за нея заради чудесния ѝ смел характер, но такива мъже се срещаха толкова рядко, че маа Рамотсве бе затруднена да изброи повече от няколко. А може би не бе права? Да вземем господин Дж. Л. Б. Матекони, който бе наистина много добър човек, въпреки че в момента се държеше малко странно, или пък епископа, или починалия вече сър Серетсе Кхама, държавник и върховен вожд. Д-р Мериуедър, който ръководеше шотландската болница в Молепололе, също бе добър мъж. Имаше и други, които не бяха толкова известни, даде си сметка маа Рамотсве. Господин Потолани, който помагаше на бедняците и раздаде голяма част от парите, които спечели от магазините си, или пък мъжът, който ѝ поправи покрива и колелото на Роуз без пари, след като видя, че имат нужда от ремонт. Всъщност добри мъже имате много и вероятно и за Мотолели щеше да се намери някой, когато му дойдеше времето. Не беше невъзможно.

Естествено, само в случай че тя искаше да има съпруг. Беше напълно възможно да си щастлив, без да си женен — или поне донякъде щастлив. Тя самата бе щастлива да бъде сама, макар че, като се вземеше предвид всичко, май все пак бе по-добре да има съпруг. Чакаше с нетърпение деня, когато щеше да може да се увери, че господин Дж. Л. Б. Матекони се храни както трябва. Както и деня, когато при някой шум нощем — а нощни шумове не липсваха в днешно време — господин Дж. Л. Б. Матекони ще е този, който отива да провери какво става. Нуждаем се от още някой в този живот, реши маа Рамотсве, от човек, когото можем да превърнем в наше божество на земята, както се казва в старата поговорка. Дали ще бъде съпруг, дете, родител, или пък някой друг, ние се нуждаем от някой, който да осмисли живота ни. Тя винаги бе имала баща си, покойния Обед Рамотсве, миньор, собственик на добитък и благороден човек. За нея беше удоволствие да се грижи за него, докато бе жив, а сега с радост вършеше едно или друго в негова памет. Но това не можеше да осмисли изцяло съществуването ѝ.

Според някои за всички тия неща на човек не му трябва непременно да се жени. Те са прави донякъде. Няма нужда да си женен, за да си имаш някого в този живот, но пък така нямаш гаранция, че това ще е за постоянно. Не че бракът сам по себе си бе гаранция, но поне и двамата обявяваха, че искат да се съединят навеки. Дори и да се окажеше невярно, все пак поне опитваха. Маа Рамотсве нямаше време да спори с онези, които осъждаха брака. В старо време той беше капан за жените, понеже даваше на мъжете повечето права, а на жените — задълженията. Така беше при племенните съюзи, макар че с възрастта, и особено ако раждаха синове, жените ставаха уважавани и авторитетът им растеше. Маа Рамотсве не подкрепяше такъв тип брак. Според нея модерното понятие за брак — съюз на равни — правеше нещата за една жена съвсем различни. Жените направиха голяма грешка, смяташе тя, като позволиха да бъдат въвлечени в разрушаването на вярата в брака. Някои жени помислиха, че така ще се освободят от тиранията на мъжа, и донякъде това се бе оказало вярно, но също така бе дало чудесна възможност на мъжете да се държат егоистично. Ако си мъж и ти кажат, че можеш да бъдеш с една жена, докато тя ти омръзне, а след това лесно можеш да се прехвърлиш на някоя по-млада, като никой не те осъжда за това поведение — нали това не е изневеря, така че не вършиш нищо лошо, — нима това няма да те устройва напълно?

— Кой понася цялото страдание в днешно време? — с този въпрос маа Рамотсве се обърна към маа Макутси един ден, докато седяха в офиса и чакаха да се появи клиент. — Не са ли жените, които биват изоставяни от мъжете си заради по-млади от тях? Не се ли случва точно това? Мъжът става на четиридесет и пет и решава, че стига толкова. И отива при някоя по-млада жена.

— Права сте, маа — каза маа Макутси. — В Ботсуана страдат жените, не мъжете. Мъжете са си много добре. Виждала съм го с очите си. Виждала съм го в Ботсуанския колеж за секретарки.

Маа Рамотсве зачака да чуе подробности.

— В колежа имаше много хубави момичета — продължи маа Макутси. — Най-вече тези, които не се справяха добре с материала. Изкарваха на изпитите петдесет процента или съвсем малко повече. Излизаха по три-четири вечери на седмица и много от тях се срещаха с по-възрастни мъже с пари и хубави коли. Въобще не ги беше грижа, че

тия мъже са женени. Излизаха с тях и ходеха да танцуват по баровете. И какво, мислите, че ставаше после, маа?

Маа Рамотсве поклати глава:

— Мога да си представя.

Маа Макутси свали очилата и ги избърса в блузата си.

— Караха мъжете да изоставят жените си. Мъжете казваха, че това е добра идея и ги напускаха. Така че останаха много нещастни жени, които няма да могат да си намерят Друг мъж, понеже мъжете се заглеждат само по нагласени момичета и не искат възрастни жени. Такива работи ставаха, маа, и даже мога да ви дам списък с имена. Цял списък.

— Няма нужда — каза маа Рамотсве. — И аз имам един много дълъг списък с нещастни жени. Много дълъг.

— А колко нещастни мъже познавате? — не спираше маа Макутси. — Колко мъже познавате да си седят вкъщи и да мислят какво да направят, след като жена им ги е изоставила заради някой по-млад мъж? Колко, маа?

— Нито един — каза маа Рамотсве. — Нито един.

— Именно — рече маа Макутси, — жените бяха подведени. Подведоха ни, маа. А ние влязохме в капана като добичета.

Децата се отправиха към училището, а маа Рамотсве опакова багажа си в малкия кафяв куфар и тръгна да излиза от града, покрай пивоварните и новопостроените фабрики, новите евтини предградия, с техните редици бараки от сиви тухли, през жп линията от Франсистаун за Булавайо, докато стигна шосето, което щеше да я отведе към мястото, за което се бе запътила, и неговите проблеми. Дъждовният сезон тъкмо бе започнал и изгорелите кафяви полета започваха да зеленеят — а никнещата трева бе добре дошла за добитъка и за скитащите стада кози. Белият микробус нямаше радио — или поне не такова, което да работи, — но маа Рамотсве знаеше песни, които можеше да изпее, и наистина запя на отворен прозорец, като поемаше хладния утринен въздух с пълни гърди, а подплашени от звука на гласа ѝ от скривалищата си край пътя излитаха птици с искряща перушина. Над нея, безкрайно празно, бе небето, това най-бледосиньо небе от всички бледосини небеса.

Тя не харесваше мисията си най-вече защото това, което бе на път да направи, представляваше нарушаване на основните правила на гостоприемството. Човек не отива на гости в някоя къща под прикритие, а тя точно това се канеше да направи. Наистина, щеше да бъде гост на бащата и майката, но дори и те не знаеха истинската цел на посещението ѝ. Щяха да я приемат като човек, на когото синът им дължи услуга, а тя всъщност бе шпионка. Вярно, щеше да шпионира в името на справедлива кауза, но това не променяше факта, че целта ѝ бе да проникне в семейството и да открие тайните му.

Докато пътуваше в белия микробус, маа Рамотсве реши да отхвърли всякакво двоумение. Добре обосновани доводи можеха да се приведат в полза и на двете страни. Тя обаче трябваше да избере едната, защото като се вземеше предвид всичко, беше по-добре да се извърши измама, но да се попречи да бъде погубен един живот. Всякакви съмнения трябваше да се оставят настрана, а целта да се преследва от все сърце. Няма смисъл да се тормозиш за решението, което си взел, и да се чудиш дали е било правилно. Пък и скрупулите само могат да попречат на убедителната игра и измамата да се разкрие. Все едно някой актьор да постави под въпрос ролята си наред с представлението.

Тя подмина някакъв човек, караш каруца, теглена от муле, и му махна. Той пусна с една ръка поводите и ѝ махна в отговор, същото направиха и спътниците му — две възрастни жени, една по-млада и едно дете. Сигурно отиват на село, помисли маа Рамотсве. Като че ли малко късно — би трябвало да се захванат с оранта в самото начало на дъждовния период, но даже и сега биха могли да засеят навреме и да имат царевица, пълпеша и боб, като дойде време за прибиране на реколтата. Върху каруцата имаше няколко чувала, в които сигурно бяха скътани семената, както и продуктите, с които семейството щеше да се храни, докато са на нивата. Жените щяха да правят овесена каша и ако имаха късмет, момчетата можеше да уловят нещо за тенджерата — от някоя токачка например би станала чудесна яхния за цялото семейство.

Маа Рамотсве гледаше в задното огледало как семейството се отдалечава, как се смалява — все едно че се връщаха в миналото. Някой ден хората щяха да престанат да вършат това — нямаше да отиват на село за сеитбата, а щяха да си купуват храната от магазина, както правят хората в градовете. Ала каква голяма загуба щеше да бъде

това за страната — какво приятелство, солидарност, каква любов към земята щяха да си отидат, когато станеше това. Тя беше ходила на село като малка с лелите си и бе живяла там, докато момчетата биваха изпращани по пасищата, където с месеци живееха в пълно уединение, надзиравани само от неколцина възрастни мъже. Тя обичаше това време и никога не бе скучала. Метяха дворовете и плетяха трева, плевяха лехите с пъпеши и си разказваха дълги истории за неща, които никога не са били, но биха могли да бъдат — в някоя друга Ботсуана може би, някъде другаде.

А после, когато заваляваше, те трепереха в колибите, слушаха гръмотевиците и усещаха мириса на мълнията, когато наближи — парливия мирис на изгорял въздух. Когато дъждовете стихваха, излизаха навън и дебнеха летящите мравки, които излизат от дупките си във влажната земя и които можеш да хванеш тъкмо преди да литнат или да ги сграбчиш във въздуха, преди да изчезнат, и да ги изядеш веднага — заради вкуса им на масло.

Тя подмина Пилане и хвърли поглед към пътя вдясно, който се отклоняваше за Мочуди. Бе живяла добре там — и добре, и зле. Добре, защото беше мястото на нейното моминство, зле — защото точно там, недалече от това отклонение, беше мястото, където пътят пресичаше железопътната линия и където майка ѝ загинала в онази ужасна вечер, когато я прегазил влакът. И макар по онова време тя да е била още бебе, маа Рамотсве така и не се освободи от тази сянка през целия си живот — сянката на майката, която не помнеше.

Вече наближаваше целта си. Беше получила подробни указания и ето че намери портата в оградата за добитъка точно където очакваше. Тя отби от пътя и слезе, за да я отвори. След това тръгна по черния път, който водеше на запад, към малка група къщи, закътани сред храсталаците, край които се извисяваше кулата на метална вятърна мелница. Това е богатата ферма, помисли маа Рамотсве, и почувства моментна завист. Обед Рамотсве щеше страшно да хареса такова място; въпреки че бе постигнал много, отглеждайки добитък, не беше забогатял достатъчно, за да се сдобие с ферма от такъв калибър. Това бяха поне шест хиляди акра, а може би и повече.

Главната сграда в двора на фермата беше голяма къща с много пристройки, с червен ламаринен покрив, обградена от всички страни от сенчести веранди. Това бе първоначалната фермерска къща и към

нея през годините бяха добавяни други сгради, две, от които представляваха самостоятелни къщи. От двете страни голямата къща бе оградена от буйни бугенвиллии, а отзад и от едната ѝ страна растяха дървета папая. Явно се бяха опитали да създадат колкото може по-голяма сянка, тъй като съвсем близо на запад почти виждаше с просто око началото на Калахари. Но тук все още се намираще вода и достатъчно трева и храсти за добитъка. И наистина, не толкова далече на изток започваше Лимпопо, която, макар и да не се напълваше много на място, все пак прииждаше през дъждовния сезон.

До една от външните постройки имаше камион и маа Рамотсве реши да паркира своя бял микробус край него. Имаше едно съблазнително място под сянката на едно от най-големите дървета, но щеше да е невъзпитано от нейна страна да избере него, тъй като то вероятно бе мястото за паркиране на някой от възрастните членове на семейството.

Маа Рамотсве остави куфара си на седалката до шофьорското място и се насочи към портата, която служеше за вход към предния двор на главната къща. Тя извика — щеше да е грубо да се вмъкне без покана. Никой не отговори и тя извика повторно. Този път една врата се отвори и от нея излезе жена на средна възраст, която бършеше ръцете си от престилката. Тя поздрави любезно маа Рамотсве и я покани да влезе.

— Тя ви очаква — каза жената. — Аз съм главната прислужница тук. Грижа се за старата жена. Тя ви очаква.

Под стрехите на верандата беше хладно, а още по-хладно бе в полутъмната вътрешност на къщата. Минаха няколко секунди, докато очите на маа Рамотсве се приспособят към промяната в осветлението, така че отначало всичко представляваше по-скоро сенки, отколкото форми, но после тя успя да различи стол, на който седеше стара жена, а до нея и маса, върху която имаше кана с вода и чайник.

Те размениха поздрави и маа Рамотсве направи реверанс на възрастната дама. Това поласка домакията, която реши, че има пред себе си жена, познаваща старите обичаи, не като дръзките модерни жени от Габороне, които си въобразяваха, че знаят всичко, и не зачитаха възрастните. Виж ги тях! Смятаха се за много умни, мислеха се за кой знае какви, вършеха работата на мъжете и се държаха като

кучки. Тук обаче не търпяха такива неща — в тази къща все още зачитаха старите обичаи.

— Много мило да ме приемете у вас, маа. Вашият син също е много любезен човек.

Старата жена се усмихна.

— Но, маа, това е в реда на нещата. Съжалявам, че имате проблеми. Но всички проблеми, които изглеждат големи и преголеми в града, стават дребни, когато човек дойде на място като това. Какво има значение тук? Дъждът. Тревата за добитъка. Никое от нещата, които терзаят хората в градовете, не означава нещо, когато човек дойде тук. Ще видите.

— Това е едно хубаво място — каза маа Рамотсве. — Много е спокойно.

Старата жена погледна замислено.

— Да, спокойно е. Винаги е било спокойно и не бих искала това да се промени. — Тя наля чаша вода и я подаде на маа Рамотсве. — Пийнете, маа. Сигурно сте много жадна след пътуването.

Маа Рамотсве пое чашата, благодари и я поднесе към устните си. Докато правеше това, старата жена я наблюдаваше съсредоточено.

— Откъде сте, маа? — попита тя. — Винаги ли сте живели в Габороне?

Въпросът не изненада маа Рамотсве. Това беше учтив начин да се разбере към кои принадлежеше. В Ботсуана имаше осем големи племена — и още няколко по-малки — и макар че младите не мислеха, че тези неща са важни, за по-старото поколение те означаваха много. За жената пред нея, която имаше високо положение в племенната йерархия, бе съвсем естествено да се интересува от тези неща.

— Аз съм от Мочуди — каза тя. — Там съм родена.

Старата жена видимо си отдъхна.

— О, значи сте кгатла, като нас. В кой двор живяхте там?

Докато маа Рамотсве обясняваше произхода си, старата жена кимаше. Да, познавала този вожд и братовчед му, който се оженил за сестрата на братовата си жена. Да, май била срещала Обед Рамотсве преди много време; после, ровейки из паметта си, тя внезапно попита:

— Майка ви е покойница, нали? Жената, която бе прегазена от влак, докато детето ѝ беше още бебе.

Маа Рамотсве остана леко изненадана, но не, а изумена, че тя знаеше това. Съществуваха хора, които си поставяха за цел да помнят историята на общността и явно тя беше от тях. В днешно време май ги наричаха пазители на устната памет, но всъщност това бяха стари жени, които помнеха нещата, които ги интересуваха най-много — сватбите, смъртните случаи, ражданията. Старите мъже пък знаеха всичко за добитъка.

Докато разговаряха, старата жена постепенно и умело измъкваше от маа Рамотсве историята на живота ѝ. Тя ѝ разказа за Ноте Мокоти и възрастната жена поклати глава в знак на съчувствие, но каза, че има много такива мъже и че жените трябва да внимават.

— Мъжът ми бе избран от семейството ми — обясни тя. — Те започнаха сватосването, макар че нямаше да настояват, ако бях казала, че не го харесвам. Но те направиха избора и знаеха какъв мъж ще бъде добър за мен. И се оказаха прави. Имам чудесен съпруг, когото успях да даря с трима сина. Единият се интересува от броенето на добитък, което му е хоби — той е много умен по свой начин. Другия го познавате, маа, той е на висок пост в правителството; има още един, който живее тук. Той е много добър стопанин и печели награди с биковете си. Всички са чудесни мъже. Гордея се с тях.

— А бяхте ли щастлива, маа? — попита маа Рамотсве. — Бихте ли си сменили живота, ако някой дойде и каже: ето лекарство, с което можеш да си смениш живота. Бихте ли го направили?

— Никога — каза старата жена. — Никога. Никога. Бог ми даде всичко, което човек може да иска. Добър съпруг. Трима здрави синове. Здрави крака, които дори и днес ме носят по десетина километра. А погледнете тук: всичките ми зъби още са на мястото си. На седемдесет и шест години съм и нямам паднал зъб. Същото е и при съпруга ми. Ще имаме зъби, докато станем на по сто години. А може би и след това.

— Вие сте късметлийка — каза маа Рамотсве. — Във всичко ви е провървяло.

— Почти във всичко — отговори старата жена.

Маа Рамотсве почака. Щеше ли тя да добави нещо? Може би щеше да сподели нещо, което е видяла да прави снаха ѝ. Може би я беше забелязала как приготвя отровата или пък просто бе дочула нещо? Всичко, което старата каза обаче, беше:

— Когато е дъждовно или влажно, ръцете почват да ме болят. Тук и тук. По два-три месеца ме болят и това ми пречи да шия. Опитвах всякакви лекарства, но нищо не помага. Та си мисля, че ако това е всичко, което Бог ми е пратил като изпитание в този живот, значи имам голям късмет.

Повикаха прислужницата, която беше посрещнала маа Рамотсве, за да я отведе в стаята в задната част на къщата, определена за нея. Тя беше просто обзаведена, покривката на леглото бе съшита от различни парчета плат, а на стената в рамка висеше снимка на хълмовете край Мочуди. Имаше маса с плетена на една кука покривка и малък дрешник.

— Няма завеса на прозореца — каза ѝ прислужницата. — Но и без това никой не минава край него и тук ще бъдете на спокойствие, маа.

Тя остави маа Рамотсве да разопакова дрехите си. Обядът се сервираше в дванадесет часа, поясни тя още, а дотогава щяло да ѝ се наложи да се развлича сама.

— Тук няма какво да се прави — каза прислужницата и тъжно добави: — Виждате, не е Габороне.

Тя тръгна към вратата, но маа Рамотсве не прекрати разговора. Опитът я бе научил, че най-добрият начин да накараш някого да говори, беше да го насърчиш да приказва за себе си. Тя усещаше, че тази прислужница имаше собствено мнение, явно не бе глупава жена, а при това говореше съвсем правилно сетсуана.

— Кой още живее тук, маа? — попита тя. — Има ли и други членове на семейството?

— Да — каза прислужницата. — Има и други. Синът им е тук с жена си. Те имат трима сина. Единият няма много акъл и по цял ден брои добитък. Той е постоянно на пасището и въобще не се появява тук. Като малко дете е и затова прекарва времето си с пастирчетата навън. Те се държат към него като към един от тях, нищо, че е голям мъж. Това е първият. Има друг в Габороне — много важен човек — и още един тук. Това са синовете.

— Вие какво мислите за тях, маа?

Това бе пряк въпрос, може би зададен преждевременно, което криеше риск — жената можеше да стане подозрителна към такава проява на любопитство. Но това не се случи — вместо това тя приседна на леглото.

— Да ви кажа правичката, маа — започна тя, — синът, дето е на пасището, е много тъжен човек. Но трябва да чуете как майка му говори за него. Казва, че бил умен. Умен ли?! Той си е останал малко дете, маа. Не е негова вината, но си е такъв. Пасището е най-доброто място за него, ама да приказват, че бил умен... Това си е просто лъжа, маа. Все едно да кажеш, че вали дъжд през сухия сезон. Никакъв дъжд не вали.

— Наистина, не вали — каза маа Рамотсве.

Без да обърне внимание на думите ѝ, прислужницата продължи:

— Ами онзи в Габороне... Когато си идва, винаги създава неприятности. Пита какво ли не. Пъха си носа навсякъде. Даже хока баща си, можете ли да си представите?! Но после майка му се развиква и го слага на мястото му. Може и да е важна клечка в Габороне, но тук е просто един от синовете и не може да крещи на възрастните.

Маа Рамотсве бе доволна. Точно такива прислужници обичаше да разпитва.

— Имате право, маа — намеси се тя. Твърде много хора в днешно време крещят на другите. Крещят ли, крещят. И човек трябва да ги слуша през цялото време. А той защо вика според вас? Да не би да е, за да си прочисти гласа?

Прислужницата се разсмя.

— Той наистина има силен глас, вторият им син. Но не — вика, защото тука било ставало нещо нередно. Работата не се била вършела, както трябва. И още вика... — Тя сниши глас. — Вика, че жената на брат му е лоша жена. Казва го на баща си, ама с много думи. Чух го. Хората си мислят, че слугите не чуват, но ние също имаме уши. Чух го да го казва. Говори лоши неща за нея.

Маа Рамотсве повдигна вежди.

— Лоши неща ли?

— Казва, че била спяла с други мъже. Казва, че като се роди първородното им дете, няма да е от това семейство. Разправя, че синовете им ще бъдат от други мъже и че във фермата ще влезе чужда кръв. Такива работи разправя.

Маа Рамотсве се умълча. Тя гледаше през прозореца — точно до него бугенвилия хвърляше морава сянка. Зад нея бяха короните на акациите, които се простираха чак до ниските хълмове на хоризонта — самотна земя в началото на пустошта.

— А вие как мислите, маа, дали това е вярно? Има ли истина в това, дето го разправя за тази жена?

Прислужницата направи гримаса.

— Истина ли, маа? Истина ли? Този мъж не знае какво е истина. Разбира се, че не е вярно. Тя е добра жена. Братовчедка е на братовчед на майка ми. Цялото им семейство, всичките до един, са християни. Четат Библията и следват Божието слово. Не спят с чужди мъже. Това е истината.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

АРБИТЪРЪТ НА КРАСОТАТА

В този ден маа Макутси, изпълняваща длъжността управител на „Глоквенг роуд спийди моторс“ и помощник-детектив в „Дамска детективска агенция №1“, отиде на работа с известен трепет. Въпреки че обичаше да поема отговорност и двете последни повишения я бяха зарадвали истински, все пак винаги досега маа Рамотсве беше наоколо и тя можеше да се обърне за помощ към нея, ако проблемът не се окажеше по силите ѝ. Сега, когато тя бе далече, маа Макутси осъзна, че отговорността за двете фирми и двамата работници тежи изцяло върху нея. Макар маа Рамотсве да бе планирала да прекара не повече от четири-пет дни във фермата, това време напълно стигаше нещата да се объркат и тъй като маа Рамотсве не можеше да бъде намерена по телефона, на маа Макутси щеше да ѝ се наложи да се справя самостоятелно. Що се отнася до гаража, тя знаеше, че сега за господин Дж. Л. Б. Матекони се грижат във фермата на сираците, тоест не можеше да му се обаждат, докато не се пооправи. Почивка и пълно откъсване от тревогите в работата — това беше посъветвал докторът — и маа Потокване, която не бе свикнала да противоречи на лекари, щеше ревностно да брани пациента.

Тайно в себе си маа Макутси се надяваше нито един клиент да не се появи в агенцията, докато маа Рамотсве не се завърне. Не защото не искаше да работи по някой случай — точно обратното, — а защото не желаше да бъде изцяло и единствено отговорна за него. Но както винаги става, клиент се появи, а — което бе още по-лошо — заедно с него се появи и проблем, който изискваше незабавни действия.

Маа Макутси седеше зад бюрото на господин Дж. Л. Б. Матекони и подготвяше фактури от името на сервиза, когато един от чираците надникна през вратата.

— Някакъв много издокаран мъж иска да ви види, маа — обяви той, като си бършеше ръцете в омасления комбинезон. — Отворих му да влезе в агенцията и му казах да изчака.

Маа Макутси се намръщи на помощника.

— Издокаран ли?

— Носи скъп костюм — отговори той. — Нали разбирате. Хубавец, като мене, ама не съвсем. С лъснати обувки. Много елегантен мъж. Внимавайте, маа. Мъже като него винаги се опитват да завъртят главите на дами като вас. Само гледайте.

— Престани да си бършеш ръцете в комбинезона — сопна се маа Макутси, докато ставаше от стола. — Ние плащаме за пералня, а не ти. Даваме ви памучни парцали за тая цел. Тия парцали са за това. Господин Дж. Л. Б. Матекони не ви ли го е казвал?

— Сигурно е казвал — отвърна помощникът. — А може и да не е. То шефът едно ли ни е казвал досега, та да помним всичко...

Маа Макутси профуча край него, като си мислеше, че двете момчета са просто невъзможни, но поне се бяха оказали по-усърдни работници от очакваното. Може би господин Дж. Л. Б. Матекони е бил твърде мек с тях преди — той беше толкова мил човек и не беше в характера му да критикува прекомерно хората. Затова пък определено беше в нейния характер. Бе завършила Ботсуанския колеж за секретарки, а учителите в колежа бяха повтаряли неведнъж: „Не се страхувайте да критикувате — конструктивно, разбира се — както своя собствен начин на работа, така и, ако е необходимо, начина на работа на другите.“ Е, маа Макутси критикуваше и това вече бе дало плод. Сервизът вървеше добре и работата се увеличаваше с всеки изминал ден.

Тя поспря пред вратата на агенцията, точно на ъгъла на сградата, и погледна колата, паркирана под едно дърво зад нея. Онзи човек — издокараният мъж, както го описа чиракът — определено караше хубава кола. За миг тя плъзна поглед по заобления силует на автомобила и двете антени, предна и задна. Защо му бяха на човек толкова много антени? И без това не можеш да слушаш повече от една радиостанция, нито пък да водиш повече от един телефонен разговор, докато караш. Но каквото да бе обяснението, те несъмнено допринасяха за излъчването на блясък и важност, което имаше колата.

Тя бутна вратата. Настанил се в креслото срещу бюрото на маа Рамотсве, кръстосал крака в елегантно-отпусната поза, седеше господи Моемеди Пулани, по прякор Двете попадения. Всеки читател на „Ботсуана дейли нюз“ би го разпознал веднага, тъй като

привлекателното му и самоуверено лице често се мяркаше по страниците на вестника. Първата мисъл на маа Макутси беше, че чиракът е бил длъжен да го познае, и тя се ядоса, че не го е направил, но мигом си даде сметка, че той се обучаваше за автомонтьор, а не за детектив, а пък и не беше виждала чираците да четат каквито и да било вестници, прекарваха много време, прелиствайки възхитено някакво южноафриканско списание за мотоциклети, а също и издание на име „Страхотни момичета“, което се опитваха да крият от маа Макутси всеки път, щом ги завареше да го разглеждат през обедната почивка. Така че нямаше причина да знаят за господин Пулани, неговата модна империя и добре известния му принос за местните благотворителни организации.

Щом я видя да влиза, господин Пулани веднага стана и любезно поздрави. Те се здрависаха и маа Макутси заобиколи бюрото, за да седне на стола на маа Рамотсве.

— Радвам се, че ще можете да ме приемете без предварителна уговорка, маа Рамотсве — каза господин Пулани, като извади сребърна табакера от горното си джобче.

— Аз не съм маа Рамотсве, раа — отвърна тя, като отказа предложената ѝ цигара. — Аз съм заместник-управителката на агенцията. — Тя направи пауза. Това последното не беше съвсем вярно, всъщност изобщо не беше вярно. Но тя наистина я управляваше в отсъствието на маа Рамотсве — значи, твърдението бе донякъде оправдано.

— Значи така... — каза господин Пулани, докато палеше цигарата си с голяма позлатена запалка. — Но аз бих искал да говоря лично с маа Рамотсве, ако е възможно.

Облак дим достигна маа Макутси и тя се дръпна назад.

— Съжалявам — каза тя. — В следващите няколко дни това не е възможно. Маа Рамотсве разследва много важен случай извън страната. — Тя отново спря. Беше преувеличила толкова лесно, без да се замисли нито за миг. Звучеше много по-сериозно маа Рамотсве да е в чужбина — това придаваше международен авторитет на агенцията, — но въпреки това не биваше да го казва.

— Разбирам — каза господин Пулани. В такъв случай, маа, налага се да говоря с вас.

— Слушам ви, раа.

Господин Пулани се облегна на стола.

— Въпросът е много спешен. Ще можете ли да го проучите още днес?

Маа Макутси успя да поеме дълбоко въздух, преди да бъде обвита от следващия облак дим.

— На ваше разположение сме — каза тя. — Естествено, спешните разследвания са по-скъпи, раа, сигурно разбирате това.

Той пренебрегна предупреждението.

— Цената не е проблем. На карта е заложено бъдещето на конкурса „Мис Красота и Почтеност“.

Той направи пауза, за да се почувства сериозността на думите му. Маа Макутси реши, че е длъжна да не го разочарова:

— О, това наистина е много сериозен въпрос.

Господин Пулани кимна.

— Така е, маа. И разполагаме с три дни, за да решим проблема. Само с три дни.

— Разкажете ми за това, раа. Готова съм да ви изслушам.

— Въпросът има интересна предистория, маа — започна да обяснява господин Пулани. — Тя започва преди много, много време. Всъщност началото ѝ е в Райската градина, когато Господ сътворил Адам и Ева. Помнете, че Ева съблазнява Адам с красотата си. И оттогава всички жени продължават да бъдат красиви в очите на мъжете и до днес.

Мъжете на Ботсуана също харесват хубавите жени. Те винаги се заглеждат по тях, дори когато остареят, и вечно обсъждат коя жена е красива, а коя е по-красива от нея и т.н., и т.н.

— По същия начин обсъждат и добитъка — прекъсна го маа Макутси. — Приказват коя крава е добра, а коя — не толкова. Добитък, жени — за мъжете е все едно.

Господин Пулани ѝ хвърли кос поглед.

— Може би. Сигурно на нещата може да се погледне и по този начин. Вероятно. — Той направи кратка пауза, преди да продължи. — Както и да е, тъкмо този интерес на мъжете към хубавите жени прави конкурсите за красота толкова популярни тук, в Ботсуана. Харесва ни да откриваме най-красивите жени на страната и да им даваме титли и награди. За мъжете това е много значим начин на развлечение. Аз съм един такъв мъж, маа. Не съм спирал да се занимавам с подобни

състезания през последните петнайсет години. Вероятно съм ключовата фигура във всичко, свързано с красотата, при тези конкурси.

— Виждала съм снимката ви във вестниците, раа — каза маа Макутси. — Виждала съм ви как раздавате награди.

Господин Пулани кимна.

— Преди пет години започнах да организирам конкурс „Мис Блясък“ на Ботсуана и сега той е номер едно. Момичето, която печели състезанието, винаги стига до конкурса „Мис Ботсуана“, а понякога и до конкурса „Мис Вселена“. Працали сме момичета в Ню Йорк и Палм Спрингс и те са получавали високи оценки за красотата си. Някои твърдят, че те са най-добрата ни стока за износ след диамантите.

— И след добитъка — добави маа Макутси.

— Да, и след добитъка — съгласи се господин Пулани. — Но има хора, които постоянно ни критикуват. Пишат по вестниците, че е неправилно да поощряваме жените да се издокарват и да дефилират пред много мъже. Разправят, че това насаждало неправилна представа за истинските ценности. Пфу! Истински ценности! Хората, които пишат подобни писма, просто завиждат. Завиждат на красотата на тези момичета. Знаят, че никога няма да могат да се явят на такова състезание. Затова само се оплакват и злорадстват, ако нещо в конкурсите за красота се провали. Между другото, те забравят, че на тези конкурси се събират много пари за благотворителност. Миналата година, маа, събрахме пет хиляди пули за болницата, двайсет хиляди пули — цели двайсет хиляди, маа! — за борба с последствията от сушата и почти осем хиляди за стипендии за медицински сестри. Това са големи суми, маа. А колко са събрали нашите критици? Мога да ви кажа веднага: нищо. Но трябва да внимаваме. Получаваме много пари от спонсори и ако те се оттеглят, ще загазим. И ако с някой конкурс нещо се провали, спонсорите могат да кажат, че повече не искат да имат нищо общо с нас. Те са ни заявили, че не искат да бъдат обект на лоша реклама. Заявили са ни, че плащат за добра реклама, не за лоша.

— А има ли нещо, което е на път да се провали?

Господин Пулани забарабани с пръсти по бюрото.

— Да. Случиха се някои много неприятни неща. Две от кралиците на красотата през последната година се оказаха лоши момичета. Първата беше арестувана за проституция в един от големите хотели. Това не беше добре. За другата стана ясно, че се е сдобивала

със стоки с измама и е използвала чужда кредитна карта. Нещата бяха разгласени в пресата. Много хора злорадстваха и питаха това ли били типа момичета, които се избират за неофициални посланички на Ботсуана. Питаха защо не сме отидели до някой затвор да си изберем от затворничките и да ги направим тях кралици на красотата... Тия хора си мислят, че това е забавно, но то никак не е. Някои от фирмите разбраха за това и казаха, че ако се случи отново, ще си оттеглят спонсорството. Получих четири писма, в които пишеше едно и също. Така че реших тази година темата на конкурса да е „Красота и Почтеност“. Казах на хората си, че трябва да подберем момичета, които са добри граждани и няма да ни засрамят по такъв начин. Това е единственият начин да запазим отношенията си със спонсорите. Затова на първия тур всички момичета трябваше да попълнят формуляр, който съставих лично. В него се задават всякакъв тип въпроси за техните възгледи, като например: „Бихте ли работили за благотворителна кауза?“, „Кои са ценностите, към които трябва да се придържа добрият гражданин на Ботсуана?“ или „Кое е по-добре — да даваш иди да получаваш?“. Всички момичета попълниха въпросниците и до втория тур бяха допуснати само онези, които показаха, че разбират значението на фразата „добра гражданка“. От тях избрахме пет за финала. Тогава излязох пред пресата със съобщение, че сме намерили пет много добри граждани, които вярват в истинските ценности. В „Ботсуана дейли нюз“ се появи статия със заглавие: „Добри момичета се борят за титлата Кралицата на красотата“. Останах много доволен, още повече че критиците ни са принудени да седят със скръстени ръце, защото не могат да излязат и да разкритикуват тези момичета, които искат да бъдат добри граждани. Спонсорите ми звънят да кажат, че са много доволни да ги свързват с ценности като добро гражданско поведение и че ако всичко мине добре, те ще продължат да ни подпомагат и занапред. А благотворителните организации казват, че в такива конкурси е бъдещето. — Господин Пулани прекъсна разказа си, погледна маа Макутси и за миг изисканите му маниери го напуснаха и зад фасадата се показва обикновен оклюмал човек. — И ето че изведнъж вчера дойдоха лоши новини. Едно от момичетата финалистки беше задържано от полицията заради кражба в магазин. Чух за това от един от служителите си и когато помолих мой приятел, който е полицейски

инспектор, да провери, се оказа, че е вярно. Момичето е било хванато да краде в един от големите магазини в Габороне. Опитало се да отмъкне голяма готварска тенджерка под блузата си. Но не забелязало, че дръжката стърчи отстрани и детективът на магазина я спрял. За щастие, вестниците още не са разбрали това и ако имаме късмет, няма и да разберат, поне докато случаят не влезе в съда.

Маа Макутси изпита известно съчувствие към господин Пулани. Въпреки пристрастието си към външния блясък, той наистина даваше много за благотворителност. Беше неизбежно светът на модата да е повърхностен и вероятно този човек беше също толкова лош като всеки друг; но поне правеше много за бедстващите. А конкурсите за красота бяха реалност, с която на човек му се налага да се съобразява. Човек, който се опитваше да направи своите конкурси по-приемливи, заслужаваше подкрепа.

— Съжалявам да чуя такова нещо, раа — каза тя. — За вас вероятно е бил голям удар.

— Да — отвърна той отчаяно. — Но това, което още повече утежнява положението, е, че финалът е след три дни. В списъка са вече само четири момичета, но как мога да бъда сигурен, че няма да ме изложат? Явно петата е излъгала, като е попълвала формуляра, и си е измислила, че е добра гражданка. Как мога да бъда сигурен, че и останалите не лъжат, като казват, че са готови да работят за благотворителна кауза? Как мога да разбера? А ако изберем момиче, което лъже, после то може да се окаже крадла или кой знае още какво. Значи ще бъдем обречени да се провалим, щом тя започне да изпълнява ангажиментите си.

Маа Макутси поклати глава.

— Много сложна ситуация. Значи искате да можете да надникнете в сърцата на останалите четири. Ако има някоя добра сред тях...

— Ако има такова момиче — каза господин Пулани твърдо, — то ще спечели. Мога да уредя то да спечели.

— Ами останалите съдии? — попита маа Макутси.

— Аз съм главният съдия — отвърна той. — Можете да ме наречете „арбитър на красотата“. Моят глас е този, който има значение.

— Разбирам.

— Да. Нещата стават по този начин. — Господин Пулани загаси цигарата в подметката на обувката си. — Както сигурно разбирате, маа, точно това искам да направите. Ще ви дам имената и адресите на четирите момичета. Бих искал да разберете има ли някое наистина добро сред тях. Ако не можете да откриете такова, поне ми кажете кое е най-честното в групата. И това ще свърши работа.

Маа Макутси се разсмя.

— Но как ще успея да надникна в сърцата им толкова бързо? — запита тя. — Би ми се наложило да говоря с толкова много хора, за да разбера това. Би отнело седмици.

Господин Пулани вдигна рамене.

— Нямате на разположение седмици, маа. Имате три дни. Нали казахте, че ще ми помогнете.

— Да, но...

Господин Пулани бръкна в джоба си и извади лист хартия.

— Това е списък с четирите имена. Написал съм адреса на всяко момиче под името му. Всичките живеят в Габороне. — Той плъзна листа по бюрото, а след това измъкна тънък кожен портфейл от друг джоб. Когато го разтвори, маа Макутси видя, че това е чекова книжка. Той отвори книжката и започна да пише. — А това тук, маа, е чек за две хиляди пули, платими на „Дамска детективска агенция №1“. Ето. Слагам по-късна дата. Ако ми дадете нужната информация вдругиден, можете да го представите в банката още на следващия ден.

Маа Макутси се вторачи в чека. Представи си какво би било да може да каже на маа Рамотсве, когато тя се върне: „Спечелих две хиляди пули с работата в агенцията, маа, и те вече са платени.“ Знаеше, че маа Рамотсве не е алчна, но също така знаеше, че тя се безпокои за финансовата стабилност на агенцията. Хонорар с такъв размер би бил голяма помощ, а също и отплата, помисли маа Макутси, за доверието, което маа Рамотсве ѝ бе оказала.

Тя пхна чека в едно от чекмеджетата и забеляза, че действията ѝ предизвикаха облекчение у господин Пулани.

— Разчитам на вас, маа — каза той. — Чувал съм само добро за „Дамска детективска агенция №1“. Надявам се да се убедя лично в това.

— И аз се надявам, раа — отговори маа Макутси. Но съмненията ѝ, че ще успее да открие коя от четирите финалистки е честна, растяха.

Задачата изглеждаше неизпълнима.

Тя съпроводи господин Пулани до вратата и за пръв път забеляза, че той носи бели обувки. Забеляза и големите му златни копчета за ръкавели и вратовръзката, която блестеше като коприна. Не бих искала мъжът ми да изглежда така, помисли си тя. Би се наложило да прекарвам цялото си време в някой козметичен салон, за да мога да поддържам външността си на нивото, което той би очаквал. Разбира се, това би устроило напълно някои жени, даде си сметка маа Макутси.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

БОГ Е ОТРЕДИЛ НА БОТСУАНА СУША

Прислужницата бе казала, че основното хранене ще бъде в един часа, но дотогава оставаха още няколко часа. Маа Рамотсве реши, че най-добре би оползотворила това време, ако се запознае с обстановката. Тя, като повечето тсуана, харесваше ферми, понеже те ѝ напомняха за детството и за истинските ценности на нейния народ. Тсуана споделяха земята с добитъка, птиците и многобройните други създания, които можеш да видиш, стига да искаш да гледаш. Сигурно е лесно да не се замисляш за това в града, където можеш да купиш храна от магазина, а водата тече от крана, но за много хора животът протича съвсем другояче.

След разговора с прислужницата, който ѝ бе обяснил доста неща, тя излезе от стаята и се насочи към предната врата. Слънцето напичаше силно, а сенките съвсем се бяха скъсили. На изток, над ниските далечни хълмове, синкави в маранята, се сбираха дъждовни облаци. Ако продължеше така, по-късно над фермата можеше и да превали; а ако не тук, поне някъде другаде щеше да вали — може би край границата. Изглежда тази година дъждовният сезон щеше да е добър — всички се молеха за това. Добрият дъждовен сезон значеше пълни стомаси, а сушата — изнемощели животни и слаба реколта. Преди няколко години се беше случила сушава година и правителството с мъка на сърцето бе заръчало на хората да започнат да колят добитъка. Това беше най-лошото, което можеше да ти се наложи да правиш, и болката бе оставила своя дълбок отпечатък в сърцата на хората.

Маа Рамотсве се огледа. На известно разстояние от нея имаше оградена поляна, където добитъкът пиеше вода от корито. От поскърцващата вятърна мелница и бетонната ѝ цистерна по земята минаваше тръба, която стигаше до коритото и до жадните животни. Маа Рамотсве реши да отиде да огледа добитъка. Все пак бе дъщеря на Обед Рамотсве, според мнозина един от най-добрите познавачи на

животни в Ботсуана. Тя можеше да различи доброто животно, като го види, и понякога, като караше покрай някой особено добър екземпляр, мислеше какво ли би казал татко ѝ за него. Може би „хубави плешки“ или пък „тази крава си я бива“, „виж я как върви“ или „на тоя бик му се носи слава, но няма да стане баща на много телета“.

В тази ферма сигурно имаха много добитък, пет или дори шест хиляди глави. За повечето хора това беше богатство, което дори не можеха да си представят: десет — двайсет глави добитък стигаха, за да се смята човек за що-годе състоятелен; тя също би била доволна на това. Обед Рамотсве беше създал стадото си чрез добре премислени покупко-продажби и в края на живота си имаше две хиляди глави. Именно те бяха наследството, което ѝ даде възможност да купи къщата на „Зебра драйв“ и да основе агенцията. Даже ѝ бяха останали животни, които бе решила да не продава — отглеждаха ги пастирчета на едно далечно пасище, а неин братовчед минаваше оттам да ги наглежда. Бяха шейсет глави, припомни си тя — всичките превъзходни наследници на тромавите индийски бикове, които баща ѝ избираше и развъждаше толкова старателно. Някой ден щеше да отиде там с волска каруца и да ги види; това пътуване щеше да е пълно с емоции, защото те бяха връзката с нейния татко и там щеше да усети липсата му особено остро. Сигурно щеше да се разплаче и пастирите щяха да се чудят защо тази жена още жали за баща си, който е покойник от толкова отдавна.

Имаме още сълзи за проливане, мислеше тя. Имаме още да жалим за онези утрини, когато излизахме рано и гледахме как кравите се влачат по пътеките, а птиците излитат нависоко, понесени от топлите въздушни течения.

— За какво мислите, маа?

Тя погледна нагоре. Зад нея се беше появил някакъв мъж с тояга в ръка и опърпана шапка на главата.

Маа Рамотсве го поздрави.

— Мислех за покойния си баща — каза тя. — Той щеше да хареса тези добичета. Вие ли се грижите за тях, раа? Чудесни животни. Той се усмихна признателно.

— Грижа се за тях от самото им раждане. Като деца са ми. Имам двеста деца, маа, до едно животни.

Маа Рамотсве се засмя.

— Сигурно сте много зает човек, раа.

Той кимна и извади малко хартиено пакетче от джоба си. След това предложи на маа Рамотсве парче сушено говеждо, което тя прие.

— Вие в къщата ли сте отседнали? — запита той. — Там често отсядат гости. Понякога синът, който е в Габороне, води приятели от правителството. Виждал съм ги със собствените си очи.

— Той сигурно е много зает — каза маа Рамотсве. — Добре ли го познавате?

— Да — отвърна мъжът, като дъвчеше парче говеждо. — Идва тук и ни нарежда какво да правим. Все се безпокои за животните. Вика, че едно добиче било болно, друго било куцало, пък къде било третото... И така през цялото време. После си отива и нещата се оправят.

Маа Рамотсве направи гримаса на съчувствие.

— Сигурно не му е лесно на другия му брат, а?

Говедарят разтвори широко очи.

— Ами той стои мирно пред него и оставя брат му да му крещи. По-малкият е добър стопанин, но първородният още си мисли, че той ръководи фермата. Ама ние чухме, че баща им е говорил с вожда и са се разбрали по-малкият да вземе повечето от добитъка, а по-големият да получи пари. Така са решили.

— На големия това сигурно не му харесва.

— Не — отговори говедарят. — И го разбирам как се чувства. Но той е постигнал много в Габороне и си има друг живот. По — малкият е фермерът. Той разбира от добитък.

— Ами третият? — попита маа Рамотсве. — Онзи, който бил някъде там? — И тя посочи към Калахари.

Говедарят се изсмя.

— Той е още момче. Много е тъжно. Казват, че в главата му няма нищо, освен въздух. Станало така, понеже майка му била направила нещо, докато бил в утробата ѝ. Така стават тия неща.

— Така ли? — каза маа Рамотсве. — Какво била направила? — Тя знаеше за поверието сред селяните, че увредено дете се ражда заради лоша постъпка на някой от родителите. Ако например жената е имала връзка с друг мъж, детето се ражда недоразвито. Ако пък мъжът отхвърли жена си и тръгне с друга, докато тя очаква детето му, това също носи нещастие на бебето.

Говедарят сниши глас. Ала кой ли можеше да го чуе там, освен добитъка и птиците, запита се маа Рамотсве.

— С нея трябва да се внимава — каза мъжът. — Тя е виновна. Старата. Тя е лоша жена.

— Лоша ли?

Той кимна утвърдително:

— Наблюдавайте я, разгледайте очите й.

Малко преди два часа прислужницата се появи пред вратата и съобщи, че яденето е готово.

— Хранят се на верандата от онази страна — каза тя, като посочи другата част на къщата.

Маа Рамотсве й благодари и излезе от стаята. Верандата бе в по-хладната част на сградата, където замрежен навес и разлистени увивни растения, плъзнали по груба дървена решетка, осигуряваха сянка. Бяха събрали две маси, покрити с колосана бяла покривка. На единия край на по-голямата имаше наредени в кръг няколко блюда: тиква, сварена на пара, купа с царевична каша, чиния с боб и други зеленчуци и голям супник със задушено месо в гъст сос. Имаше също хляб и съдинка с масло. Беше хубава храна, такава, каквато само заможни хора можеха да си позволят всеки ден.

Маа Рамотсве разпозна старата жена, която седеше на известно разстояние от масата, а в скута й бе разстлана малка салфетка на карета. Тук бяха и останалите членове на семейството: около дванайсетгодишно дете, млада жена с елегантна зелена пола и бяла блуза — съпругата, както предположи маа Рамотсве, — а до нея мъж в дълги кафяво-зелени панталони и риза с къси ръкави в същия цвят. Когато видя маа Рамотсве, той стана от масата, за да я посрещне.

— Значи вие сте нашата гостенка — каза той усмихнат. — Добре дошла в този дом, маа.

Старата жена кимна към нея:

— Това е синът ми — каза тя. — Той беше при добитъка, когато пристигнахте.

Мъжът я представи на съпругата си, която също дружелюбно се усмихна.

— Доста е горещо днес, маа — каза младата жена. — Но мисля, че ще вали. Според мен вие ни донесохте този дъжд.

Това беше комплимент и маа Рамотсве го оцени.

— Дано е така — отвърна тя. — Земята все още е жадна.

— Тя е жадна постоянно — каза съпругът. — Господ е отредил на Ботсуана да бъде безводна страна, подходяща за животни, които могат да издържат на суша. Така е отредил.

Маа Рамотсве седна между съпругата и старата жена. Докато съпругата сервираше обяда, съпругът наля вода в чашите.

— Видях ви да разглеждате животните — каза старата жена. — Обичате ли животните, маа?

— Кой тсуана не ги обича? — отвърна маа Рамотсве.

— Сигурно се срещат и такива — каза старата. — Сигурно има такива, които не разбират добитъка. Не знам.

Тя се обърна, докато говореше, и насочи поглед през високите неостъклени прозорци на верандата към шубраците, които стигаха до хоризонта.

— Казаха ми, че сте от Мочуди — каза младата жена, докато подаваше чинията на маа Рамотсве. — И аз съм оттам.

— От доста време не живея там — обясни маа Рамотсве. — Сега съм в Габороне. Като толкова много други хора.

— Като брат ми — каза съпругът. — Сигурно добре го познавате, щом ви е изпратил тук.

Настъпи кратко мълчание. Старата жена се обърна да погледне сина си, който отвърна погледа си от нея.

— Не го познавам добре каза маа Рамотсве. Но той ми прави услуга, като ме покани в този дом. Аз му оказах помощ преди време.

— Вие сте добре дошла — каза старата жена припряно. — Вие сте наш гост.

Последната забележка беше насочена към сина ѝ, но той бе зает със съдържанието на чинията и си даде вид, че не обръща внимание на казаното от майка му. Съпругата обаче улови погледа на маа Рамотсве, докато това ставаше, и побърза да отмести очи.

Хранеха се в мълчание. Възрастната жена сложи чинията в скута си и се зае да рови в порцията царевична каша, сипана върху гъст месен бульон. Тя слагаше от сместа в устата си и бавно я дъвчеше, а сълзящите ѝ очи бяха насочени към шубраците на хоризонта. Що се

отнася до съпругата, тя си сложи само от боба и тиквата и едва се докосваше до тях. Като се огледа, маа Рамотсве установи, че тя и съпругът бяха единствените, които хапваха от задушното. Детето, което ѝ бе представено като братовчед на съпругата, ядеше дебела филия хляб с меласа и сос от месото.

Маа Рамотсве погледна към храната в чинията си. Бодна с вилица задушното, сложено между голяма порция тиква и купчинка царевична каша. Задушното бе гъсто и лепкаво и когато вдигна вилицата, то остави тънка следа от соса върху чинията. Но когато сложи вилицата в устата си, храната имаше нормален вкус — или почти нормален. Имаше някакъв слаб привкус, помисли си тя, привкус, който би могла да опише като металически, като привкуса на таблетките желязо, които нейният лекар ѝ беше дал веднъж, или като вкуса на разрязана семка от лимон.

Тя погледна към съпругата, която ѝ се усмихна.

— Не съм аз готвачът — каза младата жена. — Ако храната е вкусна, то не е защото аз съм я сготвила. В кухнята е Самюъл. Той е много добър готвач и ние се гордеем с него. Учил е за това и е професионален готвач.

— Това е женска работа — каза съпругът. — Затова не можете да ме намерите в кухнята. Един мъж трябва да се занимава с други неща.

Докато говореше, той гледаше към маа Рамотсве и тя почувства предизвикателството. Тя помисли за момент, преди да отговори, а после каза:

— Много хора говорят по този начин, раа. Или поне много мъже. Не съм сигурна обаче дали много жени биха го казали.

Съпругът остави вилицата си.

— Попитайте жена ми — каза той тихо. — Попитайте я дали тя би го казала. Хайде.

Съпругата не се поколеба.

— Това, което казва мъжът ми, е правилно — каза тя.

Старата жена се обърна към маа Рамотсве.

— Виждате ли? — каза тя. — Тя подкрепя мъжа си. Тук, на село, е така. В града може да е другояче, но на село е така.

След обяда маа Рамотсве се върна в стаята си и се излегна на леглото. Жегата не бе намаляла ни най-малко, въпреки че на изток облаците продължаваха да се сбират. Вече беше ясно, че ще вали, дори и да не станеше преди настъпването на нощта. Скоро щеше да се появи вятър и с него да дойде онзи чудесен мирис на дъжд, който не може да бъде сбъркан с нищо — мирис на срещнали се прах и вода, който остава няколко секунди в ноздрите, а после изчезва, понякога за месеци, докато някой ден пак те настигне и те накара да спреш и да кажеш на човека до теб, който и да е той, че това тук и сега е мирис на дъжд.

Тя лежеше на леглото и гледаше към белите дъски на тавана. Нямаше никакъв прах — знак, че добре се грижеха за къщата. В много домове таваните целите бяха наплюти от мухи или белязани по краищата от началните пътечки на термитите. Понякога можеше да се видят и големи паяци, висящи напъряко на това, което вероятно им изглеждаше като обърната надолу бяла тундра. Но тук нямаше нищо такова и дъските бяха безукорно чисти.

Маа Рамотсве бе озадачена. В този ден бе успяла да научи само, че прислугата си имаше собствено мнение, но всички не харесваха човека от правителството. Той явно си придаваше важност и се опитваше да се налага, но имаше ли нещо чак толкова неприятно в това? Естествено, че по-големият брат ще има мнение как да се отглежда добитъкът; естествено бе да го споделя с по-малкия си брат. Нормално беше старата жена да си мисли, че нейният бавноразвиващ се син е умен, логично бе да смята, че хората от града са изгубили интерес към животните. Маа Рамотсве осъзна, че е узнала много малко за нея. Говедарят мислеше, че е лоша, но с нищо не подкрепи мнението си. Посъветва я да разгледа очите ѝ, което тя направи, но безрезултатно. Успя единствено да забележи, че тя гледаше надалеч, към хоризонта, докато обядваха заедно. Какво ли означаваше това?

Маа Рамотсве седна. Има нещо, което трябва да науча тук, реши тя. Ако някой гледа към хоризонта, ако отвърща поглед, значи не иска да бъде, където е. А най-честата причина човек да не иска да е на дадено място, е, че не харесва компанията, в която се намира. Това важи при всички такива случаи. Ако тя винаги гледа настрани, значи не харесва някой тук. Не съм аз, помисли маа Рамотсве, защото, когато я видях преди това, тя не даде никакви признаци за това, а след това с

нищо не съм предизвикала у нея антипатия. Детето едва ли би могло да е причина за такава реакция, а пък и тя се бе държала към него доста нежно, дори го погали един-два пъти по главата по време на обяда. Оставаха синът и жена му.

Няма майка, която да не обича сина си. Маа Рамотсве разбираше, че има жени, които се срамуват от синовете си, и жени, които се ядосват на синовете си. Но няма жени, които наистина да не ги обичат. Независимо как постъпват те, майките все пак им прощават. Следователно тази стара жена не харесваше снаха си — толкова, че искаше да бъде някъде другаде, когато тя беше наблизо.

След като вълнението ѝ от това заключение премина, Маа Рамотсве се изтегна по гръб на леглото. Сега оставаше да разбере защо старата жена не харесва снахата — дали защото другият ѝ син, човекът от правителството, беше споделил подозренията си? Вероятно обаче по-важен беше въпросът дали жената знае, че свекърва ѝ не я обича. Ако знаеше, тогава би имала мотив да направи нещо, но ако бе отровителка — а тя не изглеждаше такава, пък трябваше да се вземе предвид и коренно различното мнение на прислужницата, — тогава би се опитала по-скоро да отрови старата, а не мъжа си.

На маа Рамотсве ѝ се доспа. Не бе спала добре предишната нощ, освен това пътуването, горещината, а и тежкия обяд си казваха своето. Задушеното беше доста, питателно и гъсто, със соса като лепкава слуз. Тя затвори очи, но пред нея не стана тъмно. Появи се бяла аура, неясна ивица светлина, която сякаш преминаваше пред вътрешното ѝ зрение. Леглото леко помръдваше, сякаш вятърът вече беше минал през границата и бе почнал да духа. Появи се мирис на дъжд, а после горещи настойчиви капки, които сякаш наказваха земята, жилеха я и отскачаха нагоре като мънички сиви червеи.

Маа Рамотсве спеше, но дишането ѝ бе плитко, а сънищата — трескави. Когато се събуди, тя почувства болка в стомаха. Беше почти пет часа. Голямата буря бе отминала, но все още валеше, а капките удряха по тънкия покрив на къщата като оркестър от упорити барабанисти. Тя приседна, но бе принудена веднага да легне отново, защото започна да ѝ се гади. Изви се в леглото и спусна крака на пода. После стана и се запрепъва към вратата и към банята в края на коридора. Там повърна и почти веднага се почувства по-добре. Докато достигна стаята, най-лошото вече бе отминало и тя можеше да

обмисли положението. Беше дошла в дома на отровител и ето че самата бе отровена. Не би трябвало да бъде изненадана. Наистина, това бе изцяло и напълно предвидимо.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

КАКВО ИСКАТЕ ДА НАПРАВИТЕ С ЖИВОТА СИ?

Маа Макутси разполагаше само с три дни. Не беше много и тя се чудеше дали ще успее да разбере за четирите финалистки толкова, че да може да посъветва господин Пулани. Прочете прегледния списък, който той ѝ даде, но нито имената, нито адресите под тях ѝ говореха нещо. Знаеше, че има хора, които твърдят, че могат да съдят за другите по имената им — момичетата на име Мери винаги били честни и домошарки, никога не можело да вярваш на жена на име Сифо и тъй нататък. Това беше абсурдно схващане, далеч не толкова полезно, колкото възгледа, че можеш да прецениш дали някой е престъпник по формата на главата му. Маа Рамотсве ѝ показа статия за тази теория и отначало тя се смя заедно с нея. Но макар че не беше особено подходяща за една модерна жена като нея, идеята я заинтригува и тя се зае дискретно да я проучи. Готовият винаги да помогне библиотекар в Британския съвет за броени минути изнамери книга по темата и ѝ я връчи. „Теория на престъплението“ беше на доста по-високо ниво от професионалната библия на маа Рамотсве. „Принципи на работата на частния детектив“ от Кловис Андерсън. Този наръчник даваше много подходящи съвети за работа с клиенти, но беше на ниско теоретично ниво. За маа Макутси бе очевидно, че Кловис Андерсън не е чел „Списание по криминология“, докато авторът на „Теория на престъплението“ беше доста добре запознат с дискусиите в него за причините да се вършат престъпления. Обществото е един от възможните виновници, прочете маа Макутси — лошите условия на живот и безперспективността превръщат младежите в престъпници; трябва се помни, предупреждаваше книгата, че тези, срещу които е била извършена неправда, *на свой ред извършват неправда*.

Маа Макутси остана удивена от този пасаж. Това бе напълно вярно, но кой знае защо никога не бе мислила за това по този начин.

Естествено, че тези, които постъпваха лошо, са били преди това жертви на подобни действия — това не противоречеше на собствения ѝ опит. Тя си спомни, че когато бе в трети клас, преди много години в Бобононг, имаше едно момче, което биеше по-малките и се наслаждаваше на страха им. Тя не можеше да разбере защо той прави така — мислеше, че просто е лош, — докато една вечер не мина покрай дома му и не видя как пияният му баща го налага. Момчето се гърчеше и плачеше, но не успяваше да избегне ударите. На следващия ден по пътя към училище тя го видя да удря едно от по-малките момчета и да го блъска към бодливите храсти наблизо. Разбира се, на тази възраст тя не свързва причината и следствието, но сега споменът се върна при нея и тя се замисли колко мъдрост има на страниците на „Теория на престъплението“.

Отне ѝ няколко часа да намери каквото търсеше, докато седеше и четеше сама в офиса на „Дамска детективска агенция №1“. Главата за биологичните теории за престъплението беше по-кратка от останалите — явно бе, че тук авторът не се чувства в свои води.

„Италианският криминолог Чезаре Ломброзо, живял през XIX век — прочете тя, — макар да бил привърженик на либералните реформи на затворите, бил убеден, че престъпните наклонности могат да бъдат определени според формата на главата. Затова изразходвал много енергия да прави скици на физиономии на престъпниците, в напразно усилие да определи кои лицеви и черепни елементи показват престъпен нрав. Тези странни рисунки възпроизведени по-долу са свидетелство за неуместно насочен ентусиазъм, който иначе би могъл да допринесе за по-продуктивни насоки на изследване.“

Маа Макутси разгледа илюстрациите, взети от книгата на Ломброзо. Към читателя гледаше очевидно зъл мъж с тясно чело и трескави очи. Под рисунката бе написано: *Типичен убиец (от сицилиански тип)*. Имаше и рисунка на друг мъж, с пищни мустаци и тесни, мънички очички. Това, прочете тя, бил *Класически крадец (неаполитански тип)*. Имаше още престъпни типове, които гледаха от страниците, всичките безспорно зли. Маа Макутси потръпна при вида им. Това очевидно бяха изключително неприятни хора и никой не би имал доверие на когото и да било от тях. Защо тогава теориите на Ломброзо бяха окачествени като погрешни? Според нея това бе не само грубо, но и очевидно невярно. Ломброзо беше прав — *наистина*

можеш да кажеш дали някой е престъпник, нещо, което жените знаеха отдавна (те можеха да определят мъжете просто като ги гледат; при това нямаше нужда да си италианец, то спокойно можеше да се постигне тук, в Ботсуана). Тя беше озадачена — ако теорията бе толкова очевидно вярна, защо авторът на книгата по криминология я отричаше? Помисли за момент и след това обяснението само дойде при нея: той *завиждаше*! Това трябва да бе причината. Завиждаше, защото Ломброзо се бе сетил за това преди него, а той искаше да представи собствени идеи за престъпността. Е, щом случаят беше такъв, можеше да не се занимава повече с „Теория на престъплението“. Вече беше намерила малко повече информация за този тип криминология и сега просто трябваше да я приложи. Щеше да използва теориите на Ломброзо, за да разбере на кое от четирите момичета в списъка може да се вярва, а на кое — не. Илюстрациите в книгата просто затвърдиха у нея убеждението, че трябва да разчита на интуицията си. Малко време в компанията на момичетата и може би дискретен оглед на черепната им структура — но без да се вторачва в тях — щеше да бъде достатъчно да ѝ даде отговор. Налагаше се това да ѝ стигне — нямаше какво друго да се направи за малкото останало време, а тя особено държеше въпросът да се разреши задоволително преди завръщането на маа Рамотсве.

Четири имена и нито едно от тях не беше известно на маа Макутси: Мотламеди Матлули, Гладис Тлхапи, Мкита Фенионини и Патриша Куатленени, а под тях — годините и адресите им. Мотламеди бе най-малка — на деветнайсет, а и най-лесна за намиране, тъй като бе студентка в университета. Патриша бе най-голяма — на двайсет и четири — и до нея щеше да се стигне най-трудно, защото адресът ѝ в Тлоквенг не бе достатъчно ясен (парцел 2456). Маа Макутси реши да посети най-напред Мотламеди, понеже нямаше да е трудно да я намери в съответното общежитие в университетския комплекс с неговата ясна планировка. Разбира се, едва ли щеше да е лесно да я разпита. Маа Макутси познаваше този тип момичета, на които влизането в университета практически гарантираше добра работа после; знаеше, че те бяха склонни да гледат отвисоко хората, които не са имали техните възможности, особено онези, които бяха завършили Ботсуанския колеж за секретарки. Нейните 97% на заключителния изпит, резултат на толкова много труд, биха предизвикали присмеха на

такива като Мотламеди. Но тя щеше да говори с нея и да понесе с достойнство нейното снизходително отношение. Нямаше от какво да се срамува — та сега тя бе едновременно изпълняваща длъжността управител на сервиз и помощник-детектив. Да не би това хубаво момиче да имаше някакви официални титли? Тя дори не бе „Мис Красота и Почтеност“, макар да се състезаваше за тази чест.

Добре, щеше да отиде да я види, но какво щеше да ѝ каже? Едва ли би могла да я издири само за да ѝ съобщи: „Извинете, дошла съм да огледам главата ви.“ Това щеше да предизвика враждебен отклик, дори тя да се окажеше напълно искрена.

И ето че я осени една идея. Щеше да се престори, че провежда някаква анкета и докато момичетата отговарят, щеше да разгледа отблизо главите и чертите на лицата им, за да види има ли някакви издайнически признаци на нечестност.

Тя започна да развива идеята си. Трябваше да измисли нещо подобно на безсмислените пазарни проучвания, на които хората са свикнали да отговарят, например проучване на възгледите за морала. В него можеше да се включват въпроси, които да разкрият позицията на момичетата по много деликатен начин. Въпросите трябваше да са формулирани грижливо, така че те да не усетят капана, но в същото време да не скрият нищо. Да речем: „Какво бихте искали да постигнете в живота си?“ или „Кое е по-добре — да имаш много пари или да помагаш на другите?“.

Ето че всичките елементи на плана ѝ започваха постепенно да се наместват и маа Макутси се усмихваше доволно при всяка нова възможност, която умът ѝ съзираше. Щеше да се представи за журналистка от „Ботсуана дейли нюз“ пратена да напише уводна статия за конкурса — дребни измами са разрешени, пишеше Кловис Андерсън, стига целта да оправдава средствата. Е, целта в този случай определено беше важна, тъй като бе заложено реномето на Ботсуана. Момичето, което щеше да спечели „Мис Красота и Почтеност“, щеше да се бори за титлата „Мис Ботсуана“, а това ѝ даваше положение, не по-маловажно от положението на посланик. И наистина, кралицата на красотата беше своеобразна посланичка на страната си и хората щяха да съдят за съответната държава по нейното поведение. И дори да се налагаше да поизлъже, за да попречи на непочтено момиче да грабне титлата и да донесе срам на страната, това беше ниска цена.

Несъмнено Кловис Андерсън щеше да се съгласи с нея, нищо, че авторът на „Теория на престъплението“, който, изглежда, се придържаше към много строги морални понятия, вероятно би имал някои неуместни възражения.

Маа Макутси се зае със съставянето на формуляра. Въпросите бяха прости, но показателни:

1. Кой са най-важните ценности, които Африка може да предложи на света?

Този въпрос трябваше да покаже дали момичетата разбират за какво служи моралът. Момиче, което е приело моралните ценности като свои, би отговорило например така: „Африка може да покаже на света какво е да си човек. Африка признава всички хора по света за равни.“

След като, или по-точно — ако се справеха с този въпрос, щеше да последва по-личен:

2. Какво искате да постигнете в живота си?

Ето къде маа Макутси беше заложила капана си за нечестни момичета. Стандартният отговор на всяка участничка в конкурс за красота би бил: „Бих искала да работя за благотворителна кауза, по възможност за благото на децата. Бих искала, когато си отивам от света, той да бъде по-добро място от това, което е бил, когато съм се появила на него.“

Това беше много добре, но всички бяха научили отговора от някоя книга, написана от човек като Кловис Андерсън. Например „Полезни съвети за кралици на красотата“ или пък „Как да побеждаваме в света на конкурсите за красота“.

А едно искрено момиче според маа Макутси би отговорило по-скоро така: „Бих искала да работя за благотворителна кауза, по възможност за благото на децата. Ако няма такава възможност, бих била щастлива да работя и с възрастни хора, няма значение. Но също така страшно бих искала да си намеря добра работа с хубава заплата.“

3. Кое е по-добре — да си хубава или да си почтена?

Отново нямаше съмнение какъв е отговорът, който се очакваше да даде участничката в конкурс за красота — че почтеността е по-важна. Всички момичета вероятно щяха да се поддадат на натиска да напишат това, но имаше незначителна вероятност искреността да накара някоя да каже, че и красотата си има своите предимства. Маа

Макутси беше забелязала, че това важи в секретарския бранш — красавиците получаваха добрите работни места, а за останалите не оставаше почти нищо, дори и ако бяха изкарали 97% на заключителните изпити. Несправедливостта на това положение винаги я бе измъчвала, макар в нейния случай трудолюбието да бе донесло плодове. Колко от връстничките ѝ с по-добър тен на лицето можеха да кажат, че са изпълняващи длъжността управител? Отговорът несъмнено бе: „нито една“. Онези хубави момичета се изпожениха за богати мъже и заживяха в удобства, но едва ли можеха да се похвалят, че са направили кариера — освен ако носенето на скъпи дрехи и ходенето по коктейли може да се нарече кариера.

Маа Макутси напечата въпросника на машина. В офиса нямаше копирна машина, но тя използва индиго и сега разполагаше с четири екземпляра на формуляра; най-отгоре на всеки от тях се мъдреше ефектният надпис „Ботсуана дейли нюз“, отдел „Водещи материали“. Тя погледна часовника си — беше обедно време и жегата бе станала неприятна. Преди няколко дни бе валил дъжд, но попи веднага в земята и сега тя плачеше за още. Ако завалеше, както може би щеше да се случи, температурите щяха да паднат и хората отново да се почувстват добре. През сухия сезон всички се изнервяха и дори по най-безобидни поводи избухваха свади. Дъждът носеше мир на хората.

Тя излезе от офиса и затвори вратата след себе си. Помощниците се занимаваха с един стар микробус. Возилото принадлежеше на жена, която доставяше зеленчуци от Лобатсе за супермаркетите в града. Тя бе чула за сервиза от своя приятелка, която ѝ казала, че това е добро място за ремонт на кола, ако си жена.

— Мисля, че сервизът е на жени — казала ѝ приятелката. — Там разбират дамите и добре се грижат за колите им. Това е най-доброто място, където една жена да си ремонтира колата.

Новопридобитата слава на сервиза като добро място за ремонт на дамски автомобили създаде доста работа на помощниците. Под ръководството на маа Макутси обаче те успяваха да се справят с предизвикателството, работеха до късно и се отнасяха много по-съвестно към работата си. От време на време тя ги проверяваше и настояваше да ѝ обяснят какво точно правят. Това им доставяше удоволствие, а и помагаше да се избистрят идеите им за решение на проблема, стоящ пред тях. Способността им да диагностицират, която

бе изключително важно оръжие в арсенала на всеки добър автомонтьор, се подобри значително и напоследък те губеха далеч по-малко време в приказки за момичета.

— Харесва ни да работим за жена — каза ѝ една сутрин по-големият. — Хубаво е да има някоя жена, която да те гледа през цялото време.

— Радвам се да чуя това — каза маа Макутси. — Работите все по-добре и по-добре. Някой ден може и двамата да станете известни монтьори като господин Дж. Л. Б. Матекони. Нищо чудно.

— Сега тя се запъти към чираците и ги загледа как се занимават с масления филтър.

— Като приключите с това, бих искала някой от вас да ме закара до университета.

— Много сме заети, маа оплака се по-младият. Днес трябва да прегледаме още две коли. Не можем да ходим насам-натам през цялото време. Не сме таксиметрови шофьори.

Маа Макутси въздъхна.

— В такъв случай ще трябва да повикам такси. Предстои ми важна работа, свързана с оня конкурс за красота. Трябва да говоря с някои от момичетата.

— Аз мога да ви закарам — припряно се намеси по-големият. — Почти съм приключил. Брат ми може да довърши това.

— Добре — каза маа Макутси. — Знаех си, че мога да разчитам на чувствителната ти душа.

Паркираха под едно дърво в района на университета, недалеч от голямо, боядисано в бяло здание, към което портиерът насочи маа Макутси, след като тя му показва адреса. Няколко студентки стояха и бърбеха под навеса, който хвърляше сянка над входа на триетажната сграда. След като остави чирака в микробуса, маа Макутси се отправи към тях и се представи.

— Търся Мотламеди Матлули — обяви тя. — Казаха ми, че живее тук.

Една от студентките се изкикоти.

— Да, тук живее — каза тя. — Но мисля, че би искала да живее на някое по-лъскаво място.

— Като например хотел „Сън“ — добави друга, което предизвика смях у останалите.

Маа Макутси се усмихна.

— Значи сигурно е много важна личност.

Това още повече развесели момичетата.

— Тя си мисли така — каза едната. — Само защото всички момчета тичат след нея, тя си въобразява, че Габороне е неин. Само да я видите!

— Бих искала да я видя — каза просто маа Макутси. — Затова съм тук.

— Ще я намерите пред огледалото — каза една от другите студентки. — На първия етаж, стая сто и четиринайсет.

Маа Макутси благодари на новите си източници на информация и се отправи по бетонното стълбище към първия етаж. Забеляза, че на стената на стълбището някой бе надраскал нещо не особено приятно за едно от момичетата. Някакъв студент явно е бил отблъснат и бе излял чувствата си в графити. Тя се подразни — обикновените хора в Ботсуана никога нямаше да имат шанса да получат такова образование, което се плащаше изцяло от правителството (всяка една пула и тебе) идваха оттам, а те само знаеха да драскат по стените. Пък и защо Мотламеди си губеше времето да се гласи и да участва в конкурси за красота, вместо да седи над книгите? Ако тя беше ректор на университета, щеше да обясни на хора като нея, че трябва да вземат решение. Не можеш да бъдеш и едното, и другото. Или ще работиш над ума си, или над прическата си. Не можеш да правиш и двете.

Тя откри номер 114 и силно почука на вратата. От стаята се чуваше радио и тя отново почука, този път още по-силно.

— Добре де — извика един глас отвътре, — сега идвам.

Вратата се отвори и Мотламеди Матлули застана пред нея. Първото, което поразя маа Макутси у нея, бяха необикновено големите ѝ очи. Те се открояваха на лицето и му придаваха излъчване на нежност и невинност, подобно на лицата на онези дребни нощни животни, които хората наричаха „бебета на храстите“.

Мотламеди огледа посетителката от глава до пети.

— Кажете, маа? — попита тя небрежно. — С какво мога да ви помогна?

Това бе доста грубо и маа Макутси усети обида. Ако това момиче имаше някакви маниери, то щеше да ме покани вътре, даде си сметка тя. Но то е твърде заето с огледалото, което, както предрекоха студентките долу, бе подпряно на бюрото ѝ, обградено от кремове и лосиони.

— Аз съм журналистка — каза маа Макутси. — Пиша статия за финалистките на „Мис Красота и Почтеност“. Бих желала да ми отговорите на няколко въпроса.

Промяната в отношението на Мотламеди бе мигновена. Припряно и доста многословно тя покани маа Макутси вътре, махна някакви дрехи от един стол и ѝ предложи да седне.

— Стаята ми рядко е толкова разхвърляна — засмя се, като сочеше купчините дрехи, разпръснати тук и там. — Тъкмо подреждах. Знаете как е.

Маа Макутси кимна. Тя извади въпросника от чантата си и го подаде на младата жена. Мотламеди го погледна на свой ред и се усмихна.

— Това са лесни въпроси — заяви тя. — Вече съм виждала подобни.

— Моля ви да отговорите на тях — каза маа Макутси. — След това бих искала да поговоря с вас накратко, преди да ви оставя да продължите с ученето.

При последните си думи тя огледа стаята — в нея, доколкото можеше да види, нямаше нито една книга.

Да — отвърна Мотламеди, заемайки се с формуляра, — ние, студентите, сме много заети с обучението си.

Докато тя попълваше отговорите, маа Макутси дискретно разглеждаше главата ѝ. За нещастие, прическата, която финалистката бе избрала, не позволяваше да се разбере формата на черепа ѝ. Дори самият Ломброзо би се затруднил да си състави мнение за тази личност, помисли си маа Макутси. Но това нямаше значение — всичко, което досега бе видяла у нея — от грубото ѝ държание на вратата до почти презрителния поглед (който се промени в мига, в който маа Макутси съобщи, че е журналистка), — свидетелстваше, че тази жена няма да е добър избор за титлата „Мис Красота и Почтеност“. Наистина, едва ли щяха да я обвинят в кражба, но имаше и други начини, по които можеше да посрами начинанието на господин

Пулани. Най-вероятен би бил скандал с някой женен мъж — момичета от този род не уважаваха брака и можеше да се очаква да преследват всеки, който би им помогнал в кариерата, без значение дали е женен, или не. Какъв пример би дало това на младежта на Ботсуана? — запита се маа Макутси. Самата мисъл за това я разгневи и тя се улови, че е почнала да клати неодобрително глава.

Мотламеди вдигна поглед от въпросника.

— Защо клатите глава, маа? — попита тя. — Да не би да съм написала нещо неправилно?

— Не, не сте — отвърна тя бързо. — Трябва да напишете истината. Това е всичко, което ме интересува.

Мотламеди се усмихна.

— Аз винаги говоря истината — каза тя. — Още от малка. Не мога да понасям хора, които лъжат.

— Така ли?

Тя приключи с въпросника и го подаде на маа Макутси.

— Надявам се, че не съм прекалила с обема — каза тя. — Знам, че вие, журналистите, сте много заети.

Маа Макутси пое листа и плъзна поглед по отговорите.

Въпрос 1: Африка има велика история, макар че много хора не обръщат внимание на това. Африка може да научи хората как да се грижат за другите. Има и други неща, на които Африка може да научи света.

Въпрос 2: Амбицията ми е да работя за благото на другите. Очаквам с нетърпение деня, когато ще мога да помагам на повече хора. Това е една от причините, поради които заслужавам да спечеля този конкурс — аз съм момиче, което обича да помага на хората. Не съм някоя егоистка.

Въпрос 3: По-добре е да си почтен човек. Честното момиче притежава вътрешна красота. Това е истината. Момичетата, които се тревожат за външността си, не са толкова щастливи, колкото момичетата, които мислят най-напред за другите. Аз съм от втория тип момичета и затова знам как стоят нещата.

Мотламеди наблюдаваше маа Макутси, докато тя четеше.

— Е, маа? — попита тя. — Бихте ли искали да ме питате нещо за това, което съм написала?

Маа Макутси сгъна листа и го пусна в чантата си.

— Не, благодаря ви, маа — отвърна тя. — Казахте ми всичко, което исках да знам. Няма нужда да ви задавам допълнителни въпроси.

Мотламеди изглеждаше обезпокоена.

— Ами снимка? — каза тя. — Ако вестникът иска да прати фотограф, мисля, че бих могла да разреша да бъде снимана. Ще бъде тук целия следобед.

Маа Макутси тръгна към вратата.

— Може би — каза тя, — не знам. Дадохте ми много добри отговори, които ще мога да използвам в материала си. Мисля, че вече ви познавам доста добре.

Мотламеди реши, че вече може да си позволи да бъде любезна.

— Радвам се, че се запознахме — каза тя. — Надявам се да се видим отново. Може би ще присъствате на конкурса... Бихте могли да вземете и фотограф.

— Може би — отвърна маа Макутси, докато излизаше.

Когато маа Макутси се появи, чиракът бърбеше с няколко момичета. Разправяше им нещо за коли и те слушаха с голям интерес. Маа Макутси не чу целия разказ, а само края:

— ... най-малко осемдесет мили в час. И двигателят е много тих. Ако момче и момиче седят отзад и момчето иска да целуне момичето в тая кола, то трябва да е много тихо, защото иначе ще ги чуят отпред.

Студентките се изкикотиха.

— Не го слушайте, дами — каза маа Макутси. — На тоя младеж му е забранено да излиза с жени. Той вече си има жена и три деца и жена му страшно се ядосва, като чуе, че е говорил с момичета. Страшно.

Студентките се дръпнаха. Една от тях погледна помощника укорително.

— Ама това не е вярно — запротестира той. — Не съм женен.

— Всички мъже разправят така — каза една от студентките, вече явно сърдита. — Идвате тука да си говорите с момичета като нас,

докато през цялото време си мислите за жените си. Що за държание е това?

— Много лошо — намеси се маа Макутси, докато отваряше вратата и се готвеше да се качи в колата. — Както и да е, време е да тръгваме. Този младеж трябва да ме закара на друго място.

— Внимавайте с него, маа — каза една от студентките. — Знаем ги ние момчетата като него.

Със стиснати устни чиракът запали колата и потегли.

— Не трябваше да говорите такива работи, маа. Направихте ме за смях.

Маа Макутси изпуктя.

— Ти сам се направи за смях. Защо винаги тичаш след момичетата? Защо все се опитваш да ги впечатлиш?

— Защото ми доставя удоволствие — каза чиракът отбранително. — Обичам да си говоря с момичета. Има толкова хубави момичета в Ботсуана и няма кой да говори с тях. Правя услуга на страната.

Маа Макутси го погледна пренебрежително. Макар че младежите работеха здраво под нейно ръководство и приемаха подобаващо предложенията ѝ, те явно страдаха от хроническа слабост на характера — непоправимо женкарство. Можеше ли да се направи нещо по въпроса? Съмняваше се в това. Може би пък щеше да премине с времето, помисли си тя, и те щяха да станат по-сериозни. Или пък не. Хората не се променят особено. Маа Рамотсве ѝ беше казала това веднъж и то бе заседнало в паметта ѝ. Хората не се променят, но това не означава, че винаги ще си бъдат все същите. Това, което можеш да направиш, е да намериш добрата страна у всекиго и да се опиташ да я извадиш наяве. Тогава ще изглежда, сякаш са се променили, докато всъщност не са, но след това ще бъдат различни и по-добри. Това ѝ бе казала маа Рамотсве — или поне нещо подобно. А ако имаше един човек в Ботсуана — един-единствен човек, — когото трябваше да слушаш много внимателно, то това бе маа Рамотсве.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

РАЗКАЗЪТ ЗА ГОТВАЧА

Маа Рамотсве лежеше на леглото и гледаше втренчено белосаните дъски на тавана. Стомахът ѝ вече се бе поуспокоил, а и престана да ѝ се вие свят. Но когато затвори очи и ги отвори отново малко след това, пред очите ѝ се появиха бели кръгове, ореол от светлина, който затанцува за миг пред нея и после избледня. При други обстоятелства това би било приятно усещане, но тук, където бе оставена на милостта на един отровител, беше обезпокоително. Какво вещество можеше да предизвика подобен ефект? Отровите могат да атакуват зрението, маа Рамотсве добре знаеше това. Като деца бяха учили за растенията, които виреят в шубраците, за храстите, които приспиват, за дървесната кора, която може внезапно да прекъсне бременност, за корените, които лекуват сърбеж. Но имаше и други растения, които се използваха от знахарите за правене на мути^[1], а също и растения, на пръв поглед безобидни, които убиваха при допир — или поне така казваха. Несъмнено това беше някое от тях и сигурно бе пуснато в чинията ѝ от съпругата на домакина или по-вероятно, беше сложено в храната на всички, но само отровителят го бе избегнал. Ако една жена беше толкова безскрупулна, че да трови мъжа си, не би се спряла пред това, да му осигури компания.

Маа Рамотсве погледна часовника си. Минаваше седем и навсякъде беше тъмно. Тя бе проспала залеза и сега бе време за вечеря — макар да не ѝ се ядеше. Обаче останалите щяха да се чудят къде е и трябваше да им каже, че не е добре и не може да се присъедини към тях за вечеря.

Тя седна в леглото и премигна. Бялата светлина все още бе наоколо, но вече избледняваше. Маа Рамотсве спусна крака от ръба на леглото и ги намъкна в обувките с надеждата, че вътре не се е скрил скорпион, докато бе почивала. Винаги проверяваше обувките си за скорпиони, защото веднъж като дете пхна крак в обувките, преди да тръгне за училище една сутрин, и веднага я ухапа голям кафяв

скорпион, намерил подслон там за през нощта. Целият ѝ крак отече и то толкова зле, че се наложи да я заведат до холандската реформистка болница в подножието на хълма. Там една сестра превърза крака и ѝ даде нещо за болката, а после я предупреди винаги да си проверява обувките. Това предупреждение бе останало в паметта ѝ.

— Ние обитаваме тук горе — каза сестрата, като държеше ръката ѝ на нивото на гърдите. — Те обитават тук долу. Помни това.

С времето започна да ѝ се струва, че това предупреждение може да бъде разбирано не само буквално. То беше в сила само за скорпионите и змиите — за тях очевидно вярно, — не и за хората. Под света на обикновените, спазващи закона хора, имаше друг свят — този на егоизма и недоверието, обитаван от интриганти и манипулатори. Човек трябва да си проверява обувките.

Тя измъкна пръсти от обувките, преди да стигнат до край. Наведе се, взе дясната и я изтърси. Нямахте нищо. Взе лявата и направи същото. От нея изпадна мъничко светещо създание, потанцува за миг на пода, като че напук, и след това изчезна в един от тъмните ъгли.

Маа Рамотсве тръгна по коридора. Когато стигна края, където той се превръщаше в дневна, от една врата се появи познатата ѝ вече прислужница и я поздрави.

— Идвах да ви видя, маа — каза тя. — Храната е готова и скоро ще стане време за вечеря.

— Благодаря, маа. Бях заспала. Не се чувствах добре този следобед, въпреки че сега се пооправих. Не мисля, че мога да ям тази вечер, но бих помолила за чаша чай. Много съм жадна.

Ръката на прислужницата се стрелна към устата ѝ:

— Ай-ай! Много лошо, маа! Всички тук се разболяха. Старата бе много зле през цялото време. Съпругът и жена му охкаха и се държаха за stomасите. Дори на момчето му стана зле, макар и не колкото на другите. Сигурно месото е било развалено.

Маа Рамотсве се втренчи в прислужницата.

— Всички ли?

— Да, всички. Мъжът крещеше, че ще отиде да хване оня касапин, дето му е продал месото. Беше бесен.

— А съпругата му? Тя как се чувства?

Прислужницата наведе глава. Състоянието на човешкия stomax бе интимен въпрос и тя се засрами да говори за това открито.

— Тя не можа да задържи нищо. Опита да пие вода — аз ѝ занесох, — ама всичко отново излезе. Сега обаче стомахът ѝ е празен и мисля, че е по-добре. Цял следобед им бях като бавачка. Тичах насам-натам. Даже надникнах в стаята ви да видя наред ли е всичко и ви видях да спите спокойно. Не знаех, че и на вас ви е било зле.

Маа Рамотсве замълча. Това, което ѝ съобщи прислужницата, изцяло променяше положението. Главният заподозрян — съпругата — бе отровена, както и старата жена, която също бе заподозряна. Това означаваше, че или бе имало проблем с разпределянето на отровата, или нито една от двете няма нищо общо с това. Маа Рамотсве реши, че втората възможност е по-вероятна. Докато ѝ беше зле днес, тя си въобрази, че някой я е отровил нарочно, но нима това бе правдоподобно? Като се замисли трезво, след като пристъпите на гадене отминаха, тя си даде сметка, че би било нелепо отровителят да удари толкова бързо и толкова явно в присъствието на гост. Това би било подозрително и несръчно, а отровителите, както беше прочела някъде, обикновено са много ловки хора.

Прислужницата гледаше с очакване маа Рамотсве, сякаш се надяваше сега гостенката да поеме ръководенето на домакинството.

— Трябва ли да извикаме лекар за някого? — попита маа Рамотсве.

— Не. Мисля, че се оправят. Но знам какво да правя. Само викат по мене и не мога нищо да свърша, докато викат.

— Да — каза маа Рамотсве, — никак не е лесно.

Тя се вгледа в прислужницата. „Само викат по мене...“

Това е мотив, мислеше тя, но самата мисъл е абсурдна. Пред нея бе честен човек. Лицето ѝ бе отрито и тя се усмихваше, като заговореше. Тайните оставят сенки върху лицето, а по това нямаше никакви.

— Е — каза маа Рамотсве, — може би ще ми направите чай. След това не е зле да се приберете в стаята си и да ги оставите да се съвземат. Сигурно ще викат по-малко утре сутринта.

Прислужницата оцени предложението и се усмихна.

— Така ще направя, маа. Ще ви донеса чая в стаята. След това можете да заспите пак.

Тя спа, но на пресекулки. От време на време се будеше и чуваше гласове в къщата, шум от движения, затръшване на врата, отваряне на прозорец, скърцането на стара къща през нощта. Малко преди зазоряване, като осъзна, че няма да заспи отново, тя стана, облече си домашната рокля и излезе от къщата. Едно куче до задната врата се надигна при вида ѝ, все още замаяно от съня, и подозрително я подуши, голяма птица, кацнала на покрива, се впусна в полет с известно усилие и изчезна.

Маа Рамотсве се огледа. Слънцето щеше да изгрее чак след около половин час, но имаше достатъчно светлина, за да се различават нещата и тя се увеличаваше с всеки изминал миг. Дърветата все още бяха неясни, тъмни силуети, но клоните и листата скоро щяха да се покажат в подробности, както се разкрива картина. Тя обичаше това време на деня и тук, на това самотно място, далече от пътищата и хората, далеч шума им, красотата на родната ѝ земя се виждаше в чист вид. Не след дълго слънцето щеше да се появи и да направи контурите на света ясни и груби, но за момента храстите, небето, дори самата земя изглеждаха скромни и деликатни.

Маа Рамотсве пое дълбоко дъх. Мирис на храсти, на прах и трева се прокраднаха и този път в душата ѝ, а после се прибави полъхът на горящо дърво — чудесна, парлива миризма, която пронизва неподвижния утринен въздух, докато хората си правят закуска и греят ръце на огъня. Тя се обърна. Наблизо имаше огън — ранен огън, който да подгрее бойлера за топла вода или пък огъня на някой пазач, прекарал нощните часове край жарта.

Тя заобиколи отстрани на къщата, като се придържаше към малка пътечка, маркирана с варосани камъни — навик, зает от колониалните администратори, които ограждаха с такива камъни лагерите и казармите. Така бяха постъпвали из цяла Африка, даже бяха варосали долната част на стъблата на дърветата, засадени от тях по дългите улици. Защо? Заради Африка.

Тя зави край ъгъла на къщата и видя един мъж, клекнал до стар, облицован с тухли бойлер. Такива бойлери бяха типични за по-старите къщи, които нямаха електричество, и все още бяха необходими тук, където нямаше ток, освен този, който произвежда генераторът. Беше много по-евтино водата за домакински нужди да се затопля в такъв бойлер, вместо да се ползва дизелов генератор. Ето че този бойлер

биваше подклаждан с дърва, за да сгрее топла вода за сутрешното къпане.

Мъжът я забеляза и изтупа сиво-кафявите си панталони, докато се изправяше. Маа Рамотсве го поздрави по традиционния начин и той отговори любезно. Беше висок човек, четирийсет и няколко годишен, добре сложен, с остри, но приятни черти на лицето.

— Хубав огън сте наклали, раа — отбеляза тя, като посочи към жаравата под бойлера.

— Дърветата тук са хубави — каза той просто. — И ги има много. Никога не липсват дърва за огрев.

Маа Рамотсве кимна:

— Значи това ви е работата?

Той се намръщи.

— Както и други неща.

— Виж ти! — Тонът на забележката му я заинтригува.

Тези „други неща“ явно бяха нежелани. — Какви други неща, раа?

— Аз съм готвачът — каза той. — Отговарям за кухнята и приготвям храната.

Той я погледна отбранително, като че очакваше отговор.

— Това е хубаво — каза маа Рамотсве. — Хубаво е да можеш да готвиш. На юг, в Габороне, има много добри мъже — готвачи. Носят едни чудати бели шапки.

Човекът кимна.

— Аз работех в хотел в Габороне — каза той. — Бях готвач там. Не главен, а един от младшите. Беше преди няколко години.

— Защо дойдохте тук? — попита маа Рамотсве. Беше необичайно някой да постъпи така. Сигурно готвачите в Габороне вземаха много повече пари, отколкото готвачите във фермерските къщи.

Готвачът изпъна крак и побутна една цепеница обратно в огъня.

— Никога не съм харесвал тази работа — каза той. — Не ми харесваше да готвя тогава, не ми харесва и сега.

— Тогава защо го правите, раа?

Той въздъхна.

— Това е сложно за обяснение, маа. Ще отнеме много време да ви разкажа тази история, а трябва да се връщам на работа, когато

изгрее слънцето. Но мога да ви разкажа част от нея сега, ако искате. Ако искате, седнете ей там, на оня дънер, маа. Да, така е добре. Ще ви кажа, щом питате.

Идвам отвъд пътя, дето минава край оня хълм, на петнайсет километра зад него. Там има едно село, за което никой не знае, защото не е важно и никога нищо не се случва. Никой не му обръща внимание, защото хората там са много тихи. Никога не викат и не се суетят. Така че никога нищо не се случва.

В училището преподаваше един много мъдър учител. Имаше още двама учители, които му помагаша, но той беше главният и всички слушаха него, а не другите двама. Един ден той ми каза: „Самюъл, ти си много умно момче. Можеш да запомниш имената на всички животни и на техните майки и бащи. В това си най-добрият. Момче като теб може да отиде в Габороне и да си намери работа там.“

Не ми се видя странно, че помня всички животни, понеже обичах добитъка повече от всичко друго. Искях един ден да имам животни, но там, където съм роден, нямаше такава работа, така че трябваше да измисля нещо друго. Не повярвах, че съм достатъчно добър да отида в Габороне, но когато станах на шестнайсет, учителят ми даде малко пари, които бе получил от правителството, и с тях аз си купих билет за автобуса до Габороне. Баща ми нямаше пари, но ми връчи часовник, който намерил веднъж край някакъв черен път. Това бе неговата най-ценна придобивка, но той ми я даде и ми каза да я продам, за да си купя храна, като стигна в Габороне.

Не ми се щеше да продавам часовника, но накрая, когато стомахът ми бе вече толкова празен, че почна да ме боли, се наложи да го направя. Дадох ми сто пули за него, защото беше добър часовник, и аз ги изхарчих за храна, която да ми върне силите.

Отне ми доста време да си намеря работа, а и парите за храна не стигнаха дълго. Най-накрая намерих работа в един хотел, където ми дадох да нося разни неща и да отварям вратите на гостите. Случваше се те да идват отдалече и да са много богати. Джобовете им бяха пълни с пари. Давах ми бакшиши от време на време и аз спестявах парите в пощенския клон. Ех, да можеше още да ги имам.

След известно време ме преместиха в кухнята, където помагах на готвачите. Откриха, че ме бива да готвя, и ми дадох униформа. Готвих там десет години, макар че никак не ми харесваше. Не обичах

горещината в кухнята, нито миризмата на храна, но такава ми беше работата и трябваше да я върша. След като известно време работих в тоя хотел, срещнах брата на мъжа, който живее тук. Може би познавате оня, за когото говоря — той е важен човек и живее в Габороне. Той каза, че ще ми даде работа тук като помощник-управител на фермата, и аз бях много щастлив. Рекох му, че знам всичко за добитъка и че ще се грижа добре за фермата.

Дойдох тук с жена си. Тя е от тоя край и много се зарадва да се върне. Дадоха ни хубаво жилище и жена ми остана много довольна. Нали знаете, маа, колко важно е жена ти или мъжът ти да са довольни. Не са ли, никога няма да имаш спокойствие. Никога. И тъщата ми е довольна. Тя се нанесе във фермата и живее в задната част на къщата. Пее непрекъснато, защото е изключително щастлива, че дъщеря ѝ и внуците ѝ са тук.

Очаквах с нетърпение да заработя с добитъка, но още щом се запознах с брата, който живее тук, той попита какво съм работил и аз казах, че съм бил готвач. Той много се зарадва да чуе това и каза, че трябвало да готвя и тук. Непрекъснато идвали важни хора от Габороне и щяло да ги впечатли, ако къщата има истински готвач. Казах му, че не искам да върша това, но той ме принуди. Говори с жена ми и тя взе неговата страна. Рече ми, че това било толкова добро място, че само глупак не би направил това, което тези хора искат от мен. Тъща ми започна да ридае. Рече, че била стара жена и щяла да умре, ако трябвало да се премести. Жена ми попита: „Да не искаш да убиеш майка ми? Това ли искаш?“

Така че се наложи да бъда готвач тук и продължавам да се давя в кухненските миризми, а всъщност ми се иска да съм навън с добитъка. Затова не съм щастлив, маа, нищо, че цялото ми семейство е много щастливо. Това е една странна история, не мислите ли?

Той завърши историята си и погледна печално към маа Рамотсве. Тя срещна погледа му и след това отклони своя. Тя мислеше, умът ѝ бясно препускаше, възможностите се тълпяха, докато накрая се роди хипотеза, тя бе подложена на проверка и доведе до заключение.

Тя отново го погледна. Той се бе изправил на крака и затваряше вратата на бойлера. Тя дочу бълбукането на подгрята вода в резервоара — стар нафтов цилиндър, пригоден за целта. Дали трябваше да заговори? Ако го направеше, можеше да се окаже, че е сгрешила, и той

категорично да отрече казаното от нея. Но ако замълчеше, щеше да пропусне момента. Така че тя се реши.

— Има нещо, което бих искала да ви попитам, раа — каза тя.

— Да? — хвърли той бегъл поглед към нея и отново се зае да подрежда цепениците.

— Вчера ви видях да слагате нещо в храната. Вие не ме видяхте, но аз ви забелязах. Защо го направихте?

Той замръзна. Тъкмо се канеше да вдигне голям дънер, ръцете му го бяха обгърнали, гърбът му се бе превил, готов да поеме тежестта. След нейните думи ръцете му се разтвориха съвсем бавно и той се изправи.

— Видели сте ме, така ли? — гласът му бе напрегнат и почти недоловим.

Маа Рамотсве преглътна.

— Да, видях ви. Сложихте нещо в храната. Нещо лошо.

Той я погледна и тя видя, че очите му бяха потъмнели. Лицето му, оживено преди, бе станало безизразно.

— Нали не се опитвате да ги убиете?

Той отвори уста да каже нещо, но от нея не излезе никакъв звук.

Маа Рамотсве се ободри. Бе взела вярното решение и сега трябваше да довърши започнатото.

— Само сте искали да ги накарате да спрат да ви използват като готвач, нали така? Ако храната има лош вкус, те ще ви махнат от кухнята и ще можете да се върнете към работата, която наистина искате да вършите. Така ли е?

Той кимна.

— Много неразумно от ваша страна, раа — каза маа Рамотсве. — Можеше да навредите някому.

— Не и с това, което слагах — отговори той. — То е напълно безвредно.

Маа Рамотсве поклати глава.

— Никога не е напълно безвредно.

Готвачът погледна ръцете си.

— Не съм убиец — каза той. — Не съм такъв човек.

Маа Рамотсве изсумтя.

— Късмет имате, че разбрах какво вършите — каза тя. Не съм ви видяла, естествено, но разказаното от вас ви издаде.

— Ами сега? — попита готвачът. — Вие ще им кажете и те ще извикат полиция. Моля ви, маа, не забравяйте, че имам семейство. Ако не мога да работя за тези хора, ще бъде доста трудно да си намеря нова работа. Остарявам. Не мога...

Маа Рамотсве вдигна ръка, за да го спре.

— Не съм такъв човек — каза тя. — Смятам да им кажа, че продуктите, които сте ползвали, са били развалени, но е нямало как да го знаете. Смятам още да кажа на брата, че трябва да ви даде друга работа.

— Той няма да направи това — каза готвачът. — Вече съм го молил.

— Но аз съм жена — отвърна маа Рамотсве. — Знам как да накарам мъжете да направят нужното.

Готвачът се усмихна.

— Много сте мила, маа.

— Твърде мила — каза маа Рамотсве, като се обърна и пое обратно към къщата. Слънцето започваше да изгрява и дърветата, хълмовете и самата земя се обагряха в златисто. Това беше чудесно място за живеене и ѝ се искаше да може да остане. Но нямаше какво повече да се направи. Вече знаеше какво трябва да каже на човека от правителството и можеше съвсем спокойно да се върне в Габороне, за да го направи.

[1] Амулет, използван за магии от шаманите в Африка. — Б.ред.

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЕДНО ЧУДЕСНО МОМИЧЕ

Не бе трудно да се определи, че Мотламеди не е подходяща за важната роля на „Мис Красота и Почтеност“. Но в списъка оставаха още три момичета и всяко от тях трябваше да бъде разпитано, за да се състави мнение. Те можеше да не се окажат толкова прозрачни, а и беше рядкост маа Макутси да е толкова сигурна за някого още при първата среща; този път обаче в ума ѝ нямаше никакво съмнение, че Мотламеди просто е *лошо момиче*. Определението бе доста специфично — то нямаше нищо общо с изрази като *лоша жена* или *лоша дама* — това бяха съвсем различни категории. Лоши жени бяха проститутките, лоши дами бяха манипулиращите всекиго стари дами, обикновено омъжени за стари мъже, които се месеха в работите на другите за техни собствени егоистични цели. Изразът *лошо момиче*, напротив, описваше жена, която обикновено бе по-млада (непременно под трийсет), чиито интереси бяха как да си прекара добре. Всъщност точно това беше най-важното — доброто прекарване. Наистина имаше подкатегория лоши момичета — тази на *момчетата, които искат да прекарат добре*. Те се срещаха главно по баровете в компанията на повърхностни мъже и там си прекарваха добре — или поне така изглеждаше. Естествено, някои от тези повърхностни мъже се смятаха за *едни от момчетата*, което трябваше да им даде извинение за всякакъв вид егоистично поведение. Но не и според маа Макутси.

В другия край на спектъра бяха *добрите момичета*. Тези момичета работеха неуморно и бяха уважавани от семействата си. Те бяха тези, които посещаваха възрастните, гледаха малки деца, седейки с часове под някое дърво, за да ги наглеждат, докато играят, които учеха за медицински сестри или, в случая с маа Макутси, минаваха през общо професионално обучение в Ботсуанския колеж за секретарки. За нещастие, тези добри момичета, които носеха половината свят на раменете си, нямаша възможност да се забавляват кой знае колко.

Несъмнено Мотламеди не беше добро момиче, но дали бе възможно, запита се мрачно маа Макутси, някоя от другите да се окаже по-добра? Та нали беше неправдоподобно добри момичета да се явят на конкурс за красота. Това просто не бе сред нещата, с които добрите момичета обикновено се занимаваха. И ако песимизмът ѝ излезеше оправдан, тогава какво би могла да каже на господин Пулани, когато той дойдеше при нея да чуе доклада ѝ? Нямаше да е от голяма полза да заяви, че всичките момичета са еднакво лоши, че никоя от тях не е достойна за титлата. Това щеше да е безпредметно и тя подозираше, че няма да може дори да представи сметка за събирането на подобна информация.

Седеше в колата с чирака и гледаше отчаяно списъка си с имена.

— Сега накъде? — попита младежът. Тонът му бе кисел, но само колкото за вид — явно си даваше сметка, че в края на краищата, тя му е началник, а и той, и колегата му наистина уважаваха тази забележителна жена, която дойде в сервиза и обърна трудовете им навици с главата надолу.

Маа Макутси въздъхна.

— Трябва да се срещна с три момичета — каза тя. — И не мога да реша коя да е следващата.

Помощникът се разсмя.

— Аз знам доста за момичетата — отбеляза той. — Мога да ви разкажа.

Маа Макутси му хвърли пренебрежителен поглед.

— Ти и твоите момичета — започна тя, — само това ти е в акъла, нали? И на теб, и на мързеливия ти приятел. Момичета, та момичета...

Тя се прекъсна сама. Наистина, той имаше опит с момичетата — това беше добре известно в Габороне, който не бе чак толкова голям град. Имаше вероятност, даже немалка всъщност, той да знае нещо за тези момичета. Ако бяха лоши момичета, а те почти сигурно бяха, или по-точно, бяха момичета, които искат да прекарат добре, той сигурно щеше да ги е срещал при обиколките си из баровете. Тя му направи знак да отбие край пътя.

— Спри. Спри тук. Искам да ти покажа списъка.

Помощникът отби и пое листа от маа Макутси. Четенето предизвика усмивка у него.

— Чудесен списък с момичета — каза той ентусиазирано. — Това са някои от най-хубавите момичета в града. Или поне три от тях са от най-хубавите. Момичета от класа, разбирате какво имам предвид, страхотни момичета. Такива момичета харесват момчетата. Много. О, да, страшно много!

Сърцето на маа Макутси прескочи. Интуицията ѝ не я беше подвела — той разполагаше с отговора на нейното дирене и оставаше само да го измъкне внимателно от него.

— Значи кои момичета познаваш? — попита тя. — Кои три?

Чиракът се засмя.

— Ето тази тук — каза той. — Тази, която се казва Макита. Познавам я. Тя е много забавна и много се смее, особено, ако я гъделичкаш. Тази също — Гладис, леле-мале! Една, две, три! И тази я познавам, това момиче на име Мотламеди, или по-скоро брат ми я познава. Казва, че била много умно момиче — студентка в университета, но не си губи времето много-много с разни книги. Много ум, ама и голям задник. Повече се интересува как да стане известна.

Маа Макутси кимна.

— Точно с нея говорих преди малко — поясни тя. — Брат ти има право за нея. Ами другото момиче, Патриша, дето живее в Тлоквенг? Познаваш ли я?

Помощникът поклати глава.

— Не ми е позната — каза той и побърза да добави: — Но съм сигурен, че също е много очарователно момиче. Човек никога не знае.

Маа Макутси грабна листа и го пхна в джоба на роклята си.

— Отиваме в Тлоквенг — обяви тя. — Трябва да се запозная с тази Патриша.

До Тлоквенг караха в мълчание. Чиракът сякаш се беше задълбочил в мисли — вероятно за момичетата от списъка, — докато маа Макутси мислеше за чирака. Бе много нечестно — но напълно типично за несправедливостта във връзките между половете, — че не съществува израз, подобен на *момичета, които искат да прекарат добре*, който да се прилага към момчета като този нелеп младеж. Те бяха точно толкова лоши — или даже по-лоши — *от момичетата*,

които искат да прекарат добре, но май никой не ги обвиняваше за нищо. Никой не говореше за момчетата от баровете например, а и на никого не му идваше наум да нарича мъж над дванайсет години лошо момче. Както винаги, очакваше се жените да се държат по-добре от мъжете; те неизбежно биваха критикувани, че правят неща, за които мъжете сякаш притежаваха лиценз да вършат безнаказано. Не беше честно, никога не е било честно и сигурно нямаше да бъде и за в бъдеще. Мъжете ще се измъкнат някак, дори ако ги вържеш с конституцията. Мъжете съдии ще открият, че Конституцията уж казвала нещо по-друго от това, което е написано, и ще го изтълкуват в полза на мъжете. „Всички хора, както мъжете, така и жените, имат право да бъдат третираны еднакво на работното място“ се превръщаше в „Жените могат да получат някои работни места, но не могат да вършат определен вид работа (за тяхна собствена безопасност), а пък и все едно мъжете ще я свършат по-добре.“

Защо мъжете се държаха така? Това винаги бе оставало мистерия за маа Макутси, макар напоследък тя да се приближаваше към обяснението. Може би имаше нещо общо с начина, по който майките се отнасяха към синовете си. Ако майките позволяваха на момчетата да мислят, че те са нещо по-специално — а според маа Макутси всички майки постъпваха така, — така у момчетата се изграждаше начин на мислене, който никога повече не се променяше. Ако на малките момчета се втъпява, че жените съществуват, за да се грижат за тях, тогава те ще продължат да разсъждават по този начин, когато пораснат — както и ставаше. Маа Макутси беше виждала толкова много подобни примери, че не можеше да си представи как някой би могъл да оспори тази теория. Самият чирак бе пример за това. Веднъж тя видя как майка му дойде в сервиза с една цяла диня за сина си, нарязана му я и му я подаде така, сякаш хранеше малко дете. Тази майка не биваше да постъпва така, тя трябваше да насърчи сина си сам да си купи диня и сам да си я нареже. Точно такова отношение го бе направило толкова незрял в отношенията му с жените. За него те бяха играчки, резени диня, вечни заместители на майката.

Стигнаха парцел 2456 и спряха пред портата на спретнатата къщурка в мръснокафяв цвят, която имаше външен кокошарник и —

нещо необичайно — два традиционни сандъка за съхраняване на зърно. Може би в тях държаха храната за пилците, помисли тя — соргото, което се сипва всяка сутрин на земята, за да има какво да кълват гладните пернати, като ги пуснат от курника. За маа Макутси беше очевидно, че в къщата има възрастна жена, тъй като само възрастна жена би си дала труда да поддържа двора спретнато и грижливо, както изискваше традицията. Може би това беше бабата на Патриша — някоя от онези забележителни африкански жени, които продължаваха да работят до осемдесет, че и повече години, и които бяха душата на рода.

Чиракът паркира колата, докато маа Макутси се запъти по пътеката към къщата. Тя извика отвън, както беше прието, като бе почти сигурна, че не са я чули; но ето че на прага се появи една жена, която си бършеше ръцете с кърпа, и сърдечно я покани да влезе.

Маа Макутси разказа за мисията си. Не каза, че е журналист, както бе направила при посещенията си у Мотламеди — щеше да е грешно да направи това тук, в този дом, където традицията се тачеше, пред жената, която се оказа майка на Патриша.

— Бих искала да разбера повече за участничките в състезанието — каза тя. — Помолиха ме да говоря с тях.

Жената кимна.

— Можем да приседнем до вратата — каза тя. — Там е сенчесто. Ще повикам дъщеря си. Това там е нейната стая.

Тя посочи към вратата в единия край на къщата. Зелената боя, която я бе покривала някога, се белеше и пантите бяха ръждясали. Макар че дворът изглеждаше добре поддържан, къщата явно се нуждаеше от ремонт. Тук очевидно нямаша много пари, разбра маа Макутси, и се замисли за миг какво би означавала за този дом сумата, която щеше да получи „Мис Красота и Почтеност“, когато най-накрая я изберат. Ставаше дума за четири хиляди пули плюс талон за магазин за дрехи. Едва ли много от тези пари биха били похарчени напразно, заключи маа Макутси, след като забеляза разръфания подгъв на полата на жената.

Тя седна и пое чашата с вода, която жената ѝ подаде.

— Днес е горещо — каза домакинята. — Но скоро ще завали, сигурна съм.

— Ще завали — съгласи се маа Макутси. — Имаме нужда от дъжд.

— Наистина имаме, маа — отвърна жената. — Тази страна постоянно има нужда от дъжд.

— Права сте, маа. Именно от дъжд.

Останаха мълчаливи за момент, като мислеха за дъжда. Когато нямаше дъжд, хората мислеха за него, едва осмелявайки се да се надяват, че това чудо ще се случи. А когато той идваше, всичко, за което можеха да мислят, бе колко ще трае. *Бог плаче. Бог плаче за тази страна. Деца, погледнете, това са сълзите му. Дъждът са неговите сълзи.* Това каза един ден учителят ѝ в Бобононг, когато беше още малка, и тя все още помнеше думите му.

— Ето я дъщеря ми.

Маа Макутси вдигна поглед. Патриша се беше появила мълчаливо и сега стоеше пред нея. Тя се усмихна на младата жена, която наведе очи и леко се поклони. Не съм още толкова стара, помисли маа Макутси, но въпреки това бе поласкана от любезността.

— Можеш да седнеш — каза майка ѝ. — Тази дама иска да говори с тебе за конкурса за красота.

Патриша кимна.

— Много се вълнувам за това, маа. Знам, че няма да спечеля, но въпреки това се вълнувам много.

Не бъди толкова сигурна, каза си наум маа Макутси, но премълча.

— Леля ѝ уши тази красива рокля за състезанието каза майка ѝ. Даде доста пари, за да купи такъв хубав плат за нея. Това е една много хубава рокля.

— Но другите момичета ще бъдат по-хубави — каза Патриша. — Те са много елегантни момичета. Живеят в Габороне. Има даже една студентка от университета. Тя е много умна.

И лоша, каза си маа Макутси.

— Не бива да мислиш, че ще загубиш — прекъсна я майката. — Не се ходи с такива мисли на състезание, защото никога няма да спечелиш. Ами ако Серетсе Кхама си бе казал: „Никога няма да стигнем доникъде“, къде щеше да е днес Ботсуана? А?

Маа Макутси кимна в знак на съгласие.

— Така не се тръгва на конкурс — потвърди тя. — Трябва да мислиш, че можеш да спечелиш. И може наистина да спечелиш. Никога не се знае.

Патриша се усмихна.

— Права сте. Ще се опитам да бъда по-уверена. Ще направя всичко, което е по силите ми.

— Е — рече маа Макутси, — кажи ми сега какво би искала да постигнеш в живота си?

Настана мълчание. И двете — маа Макутси и майката — гледаха с очакване Патриша.

— Бих искала да отида в Ботсуанския колеж за секретарки — отвърна тя.

Маа Макутси надникна в очите ѝ. Тя не лъжеше. Това бе чудесно момиче, момиче, което без никакво съмнение говореше истината; едно от най-добрите момичета в Ботсуана.

— Това е един много добър колеж — каза тя. — Аз самата съм го завършила. — Тя направи пауза, но после реши да продължи: — Всъщност завърших го с 97 процента.

Патриша пое дъх.

— Така ли! Това е много висока оценка, маа. Сигурно сте много умна.

Маа Макутси се засмя, опитвайки се да омаловажи факта:

— О, не. Просто се трудих много. Това е.

— Наистина е много висока оценка — повтори Патриша. — Вие сте щастливка, маа, че сте и хубава, и умна.

Маа Макутси загуби дар слово. Никога преди не бяха я наричали хубава, не и непознати. Лелите ѝ бяха казвали, че трябва да се опита да използва външността си, а и майка ѝ веднъж беше рекла нещо подобно, но никой не я бе наричал хубава, освен тази млада жена, нямаща още и двайсет, която самата очевидно бе хубава.

— Много сте мила — отрони тя.

— Тя е мило момиче — каза майката. Винаги си е била такава.

Маа Макутси се усмихна.

— Хубаво — каза тя. — И знаете ли какво? Мисля, че шансовете ѝ в този конкурс са доста сериозни. Всъщност, сигурна съм, че ще спечели. Убедена съм в това.

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПЪРВАТА КРАЧКА

Маа Рамотсве се върна в Габороне на сутринта след разговора си с готвача. Бяха го последвали още разговори — един, от които доста продължителен — с другите членове на домакинството. Тя поговори със съпругата, която я изслуша замислено и след това унило наведе глава. Говори и със старата жена, която отначало се държеше надменно и непреклонно, но накрая призна правотата на маа Рамотсве и се съгласи с нея. След това се изправи пред брата, който отначало я зяпна с отворена уста, но след това взе пример от майка си — тя се намеси в разговора и рязко му каза какво е длъжен да направи. В края на деня маа Рамотсве се чувстваше изтощена — беше поела риск, но интуитивното ѝ прозрение се бе потвърдило, а стратегията ѝ се бе оказала успешна. Оставаше да разговаря само с още един човек, който беше в Габороне, но тя се опасяваше, че той ще бъде по-труден събеседник.

Обратният път беше приятен. Дъждът, завалял предния ден, бе оказал благотворното си влияние и зеленина бе обагрила земята. На едно-две места тя видя локви, в които небето се отразяваше като парчета сребриста синева. Прахът се беше слегнал; може би това беше най-освежаващото — към края на сухия сезон фините частици проникваха навсякъде, полепваха по всичко и човек усещаше дрехите си твърди и неудобни.

Тя отиде направо на „Зебра драйв“, където децата я приветстваха възбудено — момчето заподскача радостно около белия микробус, а момичето побърза да избута инвалидната си количка навън, за да я посрещне. А през прозореца на кухнята се подаваше лицето на нейната прислужница Роуз, която се бе грижила за децата по време на краткото ѝ отсъствие.

Докато маа Рамотсве изслушваше разказите на децата за училището, Роуз направи чай. Провело се състезание и техен съученик спечелил наградата — талон за книги на стойност петдесет пули. Един

от учителите си счупил ръката сега ходел с превръзка. Момиче от по-долните класове изляло цяла тубичка паста за зъби и се разболяло, което можело да се очаква, нали така?

Ала имаше и други новини. Маа Макутси се беше обадила от офиса и помолила маа Рамотсве да ѝ телефонира, веднага щом пристигне, което според нея щяло да стане ден по-късно.

— Беше много развълнувана — каза Роуз. — Каза, че имала да ви съобщи нещо важно.

Седнала пред чашата чай, от която излизаше пара, маа Рамотсве набра телефона на „Тлоквенг роуд спийди моторс“ — номерът беше общ и за двете фирми. Телефонът позвъня известно време, преди тя да чуе познатия глас на маа Макутси.

— „Дамска Тлоквенг роуд...“ — започна тя. — Не, „Спийди моторс №1...“

— Аз съм, маа — каза маа Рамотсве. — Знам какво имаш предвид.

— Вечно ги смесвам — засмя се отсреща маа Макутси. — Така се случва, когато се опитваш да ръководиш две фирми едновременно.

— Не се съмнявам, че ръководиш добре и двете — каза маа Рамотсве.

— Ами, да — отвърна маа Макутси. — Всъщност се обаждах да ви кажа, че точно взех един доста голям хонорар. Дв хиляди пули за един случай. Клиентът беше много доволен.

— Справила си се много добре — похвали я маа Рамотсве. — Ще намина по-късно да поговорим за това. Но най-напред бих искала да ми уговориш една среща. Обади се на човека от правителството и му кажи, че трябва да дойде да ме види в четири часа.

— А ако е зает?

— Кажи му, че не може да е зает. Кажи му, че въпросът не търпи отлагане.

Тя допи чая и изяде голям сандвич с месо, приготвен от Роуз. Маа Рамотсве се бе отучила да яде готвено на обяд, с изключение на събота и неделя, и се задоволяваше с нещо дребно и чаша мляко. Тъй като обаче обичаше сладко, се случваше пастичка или поничка да последват сандвича. Така или иначе, тя беше дама с традиционно телосложение и нямаше нужда да се тревожи за размера дрехи, който носи, като онези нещастни, невротизирани хора, които вечно се гледат

в огледалото и мислят, че са твърде дебели. А и какво значи „твърде дебел“? Кой има право да казва на другия какъв размер дрехи да носи? Това беше форма на тирания от страна на слабите, но тя нямаше намерение да я приема. Ако тези слаби хора станеха още по-настоятелни, щеше да се наложи по-щедро надарените хора направо да им натрият носа. Да, щяха да ги научат те! Ама-ха!

Малко преди три тя пристигна в офиса. Чираците се занимаваха с някаква кола, но я поздравиха сърдечно и без следа от цупенето и сърденето, които преди толкова я бяха нервирали.

— Доста сте заети — отбеляза тя. — Колата, която поправяте, изглежда много хубава.

По-големият избърса уста с ръкав.

— Това е чудесна кола. На една дама е. Знаете ли, че сега всички жени си карат колите тук? Толкова сме заети, че на нас самите ще ни трябва помощник! Това ще е страхотно. Ще си имаме бюра и кабинети, а помощниците ще течат наоколо да правят това, което им кажем.

— Ти си един много смешен младеж — развесели се маа Рамотсве. — Но не се главозамайвай. Помни, че си само един чирак и че сега началник е дамата там вътре, с големите очила.

Помощникът се засмя.

— Тя е добър началник. Харесваме я. — Той спря за миг и погледна втренчено маа Рамотсве. — Но какво става с господин Дж. Л. Б. Матекони? Той оправя ли се?

— Твърде рано е да се каже — отговори маа Рамотсве. — Доктор Мофат каза, че на тези таблетки може да им трябват две седмици, за да подействат. Налага се да почакаме още няколко дни, за да видим.

— Добре ли се грижат за него?

Маа Рамотсве кимна, фактът, че чиракът попита за това, бе добър знак — показваше, че е започнал да се интересува от другите. Може би порастваше. Може би в това имаше пръст маа Макутси, която вероятно се опитваше да ги научи както на работа, така и на известен морал.

Тя влезе в офиса и намери маа Макутси на телефона. Тя бързо приключи разговора и стана да поздрави работодателята си.

— Ето го тук — каза маа Макутси, като подаде лист хартия на маа Рамотсве.

Маа Рамотсве разгледа чека. Изглежда, две хиляди пули очакваха „Дамска детективска агенция № 1“ в „Стандарт банк“. А най-отдолу

беше написано добре известно име, което накара маа Рамотсве да поеме дълбоко дъх.

— Онзи, който организира конкурсите за красота?!

— Точно той — потвърди маа Макутси. — Той беше клиентът.

Маа Рамотсве мушна чека на сигурно място в корсажа си. Съвременните начини за правене на бизнес не бяха никак лоши, разсъждаваше тя, но когато става дума за опазване на пари, малко места можеха да съперничат на това.

— Сигурно си се справила много бързо — каза маа Рамотсве. — Какъв беше проблемът? Неприятности с жена му?

— Не — каза маа Макутси. — Ставаше дума само за красиви момичета, той искаше да разбере дали на някое от тях може да се вярва.

— Много интересно — отбеляза маа Рамотсве. — Явно си намерила такова.

— Да — каза маа Макутси. — Намерих момичето, което да спечели конкурса.

Маа Рамотсве бе озадачена, но нямаше достатъчно време да навлиза в подробности, тъй като трябваше да се подготви за срещата си в четири часа. През следващия час тя се занима с пощата, помогна на маа Макутси да заведе документи, отнасящи се до работите на сервиза, и изпи набързо чаша ройбос. До времето, в което голямата черна кола паркира пред офиса и от нея изскочи човекът от правителството, кабинетът беше разчистен и подреден и маа Макутси, заела строга поза зад бюрото си, се правеше, че печата писмо.

— Значи така — започна човекът от правителството, докато се облягаше на стола и кръстосваше ръце върху корема си, — не останяхте там много дълго. Затова предполагам, че сте успели да хванете отровителя. Много се надявам да сте успели.

Маа Рамотсве погледна към маа Макутси. И двете бяха свикнали с арогантността на мъжете, но това далеч надминаваше обичайните прояви.

— Прекарах там точно толкова време, колкото бе нужно, раа — каза тя спокойно. След което се върнах, за да обсъдя случая с вас.

Човекът от правителството сви презрително устни.

— Аз настоявам за отговор, маа. Не съм дошъл, за да се занимавам с продължително обсъждане.

Чаткането на пишещата машина рязко отекна в тишината.

— В такъв случай — каза маа Рамотсве, — можете да се върнете в кабинета си. Или искате да чуете това, което имам да ви кажа, или не.

След кратко мълчание човекът от правителството проговори, вече с по-тих глас:

— Вие сте много дръзка. Вероятно нямате съпруг, който да ви научи как да се отнасяте с уважение към мъжете.

Шумът, който вдигаше пишещата машина, нарасна забележимо.

— А вие вероятно имате нужда от съпруга, която да ви научи как да се отнасяте с уважение към жените — отговори маа Рамотсве. — Но моля ви, не ми позволявайте да ви губя времето. Вратата е ето там, раа. Отворена е. Можете да си тръгвате.

Човекът от правителството не помръдна.

— Не чухте ли какво казах, раа? Нали няма да се наложи да ви изхвърля? Отвън има двама младежи, които са много заякнали от тежката работа по двигателите. Тук е и маа Макутси, която вие, между другото, дори не поздравихте, тук съм и аз. Това прави четирима души. Шофьорът ви е възрастен човек. Ние ви превъзхождаме по численост, раа.

Човекът от правителството все така не помръдваше. Очите му бяха сведени към пода.

— Е, раа? — пръстите на маа Рамотсве започнаха да барабанят по масата.

Човекът от правителството вдигна глава.

— Съжалявам, маа. Бях груб.

— Благодаря — каза маа Рамотсве. — Сега, след като поздравите както трябва маа Макутси — по традиционния начин, ако обичате, — ще можем да започнем.

— Възнамерявам да ви разкажа една история — обърна се маа Рамотсве към човека от правителството. — Историята започва с едно семейство, което имало трима сина. Бащата бил много щастлив, че първородното му дете е момче и му давал всичко, което то искало. Майката също се радвала, че родила син на мъжа си, и също го

обграждала с много грижи. След това се родило второ момче и те много се натъжили, като разбрали, че главата му не е съвсем в ред. Майката чувала зад гърба ѝ хората да говорят, че родила такова момче, понеже била с друг мъж по време на бременността си. Разбира се, това не било истина, ала всички тези лоши приказки я наранявали и тя се срамувала да излиза навън. Но това дете било щастливо — то обичало да стои при добитъка и да брои животните, въпреки че не умеело да го прави много добре.

Първородният син бил много умен и се справял добре. Отишъл в Габороне и станал известен политик. Ставал все по-могъщ и известен, но едновременно с това и все по-арогантен.

Но ето че се родил и трети син. Първородният много се зарадвал на това и обикнал малкия. Но под тази любов имало страх, че това ново момче може да му отнеме любовта, на която той се радвал в семейството, и че баща му може да предпочете новородения. Всичко, което бащата правел, било тълкувано като знак, че наистина предпочита по-малкия си син, което естествено не било така, защото той обичал всичките си синове еднакво.

Когато по-младият син се оженил, първородният бил много ядосан. Той не казал на никого за чувствата си, но гневът в него нараствал. Бил твърде горд, за да говори с когото и да било за това, понеже се бил издигнал толкова много и бил станал толкова важна личност. Мислел, че новата съпруга ще му отнеме брата и че той ще остане без нищо. Мислел, че тя ще се опита да им вземе фермата и всички животни. Дори не се запитал дали това може да е вярно.

Постепенно започнал да вярва, че тя планира убийството на многообичния му брат. Не можел да спи от тази мисъл, а омразата в него растяла. Затова накрая той се обърнал към една дама — аз съм тази дама — и я помолил да отиде и да намери доказателство, че наистина се готви престъпление. Мислел, че по този начин тя ще му помогне да се отърве от жената на брат си.

Дамата не знаела какво стои зад всичко това, така че отишла при онова нещастно семейство на север и отседнала във фермата им. Тя разговаряла с всички и разбрала, че никой там не се готви да убива никого и всички приказки за отрова се разпространяват само защото имало един нещастен готвач, който обърнал подправките. Човекът бил нещастен, защото малкият брат го принудил да върши работа, която не

му била по сърце. Така че жената от Габороне разговаряла с всички членове на семейството, един по един. След това се върнала в Габороне и говорила с големия брат. Той се отнесъл много грубо с нея, защото бил свикнал да бъде арогантен и всички да му се подчиняват. Но тя знаела, че под кожата на грубияна винаги се крие просто един уплашен и нещастен човек. И затова жената решила да говори с този уплашен и нещастен човек.

Тя разбирала, че той няма да е способен да разговаря със семейството си лично, затова го направила вместо него. Обяснила им как се чувства той и как любовта към брат му го е накарала да ревнува. Съпругата на брат му проявила разбиране и обещала, че ще направи всичко възможно той да почувства, че не иска да му отнеме любимия брат. После и майката осъзнала как тя и мъжът ѝ са предизвикали у него безпокойство, че ще загуби своя дял от фермата, и обещала, че ще се погрижат за това. Обещала, че ще направят каквото трябва, за да бъде всичко поделено по равно и че той не трябва да се тревожи какво ще стане в бъдеще.

След това жената от Габороне казала на семейството, че ще говори с големия син; била сигурна, че той ще разбере. Обещала, че ще му предаде всичко, което те биха искали да му кажат. Добавила, че истинската отрова в едно семейство е не отровата, която слагаш в храната, а отровата, която се събира в сърцето, когато човек ревнува от друг и не може да изрази чувствата си, за да изтече тя по този начин.

Така тя се завърнала в Габороне с думите, които семейството искало да му каже. И ето какви били думите на малкия брат: „Много обичам брат си. Никога няма да го забравя. Никога няма да му отнема каквото и да било. Ще си поделим и земята, и добитъка.“ А съпругата на този човек казала: „Възхищавам се на брата на мъжа ми и никога не бих му отнела братската обич, която той заслужава да има.“ Това пък са думите на майката: „Много се гордея със сина си. Тук има място за всички. Боях се, че синовете ми ще се разделят и че жените им ще застанат между тях и ще разделят семейството ни. Вече не ме е страх от това. Помолете сина ми да дойде да ме види скоро. Не ми остава много време.“ Старият му баща не казал много, освен това: „Кой би си пожелал по-добри синове?“

Пишещата машина бе замлъкнала. Маа Рамотсве също спря да говори и погледна човека от правителството, който седеше съвсем неподвижно, само гръдният му кош се повдигаше и спускаше в такт с дишането. Ето че той бавно вдигна ръка и покри лице с нея, наведе се напред, след което вдигна и другата.

— Не се срамувайте да плачете, раа — каза маа Рамотсве. — По този начин нещата започват да се оправят. Това е първата крачка.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДУМИ ЗА АФРИКА

През следващите четири дни валя. Всеки следобед се сбираха облаци и тогава, наред мълнии, светкавици и гръмотевици, дъждът се изсипваше на земята. Пътищата, обикновено толкова сухи и прашни, се наводниха, а полетата се превърнаха в големи искрящи равнини. Не след дълго пръстта жадно попи водата и отново се показва земя — ала хората вече знаеха, че водата е дошла, че вече е събрана в язовира и прониква надолу в почвата, откъдето кладенците им черпеха запаси. Всички изглеждаха облекчени: още една суша щеше да им дойде твърде много, макар че щеше да им се наложи да се справят и с нея, както винаги досега. Климатът се променя, твърдяха хората, и всички се чувстваха уязвими от това. В страна като Ботсуана, където реколтата и отглеждането на животните се крепяха на косъм, и най-малката промяна можеше да бъде фатална. Но дъждът бе дошъл и само това бе важно.

В „Глоквенг роуд спийди моторс“ имаха все повече и повече работа и маа Макутси реши, че единственото, което ѝ остава да направи като изпълняваща длъжността управител на сервиза, беше да назначи още един автомонтьор за няколко месеца, докато види как вървят нещата. Тя пусна малка обява във вестника и в отговор дойде един мъж, работил преди в диамантените мини по поддръжката на дизелови двигатели, сега вече пенсионер. Той предложи да идва по три дена в седмицата. Бе назначен веднага и се оказа, че добре се разбира с колегите си.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони ще го хареса — каза маа Рамотсве, — когато си дойде и се запознае с него.

— А той кога се връща? — попита маа Макутси. — Вече минаха повече от две седмици.

— Някой ден ще се върне — отговори маа Рамотсве. — Да не прибързваме.

Същият следобед тя отиде до фермата на сираците и паркира малкия бял микробус точно под прозореца на маа Потокване. Маа Потокване, видяла как тя пристига, вече бе поставила чайника, когато маа Рамотсве почука на вратата ѝ.

— Е, маа Рамотсве — каза тя, — не сме се виждали от известно време.

— Не бях тук — отвърна маа Рамотсве. — След това заваля и пътят насам беше много разкалян. — Не ми се искаше да затъна в калта.

— Много разумно — каза маа Потокване, — нас ни се наложи да използваме помощта на по-големите ни сираци, за да избутаме един-два камиона, които затънаха точно пред фермата. Беше много трудно. Децата страшно се изкаляха и се наложи да ги мием с маркучи в двора.

— Изглежда тази година ще повали добре отбеляза маа Рамотсве. — Това ще е много добре за страната.

Чайникът в ъгъла на стаята започна да съска и маа Потокване стана да направи ройбос.

— Този път нямам никакъв сладкиш каза тя. — Вчера направих, но от него вече няма и троха. Все едно че скакалци са минавали оттук.

— Хората са много лакоми — отвърна маа Рамотсве. — Нямаше да е лошо да има и сладкиш. Но нямам намерение да седя тук и да мисля за това.

Изпиха чая в приятно мълчание.

— Мислех си да изведе господин Дж. Л. Б. Матекони на разходка с микробуса — реши се да предложи маа Рамотсве накрая. — Мислите ли, че идеята ще му хареса?

Маа Потокване се усмихна.

— Ще му хареса много. Откакто е тук, той е много тих, но открих, че има нещо, което го занимава. Мисля, че това е добър знак.

— Какво е то?

— Помага на онова малко момче — каза маа Потокване. — Помните ли, момчето, за което ви молих да откриете нещо. Помните ли го?

— Да — колебливо отвърна маа Рамотсве. — Помня го.

— Разбрахте ли нещо за него? — попита маа Потокване.

— Не — отговори маа Рамотсве. — И не мисля, че бих могла да открия кой знае какво. Но имам една идея по отношение на това

момче. Това е просто идея...

Маа Потокване си сипа още една лъжица захар и полека я разбърка.

— Така значи? Каква идея?

Маа Рамотсве се намръщи.

— Надали ще помогне — каза тя. — Всъщност, убедена съм, че няма.

Маа Потокване вдигна чашата към устните си, отпи дълга глътка и след това внимателно я остави на масата.

— Мисля, че разбирам какво искате да кажете, маа — каза тя. — Смятам, че идеята ви е същата като моята. Но ми е трудно да повярвам в това. Не би могло да бъде истина.

Маа Рамотсве поклати глава.

— И аз си казах така. Хората разказват такива неща, но досега никой не е доказал нищо, нали? Разказват, че имало такива диви деца и че от време на време намирали едно или друго. Но доказал ли е някой наистина, че те са били отгледани от животни? Има ли доказателства?

— Досега не съм чувала за такива — каза маа Потокване.

— А и ако разкажем за подозренията си, какво ще стане? Вестниците ще раздухат историята. От цял свят ще заприичдат хора. Сигурно ще се опитат да отведат момчето някъде, където ще могат да го наблюдават. Ще го отведат от Ботсуана.

— Не — каза маа Потокване. — Правителството никога няма да позволи това.

— Не съм сигурна — отвърна маа Рамотсве. Може и да позволи. Не можем да бъдем сигурни.

Поседяха в мълчание, след това маа Рамотсве се обади:

— Мисля, че за някои неща е по-добре да си останат, както са си. Не искаме да знаем всички отговори.

— Съгласна съм — каза маа Потокване. — Понякога е по-лесно да бъдеш щастлив, ако не знаеш отговорите на всичко.

Маа Рамотсве се замисли за миг. Това бе интересно съждение, макар да не беше сигурна дали е вярно във всички случаи, но явно се налагаше да го обмисли допълнително, макар и не точно сега. В момента имаше по-належаща задача — да закара господин Дж. Л. Б. Матекони до Мочуди, където биха могли да се качат на хълма край

селището и да погледат равнините. Беше уверена, че той ще хареса вида на цялата тази вода — това щеше да го ободри.

— Господин Дж. Л. Б. Матекони помага на това момче — продължи маа Потокване. — За него е от полза да има с какво да се занимава. Виждах го да го учи как се ползва прашка. Чух и как се опитва да го научи на разни думи — как да говори. Много е мил с него и мисля, че това е добър знак.

Маа Рамотсве се усмихна. Представи си как господин Дж. Л. Б. Матекони учи дивото момче как се казват нещата, които го заобикалят, които съществуват на този свят — как го учи на думите за Африка.

Господин Дж. Л. Б. Матекони не бе много разговорлив по пътя към Мочуди — седеше си в малкия бял микробус на седалката до шофьорската и гледаше през прозореца към разкриващите се пред него равнини и към другите пътуващи по шосето. Но все пак направи няколко забележки и даже попита какво става в сервиза, което не бе правил последния път, когато маа Рамотсве се отби да го види в тихата му стая във фермата на сираците.

— Надявам се, че маа Макутси държи под око ония мои чираци — каза той. — Те са много мързеливи момчета. Мислят само за жени.

— Проблемът с жените си остава — отвърна тя. — Но тя ги кара да работят здраво и те се справят нелошо.

Достигнаха отбивката за Мочуди и не след дълго поеа по пътя, който водеше право към болницата, към кготла^[1] и към осеяния с големи обли камъни хълм зад тях.

— Добре ще е да се изкачим на хълма — предложи маа Рамотсве. — Отгоре има хубава гледка. Ще можем да видим как изглежда след дъжда.

— Твърде съм уморен да се катеря — каза господин Дж. Л. Б. Матекони. — Ти се качи. Аз ще остана тук долу.

— Не — категорично рече маа Рамотсве. — Двамата ще се качим. Хвани ме за ръка.

Качването не отне много време и скоро те стояха на върха на голямата канара и гледаха надолу към Мочуди — към църквата с нейния червен ламаринен покрив, към миниатюрната болница, където всеки ден с мизерни средства се водеха героични битки срещу могъщи

врагове, и още по-нататък — към равнините на юг. Сега реката се бе напълнила и се виеше лениво между дърветата, храстите и разпръснатите дворове на Мочуди. Пастири подкарваха неголямо стадо добитък по пътека край реката и от мястото, където маа Рамотсве и спътникът ѝ стояха, животните изглеждаха мънички като играчки. Но вятърът духаше към тях, така че можеха да чуят звука на хлопатарите далечен, мек звук, който толкова напомняше за обраслите с храсти земи на Ботсуана, за родния дом. Маа Рамотсве стоеше напълно неподвижно: една жена, застанала на скала, в Африка точно каквато и където искаше да бъде.

— Погледни — каза маа Рамотсве — погледни там долу. Това е къщата, където живеехме с баща ми. Това е моят дом.

Господин Дж. Л. Б. Матекони погледна надолу и се усмихна. Усмихна се, а тя забеляза тази усмивка.

— Май вече се чувстваш по-добре, нали? — попита тя.

Господин Дж. Л. Б. Матекони кимна в знак на съгласие.

[1] Племенно средище, своеобразен площад, на който племето се събира и се разискват важни въпроси. — Б.ред. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.